

Digitized by Google

Digitized by Google

e . VI . 51 (2)

Digitized by Google

Digitized by Google

CASTRUCCII
BONAMICI
COMMENTARIORUM
DE
BELLO ITALICO
LIBRI III. PARS II.

TORINO

LUGDUNI BATAVORUM.

EDITIO PRIMA.

cIↄ cI cc LI.

Digitized by Google

Digitized by Google

CASTRUCCII BONAMICI
COMMENTARIORUM
LIBRI III. PARS II.

GENUÆ plebs partâ victoriâ ferox Academiam Jeſuitarum, quæ eſt in Balbâ viâ, ſedem concilio ſuo delegerat. Cujuſcumque loci homines arma ferre, pro portis, ſtationibuſque excubare cogebat, neque ſatis habere videbatur expuliſſe Urbe Auſtriacos, ſed arcem eveſtigiò recipere Savonenſem contendebat; ad eamque rem,

Digitized by Google

quantùm gratiâ, auctoritate, pecuniâ valebat, nobilitas nitebatur, exemploque præibat. Comparatis cibariis, & aliquot præmiſſis Reipublicæ militibus, ſignum datur profectionis. Armata celeriter magna convenit multitudo, fiduciæque plena proficiſcitur. Hìc cognoſci licuit, quàm vana ſit animorum alacritas nullo certo duce, atque imperio firmata. Nam portis egreſſa plebs, cum commeatus quoſdam, impedimentaque Auſtriacorum offendiſſet, ad ea diripienda ſtatim dilapſa eſt, neque optimatum precibus retineri potuit: illorum eſſe prædam, atque illis reſervari quæcumque Auſtriaci reliquiſſent: liberatæ patriæ gloriam ne tenuiſſimæ modò ſpe prædæ contaminarent. Non homines laus in ſordibus, taberniſque natos, non, ſoluto legum metu, arrogantes pudor coer-

cet.

cet. Ipſa oberat opulentiorum liberalitas, qui plebem in captandis nummis occupatam ſegniorem largitione reddebant. Invitati prædâ longius procedunt populares, aliique aliam in partem diſſipati feruntur; atque ex tantâ properantiâ rem negligunt, quæ, perterritis Genuenſium adventu Subalpinis, qui pauci erant, facilè perfecta maximæ fuiſſet ad omne bellum opportunitatis. Eò acrius, priuſquàm auxilia concurrerent, oppugnant Subalpini, alias evocant copias, alias proferunt munitiones, vexare arcem telis, atque ollis incendiariis diem, noctemque non deſiſtunt. Ac tandem, qui oppugnabantur, dejectis propugnaculis, labefactâ magnâ parte muri, adacto cuniculo, qui arcem ſubruebat, atque omnibus deſperatis auxiliis, ſeſe dedere coguntur; cum eorum virtus,

tus, Adurniique Præfecti coſtantia ab ipſis eſſet hoſtium ducibus collaudata.

Auditis, quæ Genuæ acciderant, varius per univerſam Europam motus fuit animorum. Aliis præclarum, veterique Româ dignum, aliis periculoſum, nonnullis vix credibile videbatur. Fractas Auſtriacorum ſpes, irritos in Italià conatus gaudebant Borbonii Reges, imprimìſque Galliæ Rex, cujus in finibus hoſtes verſabantur, certoſque miſerat homines Genuam, qui, quid rei eſſet, cognoſcerent, ſibique renunciarent. Regina contrà Ungariæ gravi commota caſu Joſephum Spinulam Legatum Reipublicæ finibus excedere ſuis, & quæ eſſent in ſuo regno bona Genuenſium publicari, obſideſque Mediolani in carcerem condi, & redintegrari ſtatim bellum juſſerat.

Botta

Botta perfidiam Genuenſium, qui neque colloquii, neque induciarum jura ſervarint, ſuamque in illos indulgentiam prædicat, neque interim popularium animos literis, nunciiſque tentare deſiſtit. Deduci præſidiis, evocarique totâ Ciſalpinâ Galliâ milites, atque ad ſe adduci jubet. Omnibus circa locis pecunias imperat; quos ad eos, qui erant e nobilitate Genuenſi, agros pertinere cognoſcit, illos habet prædæ loco, ut maximè iraſci nobilitati videatur. Qui Genuenſes, Ligureſque arma poſuerint, iis veniam pollicetur, reliquis malum denunciat. Quibus rebus confectis, levis armaturæ pedites, quorum magnum habebat numerum, præmittit, eiſque, ut Liguſticas iterum fauces tranſcendant, imperat, injiciendique terroris causâ, omnia cædibus, incendiiſque per-

permiſceant. Illi primo impetu Ruſcinone, Campoque frigido potiuntur, difficileſque alios, atque opportunos in illis montibus aditus occupant. Cum longius progredi vellent, ab Hieronymo Balbo Equite Jeroſolymitano, qui eò, coactâ Ligurum manu, advolarat, repulſi ſunt; & cum arcem Maſoniam ad deditionem minis compellere tentaſſent, defendente Anfrano Saulio, non potuerunt.

Genuenſes ſua apud Langenſes præſidia poſuerant. Hoſtes ſubnubilam nacti tempeſtatem primâ luce ad Genuenſium ſtationes, triplici inſtructâ acie, improvisò accedunt, Ligureſque ſubitâ re, illatiſque ignibus perterritos in fugam conjiciunt, Pontemque decimum occupant, ipſumque expugnare Langenſium pagum ſummâ vi conantur. At Gaſpar Baſadon-

ſadonnius, qui Porciferæ valli præerat, eâ re nunciatâ, militum, Ligurumque contractas copias ad Pontemdecimum ducit, Auguſtinumque Pinellium, qui illi in itinere occurrerat, adoriri a latere hoſtes jubet. Impetu facto, multis interfectis, loco hoſtes pelluntur, depulſoſque ad eorum uſque munitiones Genuenſes inſequuntur, atque ad Langenſium deinde pagum converſi, liberatis ſuis, fugatis hoſtibus, in ſua ſe præſidia recipiunt.

Interea Genuæ Senatus, cum, acceptâ ignominiâ & dilatâ ultione, iratiores reverti Auſtriacos videret, pro magnitudine periculi defenſionem parabat. Franciſcum Auriam proficiſci in Britanniam jubet, qui cum Rege agat, & in Genuenſi tumultu nihil publico factum conſilio, populumque

licentiâ militum, vecordibuſque ducum minis efferatum ad vim deſcendiſſe demonſtret, atque omnibus, quibus poſſit, modis abalienatam malevolorum ſermonibus Regis voluntatem ad priſtinum erga Rempublicam ſtudium revocare conetur. His acceptis Auria mandatis proficiſcitur, commodâque per ſummam hyemem navigatione uſus in Galliam exit Narbonenſem, atque ex itinere Belinſulanum æſtuantem dubitatione propter varios, qui de rebus Genuenſibus effluebant, rumores ad ſubmittenda auxilia Senatus nomine confirmavit. Lutetiam cum veniſſet, cognoſcit ibi, ut in Britanniam tranſmitteret, impetrari a Britanniæ Rege non potuiſſe, quod gratiſſimum ſibi quidem Genuenſis Legati adventum fore, ſed vereri diceret Rex, ne daret ea res anſam

ſam Auſtriacis ad ſuſpicandum. Quo cognito Senatus optimum factu cenſuit, Auriam in Galliâ remanere, faciles qui apud Gallorum Principes, Regemque ipſum Galliæ aditus haberet. Legatis item aliis ſcriptum ab Senatu eſt, ut Borbonios orarent Reges, atque adhortarentur, ut celerrimè Reipublicæ ſubvenirent, quos tamen ipsâ temporum inclinatione, relictæque ſocietatis pudore, & communis cauſæ curâ incitari exiſtimabat: plurimùmque ei rei extemplò profuiſſe certum eſt Joannem-Franciſcum Pallavicinum, qui Reipublicæ apud Galliæ Regem Legatus erat, & ſingulari fidei ſolertiæque, exiſtimatione florebat. Muros Urbis aut vetuſtate parum utiles ad præſentis uſum belli, aut diuturnâ pace neglectos refici, & communiri jubebat. Idoneos deligebat

homines, qui cives hortarentur omnes, ut ſuæ, & communis ſalutis causâ arma ſumerent, brevique tempore tota eſt regionatìm decuriata Civitas, nobileſque ipſi potentiores, omni in tantâ perturbatione ſublato dignitatis diſcrimine, promiſcuè deſcribebantur. Nautas, mercatoreſque in ſummâ caritate, quam prædatoria claſſis, & belli metus adauxerat, præmiis, atque immunitatibus alliciebat, ut eſſent, qui Britannos fallere, frumentumque in Urbem importare auderent. Pecunia deerat, hærebantque in eâ expediendâ Patres vehementer, cum & cives, univerſis imperatis pecuniis, ad tributi nomen obſurdeſcerent quotidie magis, &, Georgianâ exhauſtâ mensâ, fides concidere publica videretur. Tum Brignolius Dux, de Senatus ſententiâ, cum eſſet eâ de causâ Concilium Mi-

Minus coactum: Non rectè conſuli poſſe Reipublicæ, dixit, cum privati ad conſulendum ſenſus afferuntur. Si Patriæ ſalutem, ſi ejus conſervatæ gloriam quærerent, ingreſſi Concilium obliviſcerentur omnium ſuorum, curam abjicerent rei familiaris. Maximas a majoribus ædificatas, ornataſque claſſes, maximos eſſe factos privatim ſumptus, ut tranſmarinas imperio Genuenſi provincias adjungerent: quid poſteri dubitarent, paululum conferre argenti, non ut augeantur opes Reipublicæ, ſed ne deleatur nomen? non ut hoſtem in longinquo Oriente ſcrutentur, ſed ut a patriæ mœnibus, tectiſque repellant? nequicquàm privata ſervari, ſi publica conciderint: eam eſſe Rerumpublicarum rationem, ut bona, malaque earum ad omnes cives pertineant: oportere eos, qui Rei-

Reipublicæ præſunt, omnia, quæ gerant, non ad propriam utilitatem, ſed ad commune bonum conferre; æquiſſimumque porrò haberi, ut qui reliquis honore, atque opibus antecellunt, amore etiam erga patriam, & liberalitate præſtent. Ego equidem, inquit, ad hunc principem locum, inclinatâ belli fortunâ, cum vocarer, non eram P. C. tam ignarus rerum, ut multa Reipublicæ mala impendere poſſe, titubantibus ſociis, auctis hoſtium copiis, non præviderem, eumque me fortaſſe futurum Ducem intelligebam, cui vigilandum præ cæteris, nullique rei pro Republicâ parcendum eſſet. Sed recreabat me præſtantiſſima Senatus ſapientia, ex cujus auctoritate ordinis Rempublicam gerere debebam, & tantum me, ampliſſimo præſertìm accepto beneficio, patriæ

triæ debere exiſtimabam, ut vitam, nedum pecuniam, ejus ſalutis causâ profundere jucundiſſimum ducerem. Hoc quidem tempore, quanquam & tempeſtas opinione meâ major coorta eſt, & omnia in tantis Reipublicæ tenebris, metuenda ſunt, tamen eo ſum animo P. C. ut neque deeſſe patriæ, neque ſupereſſe velim. Hâc Ducis oratione, & quòd extrà ordinem habebatur (nàm moribus Genuenſium Duci verba publicè facere, niſi ex S. C. non licet) & quòd maximum ſui, optimèque cælati argenti pondus ad Monetam deferri ipſe juſſerat, & voluntaria ſtatim facta erat omnium Senatorum collatio, tanta innata eſt alacritas, ut adjuvandæ Reipublicæ certamen excitaret omnium animos, & pro ſe quiſque factum, ſignatumque argentum contribuerent; Matro-
næque

næque ipſæ opulentæ, atque optimates, ne in amore patriæ ſuis ceſſiſſe viris viderentur, auribus gemmas, collo monilia detraherent, atque in publicum conferrent. Inſignis cum primis extitit Auguſtini Gavotti, Joſephique Duratii liberalitas, quorum alter iv. millia, xv. alter millia aureorum Reipublicæ donavit.

At plebs immoderatæ libertatis vitio inſoleſcebat more ſuo, latrocinandique cupiditati defenſionem patriæ, atque Auſtriacorum obtendebat odium. Simulans enim occultari bona hoſtium, domos ſcrutabatur, & multis ſe rebus pro patriâ pugnantem egere dictitans pecuniam precibus flagitabat, quibus contradici non poterat. Erant exploratores hoſtium, erant improbi, & ſcelerati homines, qui, turbatis rebus, ſeditionis, & prædæ

cau-

cauſam quærerent. Silebant leges: tacitus obſidebat curiam Senatus, neque illud eſſe tempus animadverſionis exiſtimabat. His malis hæc ſubſidia ſuccurrebant, quominùs omnis immutaretur ſtatus Reipublicæ, quòd & honeſtiores populares ſeditioſis motibus adverſabantur, optimèque de Republicâ ſentiebant, & plebs partìm illuſtrium familiarum ſplendorem, atque opes aſſueta mirari ſui gregis ſordes aſpernabatur, partìm lucro, prædæque addicta nihil de regno cogitabat; & mitiſſimi etiam, optimique nobilium imperii memor, comparatione deterrimâ præſentem tumultum faſtidiebat; ejuſque erant duces adeò rudes, ut regerentur magis plebis furore, quàm ipſi regerent plebem; apud eamque ſuſpicione fraudis, & non æquabili prædæ partitione offenderant.

Itaque paucis diebus corruerant, magnoque erant odio omnibus. Adjuvabant rem proclinatam, qui vel a nobilitate ſubmiſſi, vel plebejam ipſi per ſe pertæſi arrogantiam Senatus vigere auctoritatem, &, remotis ducibus, plebis langueſcere inſolentiam cupiebant. Quibus rebus extimulata plebs ſuapte naturâ mobilis, & temeraria repentè adorta eſt deprimere, quos paulò ante in cœlum extulerat laudibus. Latrones illos, hoſtes, proditores eſſe vociferabatur. Comprehenſos, atque omni contumeliâ vexatos in Prætorium adduxerat, Senatumque, ut in eos animadverteret, obteſtabatur. Illos ſtatìm Dux in carcerem duci jubet, & daturos pœnas affirmans a præſenti exitio ſubtrahit; monet deindè, quàm poteſt mitiſſimè, plebem, ut eorum ignoſcat imperitiæ,

qui

qui legum, & Reipublicæ gerendæ ignorantiâ peccaverint: non poſſe benè geri Rempublicam imperiis ſtolidorum. His dictis mitigata dilabitur plebs, Ducis manſuetudinem, & æquitatem collaudat. Illos poſteà Senatus, repetitis rebus, non modò iniquiſſimâ invidiâ liberavit, ſed etiam honore habito declaravit, nihil eſſe ab iis unquam de Republicâ niſi optimè cogitatum. At plebs curarum, turbarumque tædio petit ab Senatu, ut alios ſibi det duces, qui Concilio ſuo præſint, atque interſint. Itaque ex auctoritate Senatus delecti ſunt nobiles iv. Joannes-Baptiſta Grimaldus, qui de omnibus rebus ad concionem referre conſueverat, & Joannes Scalea, Jacobus Laumellinus, Carolus Furnarius. Horum facilitate, ſolertiâque permulcebatur multitudo; his

auctoribus controverſiæ minuebantur non diſentiente Senatu, cui ſuam obtinere auctoritatem nondum maturum videbatur. Erat plebs ſuorum magiſtratuum imagine alacrior ad defendendam Rempublicam; & cum nonnulla periculoſiſſimo tempore fieri oporteret, quæ abhorrerent a moribus, videbantur ea melius in plebis temeritate, quàm in ampliſſimi ordinis conſilio deliteſcere: plurimùm etiam valebat in vulgus opinio benignitatis, quâ erga populum Dux utebatur, qui nullius ſtultitiam, atque humilitatem faſtidiebat, interdiu, noctuque faciebat omnibus conveniendi ſui poteſtatem. His rationibus manebat domi concordia, commodè adminiſtrabatur Reſpublica, cum ſubita ſeditio oborta eſt.

Poſtremi quidam projectâ audaciâ

ciâ homines fæcem multitudinis ex facinoroſis, atque egentibus congregatam in Senatum, & nobilitatem concitare ſeditioſis vocibus cœperunt: immortuam nobilium tyramnidem verſari diutiùs in Republicâ non eſſe ferendum: illos primùm auctores belli, proditâ plebe, ſeparatìm ſibi conſuluiſſe; illos nunc de ejus cæde cum Auſtriacis conſentire: &, cum fortè nunciaretur, venire Auſtriacos, conclamatumque propterea ad arma eſſet, unus ex iis præcipiti furore inflammatus: quid vos, inquit, Auſtriacos perſequimini, cum domeſticum in Urbe hoſtem habeatis? delete Senatum, qui, ut ſibi, ſuiſque nobilibus provideat, veſtrum cum Auſtriacis exitium pactus eſt. Cur enim arma capere vetamur? cur publica occluduntur armamentaria? nempè id agitur, niſi præcave-

cavemus, ut omnes, qui nobiles non ſint, ex inſidiis opprimantur. Sed præda oſtenditur opima, præclara datur miſeris occaſio ulciſcendi, & ditandi ſe. Audeatis modò inane nobilitatis nomen, vaniſſimaque magiſtratuum inſignia contemnere, veſtra ſunt, o audaces & fortes viri, quæcumque illi per ſummam ignaviam poſſident. Continuò prædarum ſpe, & impudenti inducta mendacio magna ſordidiſſimæ plebis multitudo ad Prætorium convolat, & per cauſam quærendorum armorum irrumpere conatur. Cum ab armatis excubitoribus repelleretur, tormentum, quod fortè advehebatur, in foro novo ante fores Prætorii ingenti concurſu, fremituque, & minis conſtituit. Tum Jacobus Laumellinus populari quâdam ratione plebi gratus in mediam irruens tur-

turbam: occaſu-ne Urbis vultis finiri Rempublicam? voſ-ne hujus patriæ alumni, & verè Genuenſes Ducis excinderis, Senatuſque ſedem, quorum virtute, & conſilio veſtra adhuc libertas, veſtra omnium ſtat ſalus? non herculè illi nobis infeſtiſſimi Auſtriaci audeant. Cum nihilò remiſſiùs inſtarent, jamque ignem tormento adjicerent, oppoſito Laumellinus corpore, agite, inquit, explete iram, meâ ſatiamini cæde: minori flagitio interficietis civem, quàm totius Civitatis præſidium evertitis; & ego opportunâ morte ſublatus tantum ſcelus non videbo. Maximo viri animo obſtupeſcit multitudo. Paulatìm incipit emergere pœnitentia, redire obſequium, & fractus denique plebis furor eàdem, quâ exarſerat, celeritate, rextinctus eſt. Seditionis duces paulò
poſt

poſt comprehenſi, necatique furioſiſſimæ temeritatis pœnas dederunt: & Concilium Populi, reviviſcente ſenſim Senatus auctoritate paulatìm conſeneſcere cœpit, & cum nihil fuit cauſæ quarè haberetur, atque hoſtes, relictâ obſidione, diſceſſerunt, tunc demùm eſſe omninò deſiit.

Dum hæc in Liguriâ geruntur, Brounius captis Lerinâ, Planaſiâque inſulis, Foroque occupato Vocontio, & præmiſſis, qui ad Argentium uſque flumen progreſſi terrori eſſent hoſtibus, Antipolim ipſe, perſpecto urbis ſitu, & Britannis adjuvantibus, terrâ, marique oppugnare inſtituit. Sed defecerat Genua. Augebantur Gallis copiæ: lx. a Belgio cohortes advenerant, cumque iis Hiſpani iterum conjungi dicebantur. Nam Galliæ Rex, Ferdinando Regi ut ſatisfaceret,

ceret, Philippum Argenſonium Campoſiani auctorem colloquii a Concilio ſuo removerat, Malibojumque ab Italico exercitu revocaverat; quorum in locum domi Marchionem Puiſienſem, ſummâ virum probitate, & prudentiâ præſtantem, apud exercitum autem in Galliâ Narbonenſi Ducem Bellinſulanum, eundemque Gallicæ militiæ Magiſtrum ſuffecerat. Rex verò Ferdinandus, ſi Auſtriacis in Italiâ Borbonii ſuccubuiſſent, Carolo Fratri, Neapolique timebat; iique, quorum Ferdinandus conſilio utebatur (ut timida eſt, longèque nimiùm proſpiciens ambitio) vereri cœperant, ſi domum, amiſsâ Neapoli, Hiſpani Regni hæres, regnandique peritus Carolus rediret, ne fraterno amore, regiique nominis auctoritate apud Fratrem Ferdinandum ille plurimùm, ipſi

minimùm valerent: atque ita commutato conſilio, Italicum bellum ſuadebant, eratque adeò eorum ſuaſione Ferdinandi immutata voluntas, ut præcipitis eum receptus, conſiliique pœniteret relinquendæ Italiæ. Itaque Borbonii, auctis, conjunctiſque copiis, exercitus eduxerant ſuos. Quorum adventu perterritus Brounius, ſimul reputans, Genuenſis ſpe commeatus amiſsâ, neque Antipolim oppugnari, neque diutius tolerari exercitum in locis minimè frumentariis poſſe, conſilium commutat, oppugnatione deſiſtit, exercitum contrahit, in Italiam redit. Regredientem illum uſque ad Varum flumen Borbonii inſequuntur; quin longius procederent, hyems prohibuit, & militum labor, quos tot præliis, atque itineribus defatigatos oportebat aliquandò in hiberna dedu-

deducere. Idem Sardiniæ Rex, idem Brounius facit, collocatoque in hibernis exercitu, Sardiniæ Rex Auguſtam Taurinorum revertitur, Brounius Mediolanum proficiſcitur.

Botta deponere juſſus imperium, Piccolomineo exercitum, atque is paulò poſt Sculemburgio tradiderat. Brouniani exercitus pars in Ligures deducebatur. Legionarii, ferentariique ex eo circiter cc. progreſſi villam Radianam, quæ non longè eſt a capite fluminis Urbis, occupaverant, aggeremque ante illam præduxerant. Quâ re nunciatâ, Eques Hieronymus Balbus mittit eò confeſtim legionarios Genuenſes lxxx. & voluntariorum militum manum, qui, cum ad hoſtes veniſſent, ſuperatâ munitione, ſcalis admotis in ipſam per feneſtras villam irruperunt. Illi Genuenſium

oppreſſi audaciâ, nonnullis amiſſis, interclusâ fugâ, projectis armis dediderunt ſeſe.

Interim Rex Neapolis de Genuenſi tumultu certior factus, & auctoritate permotus Marchionis Folianenſis nobiliſſimi hominis, qui erat apud eum non tàm dignitate, quàm fide, ſolertiâque, & amore in Regem ſingulari primus, actuariis ſuis, &, quo maximè indigebant, frumento, commeatuque reliquo juvari Genuenſes jubet. Genuenſibus item, quo eſſent ad defendendam patriam paratiores, iis, qui in regno ſuo poſſeſſiones habebant, legeque eâ tenebantur, quæ eſt de abſentibus, vectigal in annum remittit. Rex autem Galliæ Hiſpaniæ Regem per literas adhortabatur diligentiſſimas, ut Genuenſibus quamprimùm ſubveniret: pertinere id

ad

Digitized by Google

ad communem Borboniorum cauſam. Neque ipſe pecuniâ, auxiliiſque deerat, Bellinſulanoque mandaverat, ut de exercitu ſuo idoneam nactus tempeſtatem vi. hominum millia Genuam celerrimè ſubmitteret.

Jamque octo minores ex eo numero duces advenerant, atque in his architecti militares duo, qui duodecies HS. attulerunt, &, quàm prompto, excellentique eſſet Rex in Rempublicam animo, Genuenſibus expoſuerunt, magnaſque Gallorum copias ſubſidio ſtatim venturas confirmarunt. Tanta erat Gallici ſubſidii expectatio, ut ad eos, cum exſcendiſſent, vulgus conflueret maximâ occurrentium, proſequentiumque alacritate, perindè ac ſi libertas, & ſalus Civitatis adveniſſet. Sed ab eorum adventu quinque, & quadraginta ipſi erant dies, hyemſque

Digitized by Google

que præcipitabat, & jam, majoribus coactis copiis, hoſtes erumpebant, neque e Galliâ naves, auxiliaque veniebant, angebanturque ſingularum horarum expectatione Genuenſes, &, quæ natura ſollicitudinis eſt, quod ſperabant, quod ſummè factum cupiebant, idipſum ne fieret, magnoperè metuebant. Miſerat Senatus Auguſtinum Laumellinum Gallicâ functum legatione, qui Philippum Hiſpani Regis Fr., Borbonioſque in Galliâ Narbonenſi imperatores conveniret, eiſque Civitatis ſpem, metum, periculum oſtenderet: defatigatos Genuenſes quotidianis propè præliis per quatuor ferè menſes cum ferociſſimo hoſte ſolos confligere, neque jam, licèt animus ſuperſit, vires ſuppetere. Accelerarent, raperentque occaſionem, quæ in armis plus interdum, quàm ratio poſſet.

Tan-

Tandem Maſſiliâ, Teloneque commeatus, naveſque ſolverant. Sed is fuit perſequentium Britannorum impetus, ut aliæ, undè erant profectæ, referrentur, aliæ idonea ad egrediendum loca in Liguſtico litore, ad orientem ſolem quod vergit, Corſicæque portus peterent, nonnullæ etiam ab hoſtibus caperentur. Quæ verò navis Marchionem Mauriacenſem auxiliarium copiarum ducem, militeſque una aliquot ſuſtulerat, in altum provecta, & proſpero uſa vento Genuam xiv. kal. April. acceſſit, tardiùſque confecto curſu, & quæ deerraverant, & quæ Hiſpanorum militum partem advehebant, Britannicæque claſſis metu in Lunenſem ſeſe portum introduxerant, eòdem poſtea delatæ ſunt.

Sculemburgius, hyeme confectâ, cum ipſo anni tempore ad bellum geren-

rendum vocaretur, magnâ difficultate afficiebatur, quâ ratione id adminiſtrare poſſet. Nam ſi hoſtem aſſiduis præliis conficere vellet, non ſatis erat copiarum; ſi ad oppugnandam Genuam contenderet, tormenta deerant. Quod fuerat in exercitu roboris, Galliæ occupandæ Narbonenſis conſilium, itus, redituſque copiarum abſumpſerat, &, cum illata, utì ſuprà demonſtravimus, de Placentinâ prædâ controverſia minui non potuiſſet, jacebant eâ in Urbe multa, & præclara tormenta, quæ Borboniorum fuerant, quæque magno ad bellum Genuenſe uſui eſſe poterant. Cui quidem bello ipſe Rex Sardiniæ non ſatis inſervire diligenter videbatur vel illius prædæ cupiditate abſtractus, vel eo permotus, quòd neque Auſtriacorum, ſi Genuam cæpiſſent, nimis val-

valdè augeri in Italiâ potentiam, neque ſuum, ſi auxilia ſubminiſtraſſet, immi-nui exercitum volebat. Itaque poſtu-latis, reſponſis, colloquiiſque rem du-cebat, eâque de causâ Auguſtam Tau-rinorum miſſus ab Sculemburgio Blon-chedius fuerat Trib. mil. qui, omiſsâ Placentinæ prædæ controverſiâ, cum Rege Sardiniæ de tormentis, auxiliiſ-que, aliquâ interpoſitâ ratione, deli-beraret. Ut autem Regis Sardiniæ animus expugnari poſſet, tamen erant propter itinerum anguſtias duriſſimæ commeatuum, tormentorumque ſub-vectiones. His tamen difficultatibus non deterriti Auſtriaci, atque odio ducti Genuenſium, a quibus ſe in Italico primùm, deindè in Gallico bello impeditos videbant, tot contu-meliis acceptis, gloriâ rei militaris di-minutâ, recentes, vetereſque injurias

armis perſequi properabant, & nondum ſatis parati ad ipſam Urbem Genuam oppugnandam accedere conſtituerant.

Ad mare Liguſticum, ipſumque Apennini initium ſita eſt vetuſtiſſima Urbs Genua, ſaxis, ſcopuliſque ſublata, quos maris ſecuti opportunitatem induſtrii primùm homines incoluerunt, affluenteque mox civium, & divitiarum copiâ, ſumptuoſis, magnificiſque ædificiis exornarunt. Inſtructis mari propugnaculis, mœnibuſque, veteri, novoque, ut diximus, terrâ muro cingitur. Portum habet ante ſe in ædificatione, aſpectuque Urbis incluſum, projectis in mare molibus, quæ portus oſtium efficiunt, emporiique celebritate nobilem, & quantævis claſſi ſatis amplum, ab Africoque, cui primùm vento maximè erat obnoxius, obje-

Digitized by Google

objectâ nunc immenſi operis mole, ſatis protectum. Quæ pars Urbis in occidentem ſolem ſpectat ad Pharum, mirificæ ſubſtructionis turrim in promontorio poſitam, pertinet; quæ verò in orientem vergit, tumulo terminatur, qui Carinianus dicitur. Ab utrâque parte novus per inæquales, præruptoſque colles ducitur murus circiter millia paſſuum ix. in circuitu patens, atque in angulum ad eum locum coanguſtatur, cui nomen Spero eſt: opus certè arte, naturâque, quâ maximè ad occidentem ſpectat, munitiſſimum. Duæ duabus ex partibus frequentiſſimæ valles; duo item ſunt flumina, quorum alterum, utì primo libro demonſtravimus, Porciferæ valli nomen indidit, ad Arenariumque ſuburbanum in mare influit, alterum Biſamnatem interfluit vallem, Ferritor-

que appellatur. E regione Cariniani ſuburbanum eſt Albarenſe paulò editiore loco, atque omnium amœniſſimo. Huic ſuburbano, eique Urbis munitioni, quæ Zerbinus nominatur, interjecto Feritoris fluminis alveo, fanum imminet Mariæ Montanæ, cœnobiumque Minoritarum; neque ita longè continuatio quædam montium aſſurgit, quæ paulatim ad mare delabens quarto ab Urbe Genuâ lapide orientem versùs in vallem deſinit, quam Sturlam vocant. Duo ſunt a Septemtrione pari ferè altitudine, formâque montes, Geminique ideò Fratres appellantur, qui ab angulo novi muri, Speroneque paſſus fermè dcccc. abſunt, muniti, & circumciſi admodum, maximæque ad repugnandum, oppugnandumque opportunitatis; iiſque mediocri diremptus intervallo mons eſt

eſt oppoſitus, qui nomen ab adamante accepit, ad ejuſque radices ſitus eſt Turracia vicus, medio ferè inter utramque vallem ſpatio. Loca omnia circa Genuam aſpera, rupes præaltæ, itinera ardua, duri homines, nulla pabuli, nulla frumenti copia, adeo ut propter inopiam regionis neque morari diutiùs exercitus, neque progredi propter iniquitatem facilè poſſint. Ipſa Urbs magnitudine operum, firmitate muri, multitudine civium, atque omni bellico apparatu inſtructa longam, & difficilem habet oppugnationem.

Reverſus Blonchedius impetrata ab Rege Sardiniæ auxilia, cumque eo, agente Britannorum Legato, in has fermè leges tranſactum eſſe nunciat: relictâ Genuâ, Auſtriaci, Rexque Sardiniæ partirentur inter ſe Reipublicæ

impe-

Digitized by Google

imperium, & quà ad orientem, occidentemque ſpectat, æqualiter quiſque, atque opportunè haberent. Lunenſis autem portus Franciſco Lotharingio Cæſari, eidemque magno Etruriæ Duci attribueretur, cùm debellatum eſſet: atque ita Auſtriaci ne præmiorum belli Genuenſis partem Regi denegarent, Rex ut, rejectâ in aliud tempus Placentinæ prædæ controverſiâ, xii. cohortes, deductaque arce Savonenſi tormenta ſubſidio Auſtriacis mitteret; idque ſubſidium celeriter venturum idem Blonchedius confirmat. Quibus rebus cognitis, Sculemburgius, & re frumentariâ præparatâ, pluraque in agmina diſtributis copiis, quæ eſſe ad duodeviginti hominum millia dicebantur, Novis noctu proficiſcitur.

Occupatis, utì ſupra cognitum eſt,

eſt, Liguſticis a Bottâ faucibus, Auſtriaci, exquiſito per exploratores itinere, ex omnibus montium jugis ſubitò ſeſe ejiciunt univerſi, & Porciferam ſimul vallem, ſimul Biſamnatem conari obtinere videntur: eodemque tempore Præfectus Britannicæ claſſis Genuenſis portus aditum obſepſerat, nullaque a cuſtodiis navium Liguſtici litoris loca vacare patiebatur. Præſcriptum item erat Vogternio, utì, coactis ex Ciſalpinâ Galliâ ii. hominum millibus, in Sergianenſem provinciam erumperet, eo conſilio, ut, omnibus obſeſſis viis, intercluſo terrâ, marique commeatu, aut fame ſubacti deditionem Genuenſes facerent, aut ferro ignique confecti pervicacis furoris pœnam ſubirent.

At Genuenſes naturâ loci, auxiliiſque Borboniorum, & veniæ deſpe-

ratio-

ratione confiſi paratiſſimo erant ad reſiſtendum animo. Sed cum neque ardua, neque munita loca vim hoſtium undique erumpentium ſuſtinere poſſent, cumque rei militaris imperiti Ligures exercitatiſſimis hoſtibus opponerentur, pedem referre Genuenſes coguntur, amiſſoque Montogio, ad Mariæ Montanæ fanum ſeſe recipiunt: & Porciferani, quanquam acriùs Piccolomineo repugnaverant, caſam quandam propè Langentium pagum nonnullis levis armaturæ peditibus fortiſſimè defendentibus; tamen ipſi quoque hoſtium virtute ſubmoti ab Bolzanetum ſeſe recipere coacti ſunt, quo in vico præſidium erat Gallorum. Sculemburgius, qui in itinere ex equo ceciderat, latuſque vehementer offenderat, captis quaquaversùs locis pluribus opportunis, occupato a fronte, com-

communitoque monte Adamante, & collocato poſt ſe Sanctandræenſi caſtrorum Præfecto, ne intercluderetur, ipſe apud Turraciam, idoneo, ut diximus, ad utranque vallem loco, prætorium conſtituit.

At Mauriacenſis Gallorum Præfectus, ubî hoſtes tam propè ab Urbe conſtitiſſe accepit, vel inopiâ conſilii perturbatus, vel non ſatis cognitâ locorum naturâ, ſimul ſuis, qui pauciſſimi erant, atque Urbi præmetuens deduci Bolzaneto præſidium, Geminoſque Fratres relinqui, omneſque ſub mœnibus copias conſtitui jubet. Quo facto, qui ad Mariæ Montanæ excubabant, ii etiam ſeſe ad Urbem receperunt. Porciferani autem, etſi a Gallis deſerti, tamen in tuendi Bolzaneti conſilio conſtantiſſimè permanſerunt, quòd verebantur, ſi

eum Auſtriaci locum tenuiſſent, ne liberiùs, vaſtandi, prædandique causâ ſeſe in vallem effunderent.

Relicto monte Geminorum Fratrum, cedentibus Gallis, cum tota fremeret Civitas, commotus omnium querelis, & Guimontii potiſſimum, qui erat apud Rempublicam Gallorum Regis Legatus, monitis incitatus Mauriacenſis petit eâdem nocte ab Senatu, ut urbanæ militiæ partem Roccæpinio Trib. mil. attribuat, cui mandaverat ipſe, ut relictum ſinè ullâ cunctatione montem reciperet. Cum Galli inconſiderantiam receptus celeritate irruptionis corrigere cuperent, Genuenſes, quorum maximè res agebatur, arreptis armis, concurrerent, facilè, aliquot dejectis Auſtriacis, qui ex vicino Adamante ſucceſſerant, Geminorum Fratrum mons receptus eſt, eoque

eoque recepto rursùs, qui a Mariæ Montanæ ſano profugerant, eòdem celeriter redierunt. Montem Senatus firmo præſidio tenendum, additiſque operibus muniendum, eique munitioni, qui invicem cum Gallis præeſſent, quòque res vocaret, Senatus nomine accurrerent, Joannem-Carolum Pallavicinum, Felicem Balbum, Nicolaum Jovium, Francum Grimaldum deſignandos cenſuit, & Jacobum item Grimaldum, atque Ambroſium Centurionem, quorum alter Venetiis, alter e Galliâ, audito patriæ diſcrimine, Genuam confeſtim advolarat: iiſque deinde, quoniam pro multitudine rerum gerendarum pauci videbantur, Carolus, & Paſqualis Spinulæ, & Franciſcus Franſonius ex S. C. adjuncti ſunt: cumque ad Scoffaram, qui locus ad Biſamnatem vallem
 tuen-

tuendam, refrænandoſque ab eâ parte hoſtium impetus peropportunus erat, magna Ligurum multitudo conveniſſet, iis qui præeſſet, miſſus eſt Petrus Canevarius, de quo ante dictum eſt.

At Vogternius in Sergianenſem provinciam progreſſus, conventum opidi, atque arcis Præfectum, cum neque pollicitationibus, neque denunciatione periculi permovere poſſet, equites, peditesque ſuos infeſto agmine procedere juſſit. Eò Senatus juſſu venerat Michael Pincetius. Hic magnâ tumultuariorum militum manu contractâ, Sergianenſes confirmat, præſidia in locis, quæ erant hoſtibus finitima, conſtituit, ipſe cum reliquis copiis ad hoſtes proficiſcitur, acriterque in eos impetu facto, repulit, atque aliquot millia paſſuum proſecutus conſiſtendi illis facultatem non dedit. Quo per-

motus

Digitized by Google

motus incommodo Vogternius, cum omnem adversùs ſe conſentire provinciam intelligeret, atque intrare intra præſidia periculoſum putaret, infectâ re, diſceſſit, & Maſſenſem, Lucenſemque agrum maximis emenſus itineribus, Apenninumque tranſgreſſus ſeſe ad Sculemburgium propè Genuam recepit.

Sculemburgius, cum denunciationes, admoto exercitu, majorem habere vim, &, dum in metu eſt, parvo populum momento quam ad cumque conditionem impelli poſſe exiſtimaret, denunciari Genuenſibus per Blonchedium juſſit, utì arma ponerent, imperata facerent: Reginam, tametſi graviſſimâ digni pœnâ Genuenſes ſint, qui rebellionem poſt deditionem fecerint, vetereſque injurias novo ſcelere cumularint, tamen eos pro ſuâ miſe-

miſericordiâ conſervatos, quàm deletos malle; ſiquidem, priuſquàm, quæ in itinere ſunt, tormenta ad exercitum advehantur, ad ſanitatem redeant: nullam, advectis tormentis, futuram deditionis conditionem, atque intellecturos Genuenſes, quàm miſeris grave, & temerarium ſit, irritare potentiores, in demiſsâque fortunâ ſpiritus gerere magnos magis, quàm utiles: denique conſtituant ipſi, utrum, pace firmatâ, omnique dempto metu, regiæ clementiæ malint, an, vaſtatis agris, interfectis civibus, everſâ patriâ, ſeveritatis periculum facere. Hâc ad Senatum relatâ denunciatione, ita Jacobus Grimaldus ex auctoritate Blonchedio reſpondit: Jus eſſe naturæ, ut ſua quiſque quâcumque ratione defendat; neque ullo obſtringi ſcelere, ſi quis alienam ab ſe injuriam propul-

pulſaverit: illos videri potiùs ab æquitate, juſtitiâque diſcedere, qui tantùm ſibi licere putant, quantùm poſſunt, &c, cum in aliena tam impudenter invadant, innocentes accuſent, qui ſua tueantur: Reginam, quæ adeo clementiæ nomine glorietur, non potuiſſe non commoveri, ſi inaudiverit, quàm iniqua, quàm multa ab Ducibus ſuis pertulerint Genuenſes, qui quidem ipſo in belli ardore ſuæ maluerunt utilitatis, quàm eximiæ erga illam obſervantiæ oblviviſci: irritatam toties patientiam poſtremò in furorem erupiſſe, &, qui ab omni cum Reginâ bello ſemper abhorruerint, cò eſſe demum adactos, ut arma ſumerent, quæ juſtiſſima ſint oportet, cum neceſſaria fuerint; armis ſumptis, ſic eſſe Genuenſes paratos, ut nec obſideri, ſi neceſſitas coegerit, nec mori, ſi ca-

ſi caſus inciderit, pro libertate recuſent: cætera ſuperis, fortunæque committant. Sculemburgius, ubì intellexit, neque Genuenſium frangi conſtantiam jactatis denunciationibus, neque concordiam, quam optima domi diſciplina, externique metus hoſtis faciebat, convelli poſſe, nullamque propterea aut ſpem, aut cauſam deditionis eſſe, ad reliquam cogitationem belli ſeſe recepit. Itaque & munire vias inſtituit, quo faciliùs tormenta ſubveherentur, & alia ex aliis loca occupare perſeveravit, ut Genuenſes quàm anguſtiſſimè contineret.

Advenerat interìm Genuam Dux Bouflertius, Gallici exercitus Legatus, atque unus e principibus Gallicæ nobilitatis, Equitemque Chovelenium caſtrorum Præfectum, nonnulloſque alios duces adduxerat, &, quòd non

ſine

ſinè causâ tantus Vir a Galliæ Rege ſubmiſſus videbatur, civitatis ſpem, alacritatemque renovaverat. Ille in magno populi concurſu, plauſuque Senatum ingreſſus ita Ducem, Senatoreſque eſt allocutus: Eâdem Genuenſes animi magnitudine Reipublicæ libertatem, & Galliæ ſalutem attuliſſe, quoſque hoſtes a cervicibus ſuis repulerint, eoſdem a Galliæ finibus retraxiſſe: itaque ſibi priùs beneficio fuiſſe, & virtutis famâ, quàm vultu, congreſſuque cognitos; ſeſeque, cum ad eos veniret, exiſtimaviſſe ad Marcellos, Scipiones, Fabios venire, quorum animi robur nullis fractum calamitatibus, & vix poſteris credibile manu ipſi, uſuque revocaverint: hujus famâ virtutis commotum ſtatuiſſe Galliæ Regem non tam bello, quàm fide præſtantem benemeritæ Reipublicæ

omnibus modis ſubvenire, ſeſeque ab eò miſſum, qui præſens regiæ teſtis eſſet, atque obſes voluntatis: proinde hortari, cujus hoſtis inſolentiam ſoli ejecerint, ſoli hactenùs retuderint, ut ejus in oppugnatione audaciam maximi Regis auxilio freti contemnere ne vereantur: Regis illos Legatum habituros ad belli conſilia ſocium, ad pericula ducem, neque ſe Gallum eſſe melius omnibus probare poſſe, quàm ſi amore, fideque erga Rempublicam Genuenſis fuerit. Dux Galliæ Regis benignitatem ſummis laudibus extulit, qui Rempublicam in graviſſimis periculis & adjuverit jam egregià liberalitate, & nunc Legatum ad eam ampliſſimum Virum mittat: tanti beneficii nunquam ſe, nunquam Senatum, totamque Civitatem immemorem futuram: potuiſſe Genuenſibus hoſtes oppi-

oppida, agros, pecuniam adimere, fidem, atque animum neque ademiſſe, neque adimere potuiſſe: itaque futuros eoſdem, qui ſemper fuerint, ut in bello fortes, ita in fœdere conſtantes, atque hoc etiam magis, quo minùs nunc ſunt de exitu rerum, adjuvante potentiſſimo Rege, ſolliciti. His actis in Senatu, magnâ omnium alacritate diſceſſum eſt.

Paulò longiùs progreſſi Sextum, Vulturemque ad mare oppida occupaverant Auſtriaci, & Pinum in montibus, cc. edito loco impoſitis militibus, additiſque munitionibus tenebant. Vulturenſes Auſtriacorum perterriti adventu, auctore, & ſequeſtre timidiſſimo quodam loci ſacerdote, ſeſe Franchinio Trib. mil. dediderunt. Deditione factâ, proximis improvisò ex montibus cum ſuâ tumultuariorum

militum centuriâ deſcendens intervenit: Ænobarbus, conditiones nihil moratur, impetum facit, occidit nonnullos, fugat omnes, longiſſimèque fugientes inſequitur. Hujus operâ Ænobarbi eo Genuenſes bello, optimâ, fortiſſimâque ſunt uſi, & ipſe, rebus ſtrenuè geſtis, cum humili ortus loco ignotiſſimus antea fuiſſet, pervenit ad hominum famam.

Altera ex parte Stephanus Laumellinus amantiſſimus Patriæ Vir, qui, Venetiis initio belli relictis, ad opem ſtatim Reipublicæ ferendam convolarat, cum Mariæ Montanæ fano præeſſet Pyrochitrophorique cIɔ. Auſtriaci loco potiri conarentur, qui Lupâ-Amara dicitur, eò profectus eſt; eodemque tempore Paulus Gentilis cum militibus legionariis, Liguribuſque aliquot Stajene progreſſus ad Pinum pervenit. Ne his

qui-

quidem locis impetum Genuenſium Auſtriaci tulerunt; compluribuſque amiſſis, relictis impedimentis, atque ipſis quas inſtituerant, munitionibus, ad ſuos ſeſe præcipiti fugâ receperunt.

Eodem ferè tempore a Creto, ubì Sanctandræenſis conſtiterat, duplici hoſtes agmine proficiſcuntur, Canevariumque, qui Scoffaræ, ut diximus, præerat, dextrâ ſiniſtrâque adoriri parant. Qui Lavaniolam, qui item Montem Cornarium obtinebant, quæ prima erant oppoſita hoſtibus venientibus loca, pedem Ligures referre cœperunt, eatenùſque retulere, quoad locum nacti opportunum ſubſiſtere, & militum, qui adveniebant, ſubſidio confiſi repugnare potuerunt. Nam eâ re nunciatâ Canevarius iiſdem, quibus Auſtriaci venerant, jugis mille ſtatim Biſamnates, iiſque qui ſubſidio eſſent,

eſſent, legionarios nonnullos bipartitò mittit; & partem, in quâ ipſe erat, aggredi a latere hoſtem, partem a tergo invadere jubet. Commiſſo prælio, Genuenſes Adoleſcentuli ducis alacritate incitati acrius impugnant; illi Genuenſium audacia, &, ne intercluderentur, metu commoti celeriter loco cedunt. Itaque interficiuntur, fugantur. At Canevarius, dum, fuſis hoſtibus, retinere ſuos a prædâ, atque ad arcem occupandam Turriliam, quam hoſtium fugâ deſertam eſſe cognoverat, adducere obequitans, adhortanſque contendit, longiùs progreſſus, jaculique in adverſum os ictu vulneratus ex equo delabitur: conantibus auxiliari ſuis; fruſtrà, inquit, attollere conamini, quem jam vita deficit: unum oro, celentur meâ de morte milites, ne ipſius nuncio debilitatis eorum animis,

mis, parta jam victoria interpelletur. Ego ſatis vixi, ſiquidem invictus, & pro patriâ morior. Redintegratur Canevarii morte hoſtium cædes, crevitque adeò Ligurum furor, ut irâ flagrantes non captivis, non vulneratis parcerent. Refertur in Urbem Canevarii cadaver, ad cujus aſpectum triſtiſſimus augetur omnium dolor, quem jam mortis nuncius fecerat. Concurrebant, videre cupiebant; illum mortuum conſueviſſe ajebant, dum viveret, hoſtibus terrorem, ſuis animum addere: illum ad parandos milites liberalem, ad pericula, conſiliaque belli fortem, & prudentem fuiſſe, atque hæc egiſſe omnia, cum ad annos xxii. natus eſſet. Nam Canevarius non ſolùm animo, ſed etiam, quod non erat ab eâ ætate poſtulandum, conſilio erat non vulgari. Fuerat.

rat in Galliâ Ciſalpinâ apud exercitum Reipublicæ Protrib. mil. legionis Liguſticæ; prælio ad Tanarum interfuerat, pauciſque menſibus, cum eſſet Genuâ profectus rei militaris rudis, factus redierat dux: adeo verum eſt, ab excellentibus ingeniis indocilem uſus diſciplinam non deſiderari. Supremo die ſuo quàm ampliſſimè elatus eſt, funebrique pompæ tota fermè Civitas, milites, duceſque, ipſe inprimis Dux Bouflertius interfuit. Factum eſt etiam S. C., ut Petro Canevario invictiſſimo Adoleſcenti ob mortem pro Republicâ obitam ſtatua marmorea in curiâ poneretur, quæ tantæ virtutis monumentum, patriæque poſteris defendendæ exemplum eſſet.

His omnibus præliis intellectum eſt, neque Auſtriacis ſatis eſſe animi, quòd

quòd locorum naturam ignorarent, neque Liguribus conſtantiæ, ſi a nobilium exemplo, & legionariorum ſubſidio deſererentur. Accedebat hùc ut militari aſſuefacti diſciplinâ Auſtriaci meliùs progrederentur, &, quæ cæpiſſent loca, peritiùs defenderent. Ligures autem facile a ſignis diſcederent, magiſque in ſingulis interficiendis militibus, quàm in ſummâ rerum Auſtriacis nocerent. Erat tamen in hoc bellandi genere illud Genuenſibus opportunum, quod & levibus præliis atterebatur hoſtis, quem deteriorem in dies locus alienus, & tempus faciebat, & Liguribus quotidianâ præliandi conſuetudine animus accedebat: ſociis prætereà ſpatium erat mittendi auxilia, quæ per medias Britannorum claſſes parvis advecta navigiis in Genuæ portum facilè irrepebant.

Auſtriaci, Coronatæ occupato fano, quod edito loco poſitum, propiùs jam, inſtructis munitionibus, Arenario ſuburbano ſuccedebant. Genuenſes, quò longiùs illos arcerent, a Porciferæ amnis oſtio ad eam exteriorem Urbis munitionem, quàm Forcipem appellant, comprehenſo colle, qui ab amœno proſpectu nomen accepit, aggerem perducere, atque inſtruere properabant, neque adactis ex hoſtium munitione, Britannicâque navi, quæ rei impediendæ causâ ad litus acceſſerat, telis deterrebantur, quominùs opus urgerent. Quin etiam ipſi ſuorum tormentorum vi Auſtriacos, Britannoſque vexabant, Franchiniumque interfecerant nefariam ulti crudelitatem; quâ ille in miſeros Porciferanos omnia exempla cruciatus ediderat: eâdemque celeritate ab alterâ Urbis

bis parte Albarenſe ſuburbanum, excelſioraque circum loca munire curabant, & ſic ſunt patriæ tutandæ ſtudio incitati homines inſueti militaris patientiæ, ut rem multi operis, ac laboris, adhibitis militaribus architectis, nobiliſſimiſque ad opus viris excubantibus, brevì perficerent.

Adventus Ducis Bouflertii ſummâ ſpe, & voluntate Civitatem compleverat; nec minùs ipſe, quàm in Senatu confirmáverat, animo laborabat, ut Reipublicæ Genuenſis amantiſſimus videretur. Nam, ſeu quid communicandum, ſeu quid adminiſtrandum eſſet ipſe principes Civitatis benignè appellabat, ipſe plebem effusâ largitione incitabat, interdiù, noctùque obequitans, interim pedes, nihil apud hoſtes tutum, nihil apud ſuos languidum patiebatur. Namque

etiam per eos dies Coronatæ fano depellere Auſtriacos conſtituerat, urbanamque eſſe in armis militiam, ſeſeque ad nocturnam parare eruptionem juſſerat. Signo dato, omnes convenerant. Ipſe monendo, cohortandoque aderat Bouflertius. Movebantur etiam exemplo Joſephi Duratii, qui provectâ ætate, ut ſæpè aliàs, ita tunc armatus prodierat, nummoſque populo ſpargens rem adjuvabat. Sed infregit conſilium fœdiſſima coorta tempeſtas, adeout, proluentibus undique aquis violentiſſimis, neque arma homines tenere, neque pedem progredi poſſent.

Senatus, cum multa, quæ pertinerent ad ſollicitandum ſtatum Reipublicæ, excitari in turbâ belli poſſe exiſtimaret, ſaluberrimumque cenſeret in maximis rebus ſummam im-

Digitized by Google

imperii apud unum eſſe, quæſtionibus extrà ordinem exercendis quaſi dictatorem dixit Auguſtinum Gavottum, qui pœnâ paucos, terrore omnes afficiens inteſtino ſcelere Rempublicam liberavit. Magnam interim argenti vim in bellum Genuenſibus Rex Galliæ dare, neque minorem Hiſpaniæ Rex liberaliſſimè polliceri perſeverabat, & auxilia uterque ſubmittebat.

Auctà claſſe, omnibus longè, latèque litoribus occupatis, intentiores erant ad cuſtodias Britanni. Genuenſes ad recipienda auxilia, quæ, claſſis metu, portu Monæci continebantur, lx. phaſelos miſerant, iiſque præſidio naves longas duas. Nam commeatus propter ejuſmodi agilitatem navigiorum facilius elabebantur, minuſque, ſi nonnulla fortè ex iis in curſu offenderent, deperibat militum, qui ſepara-

paratim in plures erant phaſelos impoſiti. Ac primò in noctem conjecti phaſeli, obductâque ſummo mane nebulâ occultati Britannicam fefellerant claſſem: deinde ubì diluxit, diſcuſſaque caligo eſt, apparuere. Quos cum audaciùs progreſſos Britanni vidiſſent, ſperantes intercipi poſſe, prædatoriam ſubitò navim, myoparonem, atque aphractum ad eos miſerunt. Genuenſes, eductis triremibus duabus, conantes portum capere phaſelos protegebant, prædatoriamque navim jactis morabantur telis. Eodem tempore naves longæ duæ Genuenſes myoparonem, aphractumque Britannorum, commiſſo prælio, diſtinebant. Quæ res magnum attulit phaſelis ad incolumitatem momentum. Nacti enim ſpatium, cum vehementiùs remos incitaſſent, in portum omnes refugerunt,
quos

quos ſtatim, repulſis, eluſiſque Britannis, naves longæ, ac triremes conſecutæ ſunt. Ea expectati auxilii ſpes, is ex prælio metus animos verſabat Civitatis, ut nemo ferè Genuæ fuerit, quin viſendi causâ altiſſima tecta, mœniaque petens ex omni proſpectu locum ſpectaculo cæperit, lætuſque, confecto prælio, & gratulabundus ad portum procurrerit. At Britanni omnium dominatores marium, tantâ ſub oculis acceptâ ignominiâ, magnoperè fremebant, eoque id magis, quod crebris ſollicitabantur Auſtriacorum querelis, qui auxiliorum adventum eorum negligentiæ falsò tribuebant. Nam Genuenſes nautici, & ipſi homines domeſtico maris uſu valebant, parvuliſque navigiis, quibus incredibili celeritate tranſmittentes, ad litora ſeſe ſtatim, vadaque applicabant, atque

Digitized by Google

que ita Britannicarum impetum navium ferè ſemper fugiebant. Magna præthereâ eſt maritimarum rerum inconſtantia, & difficultas, utpotè quas interdum malacia detinet, tempeſtas ſæpe affligit, incertiſſimæque ſemper res, ventus atque unda gubernant. Neque verò, dimiſſis quaquaversùs aphractis, parùm proficiebant Britanni, ſubmiſſâque etiam navi, quæ contrà Nervium in anchoris conſiſteret, eamque eſſe partem, quæ propter anguſtiſſimam oram Genuam ducit conjectis infeſtam telis haberet, importari terrâ in Urbem commeatus prohibebant, exſcenſionemque eo loco facere tentaverant. Sed periculum veriti, quòd Ligures arma cæperant, ad navem ſtatim refugerant, quam paulopoſt, ſublatis anchoris, in altum remulco adducere coacti ſunt. Illam enim Ligures,

gures, duobus allatis noctu tormentis, repentino impetu telorum labefactaverant.

Venerant tandem xii. Subalpinorum cohortes, quarum Comiti Roccæſio permiſſum erat imperium, atque is, capto, direptoque Vulture, ad Sextum caſtra fecerat, eòque tormenta Savonenſi arce deducta, reliquaque, quæ ad oppugnationem pertinent, terreſtri deſperato itinere, Britannicis navibus ſupportabantur. Aucto Sculemburgius exercitu, collem quendam, in quo fanum eſt Miſericordiæ poſitum, Ligurum dejecto præſidio, facilè potitur; qui collis abeſt ab Genuâ millia paſſuum ii.. Genuenſes eo amiſſo loco, tametſi non maximi erat momenti, tamen vehementer propter nimiam cujuſcumque rei ſollicitudinem perturbantur. Bouflertius, ne per

otium hoſtium increſceret audacia, & vulgi ingraveſceret timor, ſignum dari, recipique collem, fanumque imperat, idque confeſtim conatus effecturum ſe ſperabat, propterea quòd amnis Porcifera, qui medius inter eos, qui fanum obtinebant, reliquaque hoſtium præſidia fluebat, coortis imbribus, eâ nocte admodùm creverat, ut, quominùs alii aliis ſubſidio irent hoſtes, impedire poſſe videretur. Dat negotium Chovelenio caſtrorum Præfecto, utì princeps prælium ineat. Ille urbanæ militiæ centuriis, & Gallis, atque Hiſpanis aliquot aſſumptis, ad hoſtes proficiſcitur, in eoſque, cum hora diei eſſet octava, impetum facit, acerrimèque repugnantes, relictis inferioribus locis, ad fanum ſeſe recipere cogit. Eodem tempore Comes Lannionenſis, qui Geminorum-Fratrum

Digitized by Google

trum monti præſidio erat, eruptione factâ, hoſtes a latere premebat, jamque, cum ab horâ octavâ ad veſperum pugnatum eſſet, Hiſpani, Gallique Pyrochitrophori captis Auſtriacis compluribus, atque occiſis, fano appropinquabant, in eoque jam erant, ut irrumperent: cùm Bouflertius, qui ad portam Granarolam progreſſus eventum pugnæ expectabat, receptui cani juſſit. Nam, & ſatis ad hoſtium minuendam audaciam, Genuenſiumque confirmandos animos factum exiſtimabat, & Lannionenſis eruptione, Geminorum-Fratrum montem nudari nolebat, ne vacuum a præſidio eum hoſtis occuparet. Prætereà, cum res ſtudio eſſet contentionis propè in noctem deducta, in tantâ veteranorum paucitate nocturnum eſſe prælium vitandum cenſebat. Ita in occupato Au-

ſtriaci colle remanſerunt, Borbonii, & Genuenſes in Urbem reverſi ſunt; cum hi, quòd primo concurſu terga vertere hoſtes coegiſſent, viciſſe ſibi viderentur, illi viciſſent. Tumulum enim, fanumque, quæ cauſa pugnandi fuerat, tenuerunt. Pauci ex Borboniis, & Genuenſibus cecidere, in his Marchio Fajenſis Trib. mil. de exercitu Gallico, qui hoſtibus inſiſtens mortiferum vulnus accepit, ex eoque poſtridie interiit. Ipſe fortiſſimè pugnans vulneratur Chovelenius. Francus autem Grimaldus in medios ardore pugnandi abreptus hoſtes, ab iis captus eſt, unum præſtantiſſimus Adoleſcens, dum caperetur, queſtus, quòd, cum in alienam veniret poteſtatem, Patriæ ſuæ inſervire non poſſet.

Operum magnitudo, & continens tot menſium labor populi ſtudium

dium infirmare videbatur, erantque, qui propter non magnum in re militari uſum non magnum ſæpe periculum miſerarentur, firmioreſque exiſtimarent hoſtes, quàm reverà eſſent. Multa improbi fingebant, prudentes ſuſpicabantur, timidi credebant, ut his omnibus rebus magnus paulatim irrepere timor, & deſperatio poſſe videretur. Itaque, ne in medio rerum curſu impetus reſideret animorum; artificum capita, urbanæque plebis principes in curiam extrà ordinem cogere, eoſque alloqui de Senatus ſententiâ Brignolius Dux conſtituit. Cum frequentes conveniſſent, magnaque præterea affluxiſſet multitudo amictus togâ purpureâ Dux, & ſedens in ſolio: Non negaverim, inquit, Genuenſes me ultrò ad vos tanquam ad homines diuturnitate belli defatigatos, hor-

hortandi causâ proceſſiſſe; ſed tanti ego facio frequentiam hanc veſtram, quâ in hunc locum rogati conveniſtis, eam in vultu omnium, atque oculis eminere video patriæ alacritatem defendendæ, ut gratulatione mihi potius, quàm hortatione utendum eſſe intelligam. Quid enim eos horter, quos intueor, paratiſſimos? eſt verò, quod patriæ, quæ cives genuit fortiſſimos, eſt quod vobis, qui patriam ſervaſtis pulcherrimam, eſt denique mihi ipſi quod gratuler, cujus imperii nomen multò illuſtrius perveniet ad poſteros veſtræ commendatione virtutis. Quanquam haud ſcio, an hæc ipſa gratulatio ſupervacanea ſit, cujus eſt uſus confecto bello reſervandus, ne fortunæ beneficium præripuiſſe videamur. Quæ erunt igitur meæ partes? illud unum vos admonere, ut veſtri

veſtri ſimiles ſitis, idque efficiatis, ut extrema principiis conſentiant. Nam quid minus conveniret, Genuenſes, quàm, collocatæ cum eſſent in cervicibus noſtris victrices Auſtriacorum legiones, vos privato conſilio (nec enim alitèr fieri potuit) ejectis illis, ſuſtinuiſſe ſolos labantem fortunam Reipublicæ, & nunc auctore Senatu, conſentientibus omnibus, adjuvantibus Regibus potentiſſimis, animo deficere? an hoſtem ut videamini timere, quem fugaſtis? aut aliquid ab eo æqui ſperare, qui ſtare ſibi non poſſe videtur, niſi hâc eversâ, & deletâ civitate? qui non pecuniam, ut antea, ſed jam iratus ſanguinem veſtrum concupiſcit? nullâ magnoperè laceſſitus injuriâ ad pacatos, ad deditos accedens nihil ſceleris, nihil crudelitatis prætermiſit: quid hìc faciet dolore ardens amiſſæ prædæ, & gran-

& grandi læſus ignominiâ, quâcumque ratione in Urbem hanc redire potuerit? ſed, ut ſpero, & video, non poterit. Eos habemus ſocios Reges, quos eadem nobiſcum arctiſſimè cauſa conjungit, eos Regum Legatos, eam Senatus conſtantiam, eum omnium ordinum conſenſum, ut vehementer ſit hoſtibus de victoriâ deſperandum? qui neque pauci tantæ Urbis oppugnandæ molem ſuſtinere queunt, & quò plures ſunt, pluribus rebus in nudo, atque aſpero ſolo egere neceſſe eſt. Non Britanni, unâ, aut alterâ intercæptâ naviculâ, commeatus, auxiliaque noſtra impedire; non Subalpini, paucis commiſſis cohortibus, ad ſummam belli multùm proficere poſſunt. Atque hos ipſos jam ad reſpicienda cuique domeſtica mala belli per vos excitata fortuna,

tuna, & Borboniorum in Belgio, Italiâque victoriæ convertent. Quid autem ſinè his Auſtriaci poterunt omnium egentes rerum, & quotidianis deminuti præliis? Tolerate, Genuenſes, paucorum dierum moleſtiam, & tantum hunc oppugnationis apparatum ad nihilum propè diem recidere videbitis. Nolite interìm aut ſtultâ aliquâ ſpe aperire ad occaſionem locum hoſti, aut vano metu, animique imbecillitate patriam omnem proſternere, eorumque etiam auxilio, vobis trepidantibus, ſpoliare, qui veſtræ ſalutis causâ maris, atque hoſtium periculum neglexerunt. Quæ Hiſpani, quæ Galli milites pro vobis geſſerint, atque gerant, ipſi videtis. Quo ſocii Reges, quo inprimis Galliæ Rex ſit animo in Rempublicam, quâ fide, adeſt, qui vo-

Digitized by Google

bis oſtendat nobiliſſimus Legatus ipſius Bouflertius, regiæ teſtis voluntatis, & veſtræ idem æſtimator virtutis. An patriam peregrini veſtram ſtudioſiùs defendent, quàm cives? an pœnitet vos, quod, Republicâ recuperatâ, famam eſtis apud omnes gentes, atque immortalem gloriam conſecuti?

Quod ſi, his omiſſis, cauſam belli ſpectare, eamque judicare meliorem velimus, quam etiam Cœleſtes adjuverint: quænam eſſe poteſt, Genuenſes, cauſa juſtior bellandi, quàm quæ adversùs teterrimos patriæ oppugnatores civium armat manus? aut quiſnam illud ſinè Divino eveniſſe conſilio exiſtimet, quo factum eſt, ut exercitatiſſimi, paratiſſimique hoſtes vincerentur a vobis, qui propè eratis inermes, & nullum certè rei mili-

Digitized by Google

militaris uſum habebatis? Superis igitur, hominibuſque juvantibus, incumbite, Genuenſes, in optimam cauſam, eamque nunc meliore belli conditione retinete virtutem, quàm a principio perditâ ferè fortunâ præſtitiſtis. Qualis erit veſtra in bello virtus, talis erit hujus Urbis, & totius nominis Genuenſis ſors. En ego veſter Dux pro patriâ, pro vobis, quos mihi cariſſimos, atque in liberorum loco habeo, non ſolùm vigilare, adeſſe, providere, ſed etiam pugnare, & mori paratus. Equidem me Ducis nomine Patres appellarunt, ego patriæ militem dici volo; &, ſi regius hic ornatus impedimento mihi eſt, quominùs vobiſcum unà in aciem prodeam, date gregale ſagulum, quo turbæ immixtus præliantium vitam meam hoſtium telis objiciam. Nam

neque grata eſt dignitas, quæ vitam ſervat incolumem ad intuendam patriæ everſionem, neque acerba mors, quæ naturæ debita patriæ donatur.

Quâ Ducis extremâ oratione permotus populus dicentem interpellat, & magnis clamoribus cohortatur, ut ſibi conſulat, & vitam ſuam ad Reipublicæ utilitatem reſervet, univerſique diſcedentem ex concione lætiſſimo plauſu proſequuntur, & ſe ad omnia belli pericula paratiſſimos eſſe confirmant. Itaque, cum pro operum magnitudine, & ſtationum multitudine, tametſi duodeviginti fermè hominum millia quotidie eſſent in armis, tamen parum videretur eſſe defenſorum, Senatuſque conſultum factum eſſet, ut lecticarii, ſervique omnes puberes armarentur, non dominus fuit, qui familiam offerre, non ſervus, qui nomen

men dare recuſaret; ipſaſque videre erat primarias Fœminas, Senatoreſque, non, ut antea, ſtipatos grege familiarium, ſed uno vix famulo comitatos in publicum prodire. Una omnium occupaverat animos patriæ cura, &, quæ proſperis temporibus pudori fuiſſent, faciebat calamitas Reipublicæ, ut laudi ducerentur.

Mittuntur Comes Lannionenſis, & Auguſtinus Pinellius, quorum alter Gallis, alter Liguribus, atque uterque, mortuo Canevario, Scoffaræ præſit. Hi arcem Turriliam vano ab hoſtibus metu derelictam recipiunt. Arx contrà Maſonia, præſidiumque per eos dies, adacto cuniculo, in poteſtatem Auſtriacorum venit; id quod in tantâ militum paucitate Genuenſibus accidit perincommodè.

At Sculemburgius Subalpinorum auxi-

auxiliis confirmatus in Biſamnatem vallem erumpere, &, quæ pars Urbis ad orientem ſpectat, patetque maximè, atque infirmior eſt, hanc adoriri conſtituit. Id ne a principio ſpectaverit, & adventum præſtolans Subalpinorum tandiu diſtulerit, an alterius partis oppugnandæ difficultate admonitus ſitum poſtea Urbis accuratius perſpexerit, non ſanè conſtat. Illud videtur certò eſſe ponendum, oppugnari Genuam faciliùs potuiſſe, ſi exercitum Auſtriaci in Biſamnatem vallem ſtatim adducere maluiſſent, quàm munitiſſima Porciferæ vallis loca carptìm tentando prima belli tempora Borboniis, & Genuenſibus prodere.

Pridie id. Jun. circumſpectis diligentiſſimè Sculemburgius, & paratis, quæ ad eruptionem pertinent, juſſis Sub-

Digitized by Google

Subalpinis omnibus, & Auſtriacorum cohortibus aliquot ab alterâ Urbis parte Genuenſium præſidia tentare, Geminorumque eodem tempore Fratrum montem ſimulato impetu invadere, ut ancipiti defenſionis curâ diſtracti Genuenſes, Borboniique a præſentis periculi ſuſpicione averterentur. Ipſe, triplici inſtructâ acie, tertiâ circiter vigiliâ caſtris egreſſus, Feritoremque amnem, nullo repugnante, tranſgreſſus, expedito exercitu ita noctu iter fecit, ut ſub lucis adventum ad Serram, quam vocant, Bavarorum perveniret, Ligures, qui ibi erant præſidio, paucos, & nec opinantes nihil negotii fuit opprimere, atque in fugam dare. His fugatis, ad faucem Rattorum, qui peranguſtus eſt in illis montibus aditus, & defendi opportunè poterat, eâdem celeri-

leritate contendit. Militaris diſciplinæ neglecta ſeveritas magnæ ſæpe in bello calamitati eſt, & tum fuit. Nam Helvetiorum manus de Hiſpanienſi exercitu, cui locus is ad defendendum obvenerat, cum ſine ducibus, qui inamœnæ ſolitudinis tædio longiùs pernoctabant, remiſſiùs ageret vigilias, & omnia magis, quàm hoſtes, expectaret, repentino eorum adventu exterrita, perturbataque loco exceſſit. Quo Auſtriaci potiti, ſummumque nacti jugum rejectos ex loco ſuperiore urgent Helvetios, atque hi, cum omnibus rebus premerentur, ægrèque reſiſterent, initium fugæ faciebant. At Taubenius Hiſpanorum Præfectus, qui ad Urbem erat, eâ re nunciatâ, curſu incitato, Cordubenſis legionis manipulum ſecum adducens eò ſtatìm advolarat, atque hoſtes comprimere, ſuoſ-

ſuoſque precibus, cohortationibuſque firmare conabatur, ut ſe ex fugâ, & timore colligerent. Qui cum nihiloſeciùs fugere perſeverarent, ille, ut videret, ſi poſſet exemplo retinere, quos verbis non poterat, diſtricto gladio præcurrit ante omnes, gravique affectus vulnere, cum ſe ſuſtinere non poſſet, inter militum manus e prælio ablatus eſt, duodecimumque poſt diem præſtantiſſimus dux omnium luctu, & deſiderio interiit. Fit protinùs, vulnerato Taubenio, effuſa Helvetiorum, atque Hiſpanorum fuga. Jam Subalpini reliquique Auſtriaci, ita utì inter eos convenerat, ſubitò inſtructis copiis provolaverant, unoque tempore, & Arenarii munitiones, & Geminorum-Fratrum montem tentaverant. Facilè Genuenſes defendunt; celeriterque animadverſum eſt,

maximas Auſtriacorum vires aliò ſpectare, neque id ab iis, niſi diſtinendorum hoſtium causâ, tentatum eſſe. Primâ luce, pulſis Helvetiis, monteque occupato Rattorum, omnia ferè ſuperiora loca, unde eſt propinquus in Biſamnatem vallem, Urbemque Genuam deſpectus, multitudine Auſtriacorum completâ conſpiciuntur. Nam dextrum eorum cornu ad lucum uſquè ſodalium Camaldulenſium, montemque Quetium pervaſerat, Mariæque Montanæ fano imminebat; ſiniſtrum autem in vallem Sturlam, omnibus circà jugis occupatis, atque ad mare pervenerat; tantumque ab eâ parte terroris intulerat, ut Nazarianæ munitionis, quæ ad Albarenſis tumuli radices conſtituta eſt, tormenta Borbonii, deſperatâ defenſione, abjicerent in mare, ne in poteſtatem Auſtriaco-

rum

rum venirent. Totâ interim Urbe fama percrebeſcit; non longè hoſtes abeſſe. Tacita primò, & triſtiſſima admiratio; deinde conclamatur ad arma. Habetur Senatus. Complentur mœnia. Conſulitur. Trepidatur. Genuenſes uſus ignari militaris ad Borbonios ora convertunt; quid ab eis geratur, expectant. Borbonii neque ſatis periti locorum, & veteranorum paucitati diffidentes animo magis, quàm conſilio valent. Bouflertius ad portam progreſſus Romanam de Urbis defenſione vehementiſſimè laborat. Auſtriaci intereà longiùs procedebant, & Mariæ Montanæ fanum jam occupaturi videbantur. Tum Marchio Ledenſis, qui fano præerat, cum ſe nullâ ſatis munitione tutum adversùs hoſtes arbitraretur, præſertìm quos recenti ſucceſſu efferri videret, Bou-

ſlertium crebriores per nuncios faciè certiorem, quid faciendum exiſtimet, & ſe, cum loco diffidat, receptum parare demonſtrat. Ac primò Bouſlertius conſilium ejus probat, poſtea monitus a Sicrio caſtrorum Præfecto de exercitu Genuenſi, qui eò fortè advenerat, ne amplam, relicto fano, oppugnandæ Urbis occaſionem hoſtibus præberet, locum pugnaciſſimè defendi jubet, &, cum ſe jam Ledenſis recipere cœpiſſet, ſummittit ei Roccæpinium affinem ſuum, ſtrenuum ducem, & paratum, qui aliis raptìm additis munitionibus, allatiſque tormentis, aſſiduo jactu telorum conſiſtendi hoſtibus facultatem non dabat. Non tamen dubium fuit, quin, ſi, dum Ledenſis trepidat, Bouſlertius conſultat, confeſtim Auſtriaci irrupiſſent, locus eſſet amiſſus, qui ad defen-

fen-

fenſionem Urbis maximæ erat opportunitatis.

Ita parvæ res magnum in utramque partem momentum habuerunt. Nam & negligentia Helvetiorum aditum propè ad Urbem hoſtibus dedit, & fortuitus Sicrii adventus ſalutem Genuenſibus attulit: eoque die non tam virtus fuit Auſtriacorum laudanda, quæ viarum, locorumque difficultates ſupervadere aggreſſa celerrimè ſuperavit, quàm Genuenſium viſa eſt admiranda fortuna, quæ quâdam ſuâ magis vi, quàm defenſorum induſtriâ celeritatem hoſtium, victoriamque retardavit. Sculemburgius enim ſivè rem nimis facilem, ſive nimis difficilem arbitratus, atque in facilitate inſidias, in difficultate laborem ex tantâ militum defatigatione veritus vacuum Ledenſis receptu Mariæ Montanæ

tanæ fanum occupare neglexit (id quod erat ei omnibus modis conandum) deterrituſque etiam, quominùs propiùs Urbi ſuccederet, munitionibus iis, quas in Albarenſi ſuburbano ſuperioribus diebus Genuenſes inſtituerant, in valle Sturlâ ſubſtitit, nactuſque deſertam quamdam ſecundùm mare Turrim, eam duobus impoſitis tormentis communiit, eòque ab Sexto, quæ ad oppugnationem Urbis pertinebant, comportari imperavit: unoque tempore, & advectis majoribus tormentis oppugnare Genuam ab eâ parte, & arctiùs obſidere conſtituit, naviculis, quæ magno erant Genuenſibus uſui ad commeatus ſubvehendos, duplici periculo perterrefactis; cùm, ſi litus legerent, vexarentur ab Turri, ſi altum tenerent, deprehenderentur a Britannis; percrebue-

bueratque rumor extremam eſſe in Urbe famem, grandique macie torridum populum ſordidiſſimis rebus tolerari; ut Civitatem ad voluntariam etiam deditionem inopiâ cogi poſſe Britannis perſuadere Sculemburgius vellet. Sed Britannicæ claſſis Præfectus navarchum in ſcaphâ Genuam cum caduceo miſerat, qui per cauſam reddendæ publicè literæ ſtatum Civitatis diligentiùs ſpecularetur; atque is in Urbem intromiſſus, opiparâque a Bouflertio mensâ acceptus, dum ad Prætorium deducitur, reduciturque ad ſcapham, cibariorum copiam in viis expoſitam, quam etiam de induſtriâ Genuenſes adauxerant, populique alacritatem conſpicatus, quæcumque viderat, Præfecto renunciavit. Senatus etſi intelligeret, cujus rei causâ miſſus navarchus eſſet, qui nihil gravioris.

Digitized by Google

ris negotii attulerat, tamen non inutile judicavit ad deterrendos hoſtes, videre ipſoſmet, quàm parata eſſent omnia ad Urbis defenſionem.

Reſpiraverant interìm Genuenſes, & Auſtriacos, qui præter opinionem non vicerant, pro victis habebant. Diem noctemque in operibus, in muris verſabantur. Hiſpani, Gallique præſto erant milites, duceſque. Aderat omnibus hortator Bouflertius, nullumque ſibi ad quietem tempus relinquebat. Sacerdotes ipſi, quibus poſtea ex S. C. gratiæ actæ ſunt, offerebant ſe, armatique vigilias, atque excubias agebant. Ducebantur foſſæ, extruebantur aggeres: Mariæ inprimis Montanæ fanum, atque Albarenſe ſuburbanum propter loci opportunitatem, continuatis operibus, muniebantur. Loricis adjectis, munimen-

mentiſque foſſarum perfectis, mœnia, quæ circa Biſamnatem vergunt vallem, ab hoſtium incurſu defendebantur. Tentabant prætereà, quo poſſent pacto & Auſtriacos in ſuis divexare munitionibus, & Britannos ſubmovere, ne tormenta ad Sturlam liberè exponerent. Pontonem enim, quod genus eſt navis grave, & latum, eoque in portu ad materiem, ſaxaque convehenda uti ſolent, duobus tormentis, duobuſque item mortariis inſtructum, laneiſque obtectum culcitris ad defendendos milites ab ictu telorum, multis adductum funibus, ſcaphiſque, cum duabus præſidio triremibus, contrà Sturlam collocaverant, olliſque repentè incendiariis, continentique telorum jactu Auſtriacorum munitiones, & Britannicas naves infeſtas habere cœperant. Sed,
 coortâ

coortâ tempeſtate, & Genuenſes in portum ſe recipere, & Britanni in altum vela dare coacti ſunt. Crebra etiam terrâ, dum Auſtriaci irrumpere, Genuenſes, Borboniique repugnare conantur, prælia fiebant. Comes Lannionenſis, & Auguſtinus Pinellius, ne, progreſſis ad mare Auſtriacis, ipſi intercluderentur, Scoffaram reliquerant, præſidioque arci Turriliæ paucis militibus, Liguribuſque relictis, ad Reccum ſeſe, Margaropolimque receperant.

At Paris Pinellius Auguſtini Fr. Eques Jeroſolymitanus monte Faſcenſi depellere Auſtriacos aggreditur. Tenebatur ab iis mons duobus ſatis firmis præſidiis, &, quòd non longè eorum aberant caſtra, facilè erat iiſdem, quodcumque ſubmittere militum. Erant cum Pinellio Ligures nume-

numero cl. Rei aliquis difficultatem, periculique magnitudinem oſtenderat: ſed Pinellius, quià, relictâ Melitâ, ad primum laborantis patriæ nuncium Genuam venerat, magnum aliquod pro Republicâ efficere properabat, incitabaturque gloriæ cupiditate, & naturæ quâdam ferociâ, inconſultâque rei bene gerendæ, fiduciâ. Neque ejus cupiditati Ligurum ſtudia deſunt, & audaciam a principio fortuna proſequitur. Nam primum hoſtium præſidium, circiter quadraginta interfectis, expugnat. Hâc re animadversâ, ii. millia expeditorum militum ſubſidio ſuis Auſtriaci mittunt ſuſpicati, paucis præmiſſis, multò majorem affore Ligurum manum. Ne hæc quidem res ab ſpe, impetuque Pinellium moratur, temerèque progreſſus prælium cum tantâ
 hoſtium

hoſtium multitudine committere, locumque adoriri præmunitum non dubitat. Neque vario certamine pugnatum eſt, cum Auſtriacorum numero deterriti Ligures præcipitem ſubitò incertis itineribus, per ſilvas, & montes fugam arripuiſſent. Ictum jaculo Pinellium, & prolabentem ægrè humeris impoſitum Ligur e prælio quidam auferre conatur. Vulneratus Ligur vulneratum relinquere Pinellium cogitur, cujus ſtatim Auſtriaci conclamantes victoriam caput præcidunt. Depoſcenti tamen Fratri corpus ad ſepulturam conceditur: cumque funeris causâ relatum Genuam eſſet ad exequias cohoneſtandas frequentiſſima convenit civitas, graviterque doluit, tantam fortitudinis indolem abreptam ætatis, & gloriæ æſtu quodam tam citò defeciſſe.

Dum

Dum hæc ad Genuam geruntur, Bellinſulanus, educto ex hibernis exercitu, fratrem ſuum Equitem Jeroſolymitanum, virum & conſilii magni, & virtutis, receptis Lerinâ, Planaſiâque inſulis, cum cohortibus XV., equitibuſque nonnullis Ocelum versùs in eas partes, quæ Barcinonetam vallem attingunt, proficiſci jubet; ipſe, exploratis hoſtium rationibus, aliud capit initium belli. Minenſis, & Bellinſulanus, conjunctis, tranſductiſque flumen Varum copiis, eâdem celeritate, quâ fuerant relicta, Nicæam, Montem-Albānum, Villamque Francam oppida recipiunt, atque ad Albintemelium perveniunt, arcemque oppugnare inſtituunt, eodemque tempore Pignattellium præmittunt, qui cum primo agmine Remopolim progreſſus, quàm poſſit latiſ-

latiſſimè oſtentationis causâ pervagetur. Leutronius, qui juſſu Regis Sardiniæ eis locis præerat, ſimul ac adeſſe Borbonios cum ingenti armatorum multitudine nunciatum eſt, quorum adventum, vireſque fama, ut fit, multis auxerat partibus, primò ad montes ſe convertit, qui Onelienſem tractum cingunt, approperatiſque munitionibus irrumpentes demorari Borbonios cœpit. Sed poſtea, deditione ipſius arcis Albintemelii cognitâ, quæ per eos dies facta fuerat, cum ne montibus quidem, & munitionibus ſatis confideret, atque eum omnia deeſſe viderentur, miſſis confeſtim ad Sculemburgium, Roccæſiumque nunciis, quanto ipſe in diſcrimine verſetur, oſtendit; nec ſe hoſtium impetum ſine eorum auxilio ſuſtinere poſſe perſcribit. Illi eodem periculo, iiſdem

iiſdem permoti rumoribus, quas inſtituerant, disjectis munitionibus, impoſitiſque in Britannicas naves tormentis, receptum parabant. Quæ dum adminiſtrant, redduntur iis interim a Rege Sardiniæ literæ, quibus oppugnationem Genuæ, omiſſis omnibus, quàm maturimè perfici jubebat, eamque, auditâ Sculemburgii in Biſamnatem vallem eruptione, ad exitum ſpectare arbitrabatur. Itaque rurſus exponunt Britanni tormenta, rurſus apparantur aggeres, iterumque oppugnatio fervet, & ſummâ utrinque vi certatur. Poſtea verò quàm Bellinſulani Fratris copias ex alterâ parte ad alpes augeri, ex alterâ Bellinſulanum ipſum, & Minenſem, captâ arce Albintemelii, ſecundùm mare ad liberandam Genuam accelerare, nec tantis rebus geſtis, ullo adhuc

adhuc Genuæ mœnia telo attingi potuiſſe cognovit Sardiniæ Rex, ſimul a Præfecto Britannicæ claſſis certior factus eſt, nihil eſſe in obſidione ſpei adversùs Genuenſes, qui omnibus rebus abundabant, rei moram timens, & deſperans exitum, commutato repentè conſilio, ſuas e Liguriâ copias revocat, debitaque ex fœdere Auſtriacorum auxilia a Sculemburgio repoſcit. Namque admodum verebatur, ne, copiis diſſipatis, atque intercluſis ſuis, ab hoſtibus circumſiſteretur, neu, dum alienis inhiabat, ſua ipſe amitteret.

Abſtrahebatur ægrè ab oppugnandâ Genuâ Sculemburgius, certamque ſibi eripi e manibus victoriam querebatur, & ſunt etiam plerique, qui exiſtiment, futurum fuiſſe, ut Genua expugneretur, ſi perſeverare in op-

Digitized by Google

in oppugnatione Sculemburgio licuiſſet. Sed Roccæſius, acceptis ab Rege ſuo mandatis, diſcedere cum Subalpinis properabat, jamque anchoras moliri Britanni videbantur, quorum auctoritate neceſſariò Auſtriaci movebantur. Itaque, concilio advocato, cum diſcedere conſtituiſſent, Roccæſius ſuarum partem Leutronió copiarum auxilio miſit, partem ipſe in Subalpinos duxit: Britanni, contractâ claſſe, tormentis, impedimentiſque exercitus, & nonnullis Auſtriacorum, quæ ad Regem Sardiniæ breviore itinere mari adducerentur, cohortibus in naves impoſitis, e conſpectu Genuenſium Savonem, Vadumque Sabatium conceſſerunt. Sculemburgius, reliquis cum expeditâ manu præmiſſis impedimentis, relictâ Sturlâ, atque aliquot ad Turraciam, in Porciferâque deinde valle moratus dies, & Liguſti-

cas, non inſecutis Genuenſibus, quietiſſimè tranſgreſſus fauces, in Galliam Ciſalpinam rediit. Quò cum veniſſet, exercitum, atque imperium Brounio tradidit, ipſe in Germaniam profectus eſt.

Genuenſes, recuperatâ patriâ, reliqua ferè omnia amiſerant maximis affecti detrimentis, atque internecini belli ſumptibus exhauſti, cujus belli tetra extabant veſtigia, proſtratæ villarum fores, deuſta tecta, & nihil ſancti, amœnive circa Urbem integrum a clade, & vaſtitate relictum. Neque verò in diſceſſu hoſtium gaudere ex animo poterant, quòd & fortunas everſas ſuas intuebantur, & perculerat eos graviſſimè Bouflertii mors, qui eodem illo die, quo diſceſſerant hoſtes, puſtularum morbo conſumptus interiit. Cujus cognitâ morte, tantus Civita-

tem

tem mœror oppreſſit, ut, ſi capta ab hoſtibus Urbs fuiſſet, non minor futurus videretur: adeo ex unius hominis interitu deſerta omnia, horrida, & ingenti quaſi muta dolore erant. Senatus Regii Legati auctoritatem, Populus nobiliſſimi Viri liberalitatem, amorem uterque erga Rempublicam, fidemque magnam deſiderabat, mœrebatque vehementiſſimè. Ibî tum Chovelenius tanto Civitatis luctu permotus in curiam ultrò venit, Senatumque mœrentem multa Regis ſui nomine amantiſſimè pollicitus recreavit, hortatuſque eſt, ne caderent animis, neu, Galliæ Rege ſuperſtite, quicquam cujuſquam caſu de Reipublicæ præſidio detractum arbitrarentur: maximum ſe quoque dolorem cœpiſſe ex interitu talis vel ducis, vel amici; tamen, privato compreſſo luctu, non potuiſ-

ſe non accedere ad eos conſolandi gratiâ, quorum & amicitiam a Rege ſuo plurimi fieri, & virtutem æſtimare intelligeret; e cujus virtutis, regiæque benevolentiæ magnitudine, & vi peterent ipſi eam conſolationem, quam nemo alius adhibere majorem poſſet, quæque forti, & conſtanti Senatu digna eſſet, ſuſceptumque ex unius mortalis obitu mœrorem liberatæ patriæ gloriâ, Regiſque maximi, atque optimi amicitiâ mitigarent. Confirmato Senatu, Concilium habetur Majus, in quo cum ex S. C. verba Dux feciſſet, ut mortuo Bouflertio honos haberetur, de eâ re ita Patres cenſuerunt: Cum Dux Bouflertius difficillimis temporibus miſſus a Rege Galliæ ad Rempublicam Legatus fuerit, in eâque legatione virtute, imperio, liberalitate, maximo uſui Reipubli-

publicæ fuerit, cum talis Vir in eâdem legatione mortem obierit, Patribus placere, Ducis Boufiertii, liberos, poſteroſque honoris ergo Cives eſſe nobiles Genuenſes; itemque iis (quod honoris genus ante id tempus nemini tributum erat) Boufiertiæ gentis inſigni Reipublicæ inſigne apponere licere. Ipſi Duci Boufiertio Senatus monumentum decreverat marmoreum cum inſcriptione præclarâ, quæ virtutem illius, & gratum ampliſſimi ordinis animum declararet. Liberatæ Genuæ nuncium, qui ſociis, amiciſque Regibus apportarent, Marcellus Duratius in caſtra Regis Galliæ apud Belgas, Hieronymus Balbus in Hiſpaniam ex S. C. mittuntur, Laurentioque Imperiali, qui Neapoli erat, mandatum eſt, ut eam rem Carolo Regi renunciaret, per eoſdemque Legatos gratiæ

Regi-

Regibus actæ ſunt, quòd in maximo diſcrimine Rempublicam adjuviſſent.

Interim in locum Taubenii ſubſtitutus a Minenſi Auguſtinus Ahumada caſtrorum Præfectus, & miſſus a Bellinſulano, qui, mortuo Bouflertio, toti exercitui præeſſet Marchio Biſſienſis Gallici equitatus Præfectus Genuam pervenerant. At Bellinſulanus, & Minenſis, cognito Auſtriacorum ab Urbe Genuâ diſceſſu, de reliquo bello conſultabant; magnaque inter eos extitit controverſia. Nam Minenſis pergendum porrò, &, dum hoſtes trepidarent, arcem eſſe expugnandam Savonenſem arbitrabatur, quòd, eâ expugnatâ, & confirmatis Genuenſibus, facile omnia patere confideret, neque aliâ ratione in Ciſalpinam Galliam bellum transferendum crederet, atque antea a Philippo Ferdinandi

dinandi Regis Fr. translatum fuerat. Contra ea Bellinſulanus, & illius expeditionis infelicem deteſtabatur exitum, & per Cottias Alpes multò faciliore in Taurinos itinere perveniri poſſe cenſebat: habere ſe ab exploratoribus compertum ajebat, eam partem negligentiùs ab hoſte ſervari, quòd nimium naturâ loci confideret: itaque audendum potius, quòd neglectum ab hoſte facilem habeat victoriam, quàm quod prævifum difficultatem augeat vincendi: refractis autem Alpium clauſtris, eò Regem Sardiniæ neceſſariò deſcenſurum, ut pacem ultrò petat, eoque pacato, quod reliquum Auſtriacis in Italiâ præſidium? quam ſpem? Hæc propalàm dicebat: illa tacita ſuberat cura, ut Equiti Bellinſulano Fratri, cujus ea res imperio permittebatur, occaſio daretur

Digitized by Google

retur fortis alicujus, & memorabilis facinoris, dignuſque propterea Gallicæ militiæ Magiſterio haberetur apud Regem: Fratrem Bellinſulanus amabat unicè, ejuſque in maximis rebus conſilio, atque auctoritate ſemper utebatur, & Magiſterii a Fratre honorem ſummè ſciebat expeti. His de cauſis cum ſuæ Bellinſulanus ſententiæ inſiſteret, neque a ſuâ Hiſpanus Minenſis removeri poſſet, ad ſuum quiſque Regem ejus negotii arbitrium rejecit. Quid Reges reſponderint, non ſanè conſtat; in ſuo uterque certè imperator conſilio perſeveravit, & quâdam fatali ducum diſſenſione eo quoque anno factum eſt, ut res jacerent Borboniorum, & Galli etiam cladem acciperent inſignem. Nam Bellinſulanus, arce permunitâ Albintemelii, in Nicæenſem agrum reduxerat exercitum, ut eas

ut eas copias diſtineret, quas in Salutiis Sardiniæ Rex habebat, magnaque interìm Equiti Fratri auxilia ſubmiſerat. Quibus ille fretus, alpibus ſuperatis Cottiis, ad munitiones, quas in Aſſietenſi colle Subalpini fecerant, converſo repentè agmine, profectus eſt. Erant, inductis auxiliis Auſtriacorum, quæ pridie venerant, frequentiores hoſtes in munitionibus, omniaque ad repugnandum paraverant. Difficillimus erat, & munitiſſimus naturâ, manuque locus. Explorata hæc eadem Equiti Bellinſulano erant, ſed tantam habebat ſuarum rerum fiduciam, eâque efferebatur cupiditate vincendi, ut nihil virtuti ſuæ arduum, nihil difficile exiſtimaret. Itaque in locum progredi iniquum non dubitat, commiſſoque prælio, in hoſtium munitiones irrumpere conatur, Gallique milites, quo-

rum in primo impetu ferocitatis opinio eſt ſingularis, audaciſſimè ſuccedunt. Sed nullus virtuti locus relinquebatur in tantâ loci iniquitate, & cum undique ex ſuperiore loco telis, jaculiſque obruerentur, acervatim cadebant milites, duceſque; fœdiſſimaque fiebat cædes. Ibi Eques Bellinſulanus, cum neque pugnantes hortando ſuſtinere, neque fugientes caſtigando revocare poſſet, ſignifero cuidam ſigno detracto in primam aciem proceſſit, ſuperatoque aggere, in ipsâ hoſtium munitione ſummâ ſignum defixit, videbaturque incredibili audaciâ prælium reſtituturus, niſi fortiſſimè pugnans interfectus eſſet gloriosâ magis morte occumbens, quàm, quæ prudentem deceret ducem. Sic magnâ Gallorum parte interfectâ, reliquis fugatis, atrociſſimam nox pugnam diremit.

remit. Tanto Dux Bellinſulanus publico, privatoque luctu perculſus tum demum Minenſis imperatoris Hiſpani accedebat ſententiæ, ut Savonem verſùs exercitus adducerentur. At Minenſis, quod primùm, repugnante Bellinſulano, vehementer ſuaſerat; poſt, concedente, perficere noluit amiſſam querens occaſionem; ut eſſe contentionis, quàm victoriæ cupidior videretur. Itaque non jam ut aliquid acquirerent, prælioque hoſtes laceſſerent, ſed ut repugnarent, &, locis munitis opportunis, Nicæenſem inprimis agrum tenere poſſent, Borbonii cogitabant.

At Regi Sardiniæ multa de bello cogitanti, cognitis his rebus, ſubiit animum impetus in Galliam iterum Narbonenſem invadendi. Itaque ſuis Auſtriacorumque copiis contractis, & conſilio cum Brounio communicato,

qui Mediolano profectus Auguſtam per eos dies Taurinorum venerat, Auſtriacos Brigantium versùs eruptionem facere jubet, ipſe per Sturam vallem eòdem erumpere conatur non ſpe quidem, quæ vana toties fuerat, Galliæ obtinendæ Narbonenſis, ſed conſilio avertendi Bellinſulani ab agro Nicæenſi, quem agrum Borboniorum præſidio nudatum Leutronius occuparet. Sed conſilium quoque ejuſmodi fruſtrà Auſtriacis, Regique Sardiniæ fuit, qui, levibus aliquot factis præliis, rejecti, vexatique in Subalpinos, Galliamque Ciſalpinam redierunt: & Bellinſulanus Auſtriacorum comminatione adeo permotus non eſt, ut cohortibus xx. deductis e Galliâ Narbonenſi, quam ſatis loci naturâ, appropinquanſque prægelidus in Alpibus defendebat autumnus, ſuum in Italiâ exercitum auge-

augeret, Lentronioque depulſo, qui arcem Albintemelii circumvallaverat, commeatum in arcem importavit. Quo facto, deductis paulò maturiùs, quàm tempus anni poſtulabat, in Galliam Narbonenſem in hiberna exercitibus, & cohortibus xxx. præſidio Nicææ, Villæque Francæ relictis, Bellinſulanus Lutetiam, Minenſis Matritum revertitur, & Philippus Ferdinandi Regis Fr. Civaronem, Dux Mutinenſium Venetias profectus eſt: multuſque de pace ſermo eſſe cœpit, quam Britanni, Gallique potiſſimùm, colloquio primùm Bredæ, deinde Aquiſgrani habito, conciliare ſtudebant.

At Genuæ Marchio Biſſienſis, cum Urbem ex diuturnâ obſidione multarum rerum neceſſe eſſet inopiâ laborare, partis ex hoſtico prædis, eam recreare, & militum etiam, Ligurumque

gurumque

Digitized by Google

gurumque animos belli præmiis confirmare conſtituit. Itaque ſatis exploratis rebus, cum magnâ Ligurum, & Legionariorum manu Chovelenium, Belloeſiumque bipartito in expeditionem miſit. Chovelenius in Montemferratum, tranſgreſſus Apenninum, Belloeſius ex Apuanis montibus deſcendens in Parmenſem agrum irrumperet, uterque prædas ageret, &, ſi quid loci, & temporis opportunitate proficere poſſet, ne omitteret imperatum eſt. Nadaſtium interim, qui circa Gavium, Octaviumque eſſe conſueverat, & progredientem demorari Chovelenium poterat, Montecunius de exercitu Gallico Trib. mil. diſtineret. Montecunius modò procurrens, modò recedens Nadaſtium ſemper, itàque habuit occupatum, ut averteret hominem ab inferendâ rebus morâ, quæ gere-

gerebantur. At primò Belloeſium Biſſienſis, poſt Montelium, qui Belloeſio ſucceſſerat, effusè prædantium negligentiâ ab incæpto retraxit. Tantâ autem locorum ignorantiâ peccatum eſt, ut maxima militum pars diviſa, intercluſaque in poteſtatem agreſtium veniret, qui vim, armis arreptis, prohibere cœperant. Chovelenium, cum primo impetu Saxellum, qui locus abeſt a Vulture oppido xx. millia paſſuum, captis præſidiariis nonnullis, reliquis in fugam conjectis occupaſſet, & ſatis opimâ abactâ prædâ, longiùs progrederetur, ejuſmodi repentè adortæ ſunt tempeſtates, ut apud timidum vulgus prodigii loco haberentur. Nam plures de cœlo tacti homines, evulſæ radicitùs arbores, decuſſa tecta dicebantur, & continuatione imbrium adeò flumina creverant,

rant,

rant, ut omninò tranſiri non poſſent. Itaque intermiſſo itinere, infectâque re Chovelenius quoquè Genuam ſeſe recipere coactus eſt.

Quæ cum eſſent acta, Genuam venit Dux Riceligenſis Gallici exercitus in Belgio Legatus, magnamque ſui expectationem concitavit tantâ Vir nobilitate, atque apud Regem gratiâ. Honorificentiſſimè exceptus Senatum ſtatim adiit, itàque eum eſt allocutus, ut intelligerent Genuenſes, incolumitatem eorum Galliæ Regi magnæ curæ eſſe, ſeſeque ipſe diceret, eandem erga eos fidem, diligentiamque laboraturum, ut præſtaret, quam Bouflertius præſtitiſſet, cui ſuccedebat, & quem triſte ſui apud illos deſiderium reliquiſſe cognoverat. Dux cum reſponderet, Galliæ Regi maximas, utì par erat, deinde etiam Legato gratias

tias egit, quod permagnum ſibi, Senatuique, & perhonorificum videbatur, potentiſſimo Regi tantæ curæ eſſe ſalutem Reipublicæ, ut Legatum ad eam mitteret clariſſimum hominem, & quem ſibi chariſſimum haberet. Quibus rebus confectis, ad belli cogitationem ſeſe Ricelienſis recepit, eaque maxime loca, unde in Biſamnatem vallem Auſtriaci irruperant, recenti caſu admonitus diligentiſſimè muniri juſſit.

Campus, quem Frigidum vocant, vicus eſt, qui a Monteferrato venientibus in finibus occurrit Reipublicæ Genuenſis. Campenſes, cum ſe prædæ Auſtriacorum comites eſſe mallent, quàm ſocios Genuenſium in rebus adverſis, magno erant hoſtibus uſui ad exploranda itinera, prædamque tollendam. Hoc priùs hoſtibus præſidium,

quàm quicquam tentaret, detrahere Riceliensis conſtituit. Sed hunc ii locum egregiè muniverant, duabuſque cohortibus tenebant, adeo ut, & naturâ montium, quibus undique continebatur, & opere, defenſorumque copiâ firmiſſimus haberetur. At Riceliensis exploratoribus, perfugiſque credens, qui aliter renunciabant, in ſpem venerat potiundi loci. Itaque ſub adventum ſtatim ſuum mittit eò Hiſpanorum, Gallorumque millia vii. Ipſe ad Marcaroli (ita enim vocant) mapalia progreſſus Nadaſtium tenebat, quin ſubſidio ſuis iret. Sed cum primum ejus agmen conciſum, rejectumque ab Auſtriacis eſſet, & Nadaſtius, majoribus ex Ciſalpinâ Galliâ coactis copiis, non minimum terrorem inferret, ſimul perſpecta melius ex propinquo loca ardua maximè viderentur, nullum-

lumque ferè tormentis ad oppugnationem neceſſariis aditum darent, tum autem tempus anni ſubeſſet nimis in montibus horridum, atque aſperum, non tanti eſſe duxit Ricelienſis vicum illum obtinere, ut in ipſo imperii ſui initio magnum aliquod detrimentum propter iniquitatem loci, temporiſque exercitus acciperet. Itaque Campi Frigidi oppugnatione dimiſsâ, Genuam revertitur.

Per idem fermè tempus graviſſimo Genuenſibus bello intentis nunciatum eſt, rates quaſdam Liguſticas captas a Britannis eſſe ad Viaregium, qui locus Lucenſium eſt, egregiuſque ad tenendas anchoras habetur. Rates, cum Britannorum aphractos inſequentes fugerent, partìm in Viaregii ſeſe ſtationem contulerunt, atque ad Turrim, quæ ibi eſt, refugerunt, partìm

Digitized by Google

res erant, benignèque cum eâ agere dicebantur. At Navicularii, ejuſmodi prudentiæ rationes, qui non ſatis intelligerent, & defenſionis ſe jure ſpoliatos quererentur, palàm, adeoque graviterque Lucenſes accuſarunt, ut hominum querelas non negligendas videri Senatus Genuenſis cenſeret. Lucenſes cum Genuenſium immutatam ex eo voluntatem accepiſſent, doluiſſentque, ne hâc de causâ quicquam de veteri illâ detraheretur conjunctione, atque amicitiâ, quam ſummo ſemper ſtudio coluerant, Joannem Sardinium miſerunt civem ſuum, qui ea diceret, quæ ad controverſiam componendam, placandoſque Genuenſium animos pertinere arbitraretur. Quibus Genuenſes auditis & Riceliénſis commoti officio, qui Lucenſes etiam, atque etiam Senatui commendaverat, vetu-

Digitized by Google

vetutiſſimam non abrumpendam eſſe amicitiam exiſtimarunt; cum præſertim Lucenſes, nequid poſtea tale contingeret, Viaregium intentiore cuſtodiâ, additâ militum manu, ſervaturos ſe eſſe pollicerentur.

Nondum erat hyems confecta, & ſtudio ardentes ulciſcendi, nihil prioris obſidionis deterriti exitu ad oppugnandam reverti Genuam Auſtriaci conſtituerant. Quin etiam proximæ obſidionis eventu multis de rebus admonebantur, quæ facilem redderent inſequentem, & tantæ erat terreſtri, maritimæque opportunitatis Urbs Genua, ut eâ relictâ, corruere omnis Italici belli ratio videretur. Primùm erat eorum conſilium Delphini, Lunæque portubus potiri. Quibus in poteſtatem redactis, adjuvantibuſque Britannis, & ipſi omnibus abundarent

darent rebus, & nullus toto mari Genuenſibus egreſſus, nullaque propterea ſpes commeatus relinqueretur. Ipſa autem defenſorum multitudo, quæ Borboniorum confluentibus auxiliis admodùm creverat, ſi commeatus deficeret, fameſque urgeret, exitio potiùs, quàm præſidio futura Civitati videbatur. Itaque Brounio peritiſſimo imperatore, magnis circum Mutinam, Parmamque contractis copiis, magnis item conſtitutis horreis, in eam Liguſtici litoris partem, quæ ad orientem ſpectat, per Apuanos montes quamprimùm deſcendere cogitabant; confeſtimque deſcendiſſent, niſi eos gravis adhuc hyems, duriſſimæque propter jumentorum penuriam neceſſariarum rerum ſubvectiones detinuiſſent.

At Borbonii, & Genuenſes, qui Petrum-Franciſcum Grimaldum ſummo cum

mo cum imperio in eas partes miſerant, alioſque ei nobiles adjunxerant, de Auſtriacorum conſiliis certiores facti, permunitis Suburbanis, arcem Delphiniam, arcem item Marianam, quæ in promontorio quodam portus Lunenſis poſita unum a terrâ, eumque peranguſtum aditum habet, Spediam præterea, Erycem, ipſiuſque Lunenſis portus fauces, inſulaſque, multis effectis operibus, collocatiſque tormentis inſtruxerant; Sergianenſem provinciam confirmaverant; arcem, oppidum muniverant: Laventiam, Maſſam, Carrariam, quæ pacati erant, quietique Principis loca, jure belli occupaverant, ne facultatem darent hoſtibus propiùs accedendi: Apuanorum montium anguſtias obſederant, valida ubique præſidia impoſuerant: caſtra ad Segeſtam Tigulliorum, Clavarum-

Digitized by Google

varumque fecerant, ſeque ad defenſionem omnibus rebus paraverant. Interim Ricelienſis per Roccæpinium nonnullis terrâ, marique ſubmiſſis centuriis, Subalpinos Varagini cccc. incurioſiùs agentes opreſſerat; perque Marchionem Montium Gallici exercitus Decurionem magnâ cæde Nadaſtium Vulturem occupare conantem repulerat; ipſe ad concilium magni momenti animum adjecerat, ut Savonem repentino incurſu occuparet.

Urbs eſt ad mare Savo ab Genuâ longè occidentem versùs millia paſſuum xxx., mœnibus, portuque ſuccinta, duobus prominentibus lateribus, introrsùs retracto. Arcem habet inter occaſum, & meridiem ſatis munitam, quæ tota ex ſaxo multis operibus extructa, præruptique ſcopuli dorſo impoſita ferè undique alluitur mari, al-

tâque ab urbe foſsâ disjuncta, verſatili rurſus ponte adjungitur. Ultra Savonem ad occidentem millia circiter paſſuum iv. Vadum eſt Sabatium, ſtatioque navibus, projecto monte, tutiſſima, in eâque anchoras jecerat Britannica claſſis. In portu Savonenſi triremes erant ii. Sardiniæ Regis, erant in Urbe horrea conſtituta, erant arma, tela, commeatus omnis generis. Quæ omnia demere hoſtibus Ricelienſis cupiebat, videbatque, Savone receptâ, neque Britannis locum eſſe in Vado conſiſtendi, & omnem eam Borboniis, ac Genuenſibus patere oram, quæ ad flumen Varum protenditur. Urbem, atque arcem Comes Roccæſius tenebat præſidio non ſatis firmo Subalpinorum, pauciſſimique ex his excubare in arce conſueverant. Savonenſes Genuenſi aſſueti impe-

imperio præſentes oderant dominos, & nonnullis erat acerbè nimis a Subalpinis militari licentiâ imperitatum. Prætereà occulti a Savone nuncii Genuam venerant, qui cum multa alia, tùm, quà Urbs ad mare vergit, locum eſſe in mœnibus aptum inſidiis renunciaverant, propterea quod rimas murus egerat, laxarique adeo poterat, ut daret introeuntibus aditum, ibique fortè hedera inter ſaxa coaluerat, quæ multis opaca frondibus locum, dolumque occuleret.

Quibus Riceliensſis cognitis, cohortes aliquot militum eò noctu mari mittere conſtituerat, quorum alii ab alterâ Urbis parte mœnia ex aſcenſu tentare ſimularent, Subalpinoſque diſtinerent, alii per diductam muri partem ſilentio intromiſſi opportuna Urbis loca improvisò occuparent. Ne-

que dubitabat, quin repentino oppreſſis incurſu Subalpinis, adjuvantibus, recipientibuſque Savonenſibus, inter tumultum captæ Urbis, nocturnæque concurſationis fremitum arx ipſa vel dolo, vel errore aliquo in tantâ defenſorum paucitate capi facilè poſſet. Itaque locum, tempus, ſignum conſtituit, nunciosque præmiis, pollicitationibuſque incitatos Savonem remittit: ipſe ut ab eo, quod parabat, in alterius rei curam converteret hoſtium animos, Segeſtam Tigulliorum proficiſcitur, eòque velut conventuros paratos eſſe milites jubet. Multus erat in conſilio cum Ahumadâ, agebat, loquebatur omnia, quæ ad arcendos ab eâ parte hoſtes pertinere videbantur. Cum repentè magiſtris imperat navium, ut primo veſpere ſcaphas, atque onerarias Genuæ ad por-

ad portum appulſas habeant, quot ſatis eſſe ad tria millia fermè armatorum tranſportanda exiſtiment, Ducique Aginnenſium, quem ſummæ rei præfecerat, quid fieri velit, oſtendit, inprimiſque monet, ut celeritatem adhibeat, noctuabunduſque Savonem perveniat. Chovelenium interìm Vulturem præmiſerat, qui per cauſam inſpiciundi exercitus copias contraheret: ipſe eòdem paulò poſt advolarat, & cum cohortibus vii., quas Chovelenius contraxerat, Savonem terrâ progrediebatur. Ahumada cum reliquo exercitu ſubſequebatur, relictis, qui montium juga tuerentur, hoſtemque levibus præliis laceſſendo detinerent. Summa erat maris tranquillitas, cœlique, appropinquante nocte, ſerenitas. Sed cum eſſet ab iis, qui naves cogebant, paulò tardiùs res adminiſtrata, factum

Digitized by Google

factum eſt magnâ totius negotii perturbatione, ut, qui primâ vigiliâ milites ſolvere debebant, ſecundâ naves conſcenderent. Interim, tempore commutato, fluctibus dubiis volvi, cœptum eſt mare, imberque accidit navigantibus gravis. Seriùs his de cauſis confecto Dux Aginnenſium curſu, ortâ jam luce, Savonem conſpexit. Itaque, patefactis inſidiis, paululùm regreſſus vi apertâ propalàm uti non dubitavit, atque inter Cellem, Albitiolamque exſcenſione factâ (quæ loca non longè ab Savone abſunt) Urbi colles imminentes occupat, horreiſque, quæ ad Urbem erant, incenſis, ipſam circumvallare Savonem inſtituit. At Riceliencis cum id, quod prudentiſſimè cogitaverat, malè cecidiſſe videret, & vim tentare periculoſum duceret, Genuam ſeſe recipere ſtatuit, idem-

idemque utì faceret, Duci Aginnenſium imperavit. Subalpini cum in neminem quempiam inſidiarum culpam conferre, cognitâ causâ, poſſent, & tamen inſidias factas ſuſpicarentur, omnibus irati Savonenſibus, eos, imperatis pecuniis, principibuſque in cuſtodiam conjectis, duriſſimè habuerunt; ut, quoniam amari non poterant, quod multò eſt in imperio firmiùs, timerentur.

Erant interìm in agro Nicæenſi a Borboniis levia quædam, eaque ſecunda facta prælia, ad exercitumque Bellinſulanus, & Minenſis redierant; Leutronius autem ſuis ſe locis tenebat. At Brounius, ut jam medium veris erat, in Tari valle contracto exercitu, omnibuſque comparatis rebus, cognitâ locorum naturâ, minis, pollicitationibuſque variè, fruſtràque tentatis Ligurum

gurum animis, triplici denique inſtructâ acie, Genuenſium finibus appropinquabat. Erant armatorum xl. circiter millia; numero præſtabant; & tot exercitati præliis virtute valebant. Primo præerat agmini Maguirejus, per ipſoſque Apuanos montes iter faciebat. Dextrâ montem Boccum occupare Andræaſius, ſiniſtrâ montem item Furtianum tenere Harcheſius juſſus erat. Alterum ducebat agmen Marchio Clericius, cui mandatum erat, utì eodem tempore Apuâ movens ad portum deſcenderet Lunenſem: & quià ad omnia tuenda non ſatis eſſe Borbonii, & Genuenſes poterant, cum tanta undique irrumperet hoſtium multitudo, & totius ſervandi causâ partem negligere videbantur, erat Nadaſtio imperatum, ut per occaſionem Liguſticas ſuperaret fauces, in Porciferamque

que vallem decurreret. Maguirejus primo aſpectu perterritis Borboniis, Liguribuſque, qui, relictis Apuanorum montium jugis, ad Oxarium montem ſubitâ ſe fugâ receperunt, Baretium pervenit; indèque progreſſus, vaſtatis longè latèque, atque incenſis omnibus, magnum ubique terrorem intulit. Marchio interìm Clericius, oppido capto Bruneto, regionem, quæ trans flumen Boactum ad portum pertinet Lunenſem, occupaverat omnem.

Eodem impetu per iniqua progreſſus loca, fugatis Hiſpanis, montem Boccum, & Margaritæ fanum tenuerat Andræaſius, quem procedentem intollerantiùs, neque dubitantem, quin, ſi mare nanciſceretur, omni Borbonios receptu intercluderet; Marchio primùm Mojenſis Hiſpani exer-

citus decurio tardavit, tum tantâ in hoſtes vi irrupit, ut cccc. interfectis, victores terga vertere Auſtriacos cogeret, ſtatimque Margaritæ fanum reciperet, & Boccum etiam, profligato Andræaſio, recepiſſet, niſi mandatum ei repentè ab Ahumadâ fuiſſet, utì ab inſequendis, laceſſendiſque hoſtibus omninò abſtineret. Certi enim de pace nuncii venerant. At Nadaſtius Liguſticas improvisò fauces tranſgreſſus Petram Lavetiaram, Langenſiumque pagum occupaverat. Sed Genuenſium centuriæ aliquot cum ſubitò apparuiſſent, impetu facto, celeriter Auſtriacos perturbaverunt, atque ita perterritos egerunt, ut non prius fugâ deſiſterent, quàm in conſpectu Octavii vici trans Liguſticas fauces veniſſent. Ita vario pugnabatur marte, erantque omnium intenti animi in ejus belli caſum

caſum, in quo non ſolum Urbs Genua præmium erat futura victoris, ſed etiam de Italiæ, atque Europæ forſitan totius ſtatu decertatum fuiſſet. Tantæ dimicationem rei pacis repentè ſuſtulit nuncius.

Habito, ut diximus, Aquiſgrani colloquio, inter Britannos, & Gallos conditiones convenere, quæ non ſunt, præterquàm quæ ad Italiam pertinent, memoriæ nobis quidem prodendæ.

Batavi primùm trepidi rerum ſuarum, reliqui deinde omnes auctoritati paruerunt eorum, qui neceſſitati parere videbantur. Nam Galli victores foris, inopiâ domi dicebantur premi maximè rei frumentariæ, maritimâque neglectâ re, florentes in Americâ provincias retinere non poſſe. Britanni, alieno impedito, commer-

cium imminuerant ſuum, ſumptibuſque terrâ marique ingentibus factis, grande conflaverant æs alienum. Illud etiam ſatis conſtat cunctis Gallis, qui ut belli periculis non deterrentur, ita diuturnitate franguntur, proclives fuiſſe ad otium animos, atque ex tanto tandem bello patriæ delicias reſpicere cœpiſſe; & Regem ipſum in medio rerum curſu, rarâ inter regnantes moderatione, victoriæ temperaſſe ſuæ, ut communi ſaluti conſuleret, eoque fuit ejus mirabilior moderatio, quo tot expugnatis in Belgio arcibus, perterritis Batavis, invicto exercitu, quæcumque alibì accepiſſet bello damna, ſarcire facilè poſſe videbatur, & peritiſſimi erant duces, qui victoriâ uti ſuaderent. At Rex quietam Europam, quàm ſuam maluit, effecitque, ut in Aquiſgranenſi.

nenſi colloquio repentina firmaretur pax, neque iis reverà utilis, qui fecerant, neque iis, qui acceperant magis, quàm probarant. Illi nihil in pace retinebant eorum, quæ maximis factis jacturis, aditiſque periculis bello cæperant, his neceſſitas impoſita pacis accipiendæ omnem repentè abruperat melioris ſpem fortunæ. Acciſæ quidem omnium fortunæ, non tamen placata odia, neque, cum vires redierint, ſublatæ novarum cauſæ diſſenſionum. Niſi fortè hæc eſt rerum humanarum inſtabilis conditio, ut paci bellum, bello pax varietate perpetuâ ſuccedat, & quam hominum conſiliis rerum mutabilitatem aſſignamus, univerſæ potiùs naturæ, æternarumque nexui cauſarum tribuenda eſt. Fuere ad Aquiſgranenſe colloquium eorum Legati Principum adhi-

adhibiti, qui bellum geſſerant; Legatique fuerunt Britanniæ Regis Comes Sanduicenſis, & Eques Robinſonius; Regis Galliæ Comes Sanſeverinas Aragonius Placentinus, & Eques Portenſis; Reginæ Ungariæ Comes Caunitius; Regis Hiſpaniæ Maſſonius Limenſis; Regis Sardiniæ Comes Cavannenſis; Batavorum Comes Bentinchius, aliique cum eo iv. Batavorum item Legati; Reipublicæ Genuenſis Franciſcus Auria, quem ex S. C. in Britanniam miſſum Lutetiæ remanſiſſe diximus; & Ducis Mutinenſium Comes Monſonius Legatus fuit. Fuere item alii ab aliis miſſi Principibus privati homines, qui, quid ageretur, explorarent, & tanquàm ad aquas valeditudinis causâ veniſſent, Aquiſgrani obverſarentur. Rex Neapolis neminem publicè miſit, ne repudia-

pudiare quædam in eo concilio, aut approbare videretur, quæ noluiſſet. Poſtulabat Reginæ Ungariæ Legatus, ut ne Ducis Mutinenſium, Reique publicæ Genuenſis Legati ad id colloquium adhiberentur, propterea quòd eorum eſſent Legati Principum, qui alieno bellaſſent nomine: itemque poſtulabat, ut ne Vormacienſis fœderis ſublatâ causâ, vis maneret, in eoque tantùm maneret, quod Reginæ oberat. Nam Placentia, quæ Philippo Hiſpani Regis Fr. contribuebatur, & Finario, quod Genuenſibus reſtituebatur, nominatìm exceptis, de reliquis omnibus, quæ Reginæ Ungariæ fuiſſent, atque erant ex Vormacienſi fœdere Sardiniæ Regi attributa, eidem in Aquiſgranenſi colloquio diligenter cavebatur. Id, quod contrà omnem pactorum, conventorumque

fieri:

fieri rationem Caunitius dicebat. Etiam Pontifex Maximus per Canonicum quendam Leodienſem vetuſtum illud ſuum in Parmam, Placentiamque Urbes jus interponebat. Erat præterea inter Auriam, Monſoniumque de ſuorum Principum dignitate orta contentio, qui primus, qui ſecundus in exſcribendo fœdere nominari deberet. Sed non placuit pacem omnium, ut dicebatur, bono partam contentionibus nonnullorum perturbari; &, compoſitis Britannorum, Gallorumque rebus, reclamare cæteri, non repugnare poterant.

His in Aquiſgranenſi colloquio actis, aliud Nicææ colloquium indictum eſt, in quo de Italicâ firmandâ pace agebatur: apudque Brounium, & Ricelienſem, his rebus cognitis, itemque apud Bellinſulanum, Minenſem

ſem, & Leutronium conſtitutæ ſunt induciæ, quarum quoad exiſſet dies, perfectave eſſent ad pacem omnia, ſuis ſe quiſque locis contineret, neve alter alteri nocere poſſet. His ſtare induciis Britanni noluerunt, propterea quòd pactas priùs fuiſſe dicerent, quàm Hiſpanos, & Genuenſes cum reliquis de Aquiſgranenſi pace conſenſiſſe ipſi cognoſcerent. Quod ubî a Britannis cognitum eſt, mare etiam a belli impetu ceſſavit, Britannicæque claſſis Præfectus Navarchum Genuâ miſit, qui ejus rei nuncium Senatui perferret, &, quæ eſt Britannicæ gentis magnitudo animi, Genuenſium, tametſi hoſtes fuiſſent; tamen virtutem, & conſtantiam admirari Præfectum diceret.

Intereà Genuæ, pace partâ, gratiæ Superis agebantur, indictâ ſupplicatione, utque ea ſupplicatio quotan-

nis iv. id. Decemb., quo die liberata ab Auſtriacis Urbs fuerat, ad Mariæ in Oreginâ conſtitueretur, Senatus cenſuit: Conciliumque Majus extrà ordinem coactum decrevit, utì Dux Ricelienſis, liberi, poſterique ejus, atque agnati Cives eſſent nobiles Genuenſes, iiſque gentis ſuæ inſigni inſigne apponere Reipublicæ liceret, utque Duci Ricelienſi ex S. C. ſtatua in Curiâ poneretur ex marmore: itemque Ahumadam Hiſpanienſis exercitus Legatum liberos, poſteroſque ejus Cives eſſe nobiles Genuenſes, itemque Cives eſſe nobiles Genuenſes ſeptem, qui populares erant honeſto loco nati, Joannem Baptiſtam Celeſiam, Joſephum Calvum, Joſephum Aſplanatum, Joannem-Baptiſtam Carrogium Georgium Turrellium, Joſephum Lacomarſinum, & Auguſtinum Majolum,

lum, quòd ii optimè fuerant de Republicâ tempore difficillimo meriti, Patribus placere. Hi poſteaquàm conſcripti Patres fuerunt, collatione gratuitâ (nam more receptum eſt, ſi quis inter Patres legatur, utì is aliquid Duci muneris offerat) ſimulacrum ex argento præclaro opere, & grandi pondere, quod Mariam virginali habitu, atque veſtitu referebat, Brignolio Duci obtulerunt. Ille ſtatim in publicum contulit, in maximoque Urbis Templo aſſervari, atque in ſupplicatione, quæ iv. id. Decemb. haberetur, deferri quotannis juſſit. At Rex Galliæ Ricelienſem, quòd egregiam Genuenſi bello operam navaſſet, Magiſtrum creavit Gallicæ militiæ. Quo ille lætus honore, ſervatæque Urbis Genuæ gloriâ clarus in Galliam rediit.

Digitized by Google

Indicto Nicææ colloquio convenerunt eò ſtatim Brounius, Bellinſulanus, & Minenſis, Regis autem Sardiniæ nomine Comes Brelienſis, atque a Republicâ Genuenſi miſſi Conſtantinus Pinellius, & Hieronymus Curlus, a Duceque Mutinenſium Comes Sabbatinius, qui de Italicâ firmandâ pace agerent iis conditionibus, quæ erant jam in Aquiſgranenſi colloquio conſtitutæ, quarum hæc erat ſumma: Omnia Sardiniæ Rex haberet, & quæ ante bellum habuiſſet, & quæ ex Vormacienſi fœdere recepiſſet, exceptâ nominatìm Placentiâ, ejuſque Urbis agro. Parma, Placentia, Guardiſtallum, earumque urbium agri Philippo Ferdinandi Hiſpani Regis Fr. attribuerentur, liberis, poſteriſque ejus virilis ſexus; eâ tamen lege, ſi Carolus Neapolis, & Siciliæ Rex Philippi, Fer-

Ferdinandique Fr. in Hiſpaniam tranſeat, ut regnet in eâ, & ſi Philippo Ferdinnadi Hiſpani Regis Fr. liberi, poſterique nulli fuerint virilis ſexus, tum utì Placentia, ejuſque urbis ager ad Regem Sardiniæ, Parma, Guardiſtallum, earumque urbium agri ad Reginam Ungariæ eodem jure redeant, quo jure cujuſque eorum antea fuerint.

Dux Mutinenſium, & Reſpublica Genuenſis reſtituerentur in integrum: Quæ privatìm a Genuenſibus bona in regno Reginæ Ungariæ, quæ item a Duce Mutinenſium poſſeſſa eſſent, Reginaque Ungariæ jure belli publicaſſet, ea dominis omnia rectè redderentur: Dux Mutinenſium, ſi pro iis pecuniam accipere velit, æſtimatione intrà quadrageſimum diem factâ, accipiet. Hæc ferè, quæ ad Italiam pertine-

tinerent, Aquiſgrani conſtituta ſunt, & Nicææ cautum eſt in colloquio, utì ad certam diem perficerentur, utque ad certam item diem ex iis locis, quæ quiſque occupaſſet, præſidia deducerentur omnia; Captivi utrinque, factâ permutatione, reſtituerentur, & nominatìm nobiles Cives Genuenſes, itemque obſides remitterentur. Sed cum de bonis a Reginâ Ungariæ publicatis controverſia eſſet illata, caput illud Auſtriaci infirmare conabantur, aut maligniùs interpretando, aut in aliud tempus rei cognitionem differendo. Contrà, ut ſtatim decerneretur, & ab eo, quod erat in Aquiſgranenſi colloquio de hujuſmodi bonis ſanctum, ne recederetur, Genuenſes, & Ducis Mutinenſium Legatus poſtulabant. Quâ de controverſiâ Galliæ Rex certior factus, ne reliquo Belgio, Borboniorum præſidia

ſidia deducerentur, imperavit; &, qui communis ſalutis causâ pacem fecerat, ſociorum, & fidei gratiâ bellum renovare non dubitabat, in idque Britanni, & Batavi conſentire videbantur. Quibus Regina Ungariæ rebus permota ab hujuſmodi etiam poſtulatione deſtitit, ſedatâque controverſiâ, pax tandem omnium conſenſu firmata eſt.

Hunc habuit exitum Italicum bellum, de quo ſcribenti liceat, ſi verè, in extremo opere Italicorum Principum, qui bellum geſſerunt, laudare virtutem. Nam Rex Neapolis, longè a finibus ſuis rejectis ad Velitras hoſtibus, egregii imperatoris, optimique Regis officio functus eſt. Sardiniæ Rex in dubiis, gravibuſque rebus ſolertiæ, & fortitudinis laudem tulit. Dux Mutinenſium inſigni ergà Borbonios fide, animique in adverſis ma-

magnitudine inclaruit. Genuenſes denique, recuperatâ, defensâque Patriâ, ſatis magnificè oſtenderunt, vetus illud in Italiâ animorum robur ſopiri interdum temporibus, extingui nunquàm poſſe.

Digitized by Google

LIB. I.

Pag.	lin.	*ERRATA*	*CORRIGE*
viii	15	*biſtoria*	*biſtoriam*
xiv	20	*excollendas*	*excolendas*
13	10	loco ponere	loco poneret
27	18	obſervarentur	obverſarentur
52	16	procerto	pro certo
74	3	MCLXXVI.	CLXXIV.
85	7	conctabundæ	cunctabundæ
94	21	formiditatis	formidatis
122	17	ipſi loci	ipſis loci

LIB. II.

23	9	abſtereretur	abſterreretur
79	3	interriiſſent	interiiſſent
104	16	amni	amnis

Digitized by Google

Digitized by Google

LIB. III.

Pag.	lin.	*ERRATA*	*CORRIGE*
2	16	diremere	dirimere
	19	nequam	ne quàm
4	2	natutæ	naturæ
7	5	Hyeronimum	Hieronymum
8	11	diſolvere	diſſolvere
12	19	deſtrâ	dextrâ
17	15	gelluque	geluque
22	14	dirruit	diruit
33	4	Caſtellâ.	Caſtella
54	7	eo	eò
76	5	deſcripto	de ſcripto
78	21	ax	ex
93	12	dari	dare
99	20	qui	quæ
121	14	quo	quò

LIB. III. P. II.

6	1	coſtantia	conſtantia
11	17	fidei ſolertiæque,	fidei, ſolertiæque
21	5	tyramnidem	tyrannidem
23	21	rextinctus.	reſtinctus
35	21	Ferritorque	Feritorque
40	12	Langentium	Langenſium
43	18	Spinulæ	Spinula
52	20	Stajene	Stajeno
118	14	terreſtri,	terreſtris,
121	10	concilium	conſilium
134	19	valeditudinis	valetudinis

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

CASTRUCCII
BONAMICI
COMMENTARIORUM

DE

BELLO ITALICO
LIBER III,

LUGDUNI BATAVORUM.

EDITIO PRIMA.

CIↃ IↃ CC LI.

Digitized by Google

Digitized by Google

CASTRUCCII BONAMICI

Commentariorum de Bello Italico

LIBRI TERTII

AD

DUCEM

SENATUM

P. Q. C.

UNIVERSOS REIP. GENUENSIS

PRÆFATIO.

CUM *in Galliam Ciſalpinam iter facerem, Genuamque veniſſem,*

Digitized by Google

qua in Urbe permulta acciderant eorum, de quibus ego ſcribere conſtitueram, & ibi eſſem a VOBIS P. C. *honorificè, liberaliterque tractatus, variè ſum equidem affectus, maximamque animo voluptatem, atque uno tempore moleſtiam cæpi. Nam & veniſſe ad homines, qui in ſumma generis nobilitate nihil de morum benignitate remitterent, perquam jucundum videbatur, & eorum ipſorum hominum debere facta, conſiliaque ita explicare narrando, ut unius haberetur ratio veritatis, erat ſane moleſtiſſimum. Quamquam enim multa a Vobis acta eſſe fortiter, ac ſapienter in illis Reipublicæ tenebris antea etiam intellexiſſem,*

Digitized by Google

quam veſtram eſſem humanitatem expertus, non inficiabor tamen multa item a multis inculcata fuiſſe mihi, quæ ſi fidem illorum factorum convellere omnino non poterant, addubitare quidem certe cogebant hominem in veſtris adhuc rebus peregrinantem, vehementerque vereri, ne, ſi omnia dixiſſet, minus gratus, ſi quædam reticuiſſet, nimis obſequens videretur. Quæ me dubitatio cum diu, multumque anxium, ac ſollicitum habuiſſet, vicit tandem, qui vincere profecto debebat, amor veritatis, cujus quidem in hiſtoria præſertim conſcribenda tanta eſſe vis debet, ut eam quacumque ratione infuſcare flagitium, obruere autem

ſcelus etiam ſit. Itaque aſſeverare poſſum firmiſſimè hoc animo me ad GENUENSIUM *res cognoſcendas acceſſiſſe, ut eas, ſi a virtute profectæ eſſent omnes, libentiſſime ſcriberem, ſin minus, ſcriberem tamen, eorumque benignitatis memoria nihil adeo de veritatis cura detraheret, ut multùm etiam adderet diligentiæ, & cautionis, ne quid in noſtram narrationem per cauſam irreperet officii, quod videri poſſet aſſentatione, aut gratia depravatum. Sed ego de* GENUENSIBUS *diligenter, attentèque cum cogitarem, quærerem omnia, non crederem omnia, nihil ſane reperi, eſſe ab illis proximo hoc Italico bello cogitatum niſi ſummo conſi-*

lio, nihil ſuſceptum, niſi fide præſtanti; nihil denique actum, niſi virtute ſingulari; atque omnia ita eſſe nota omnibus, atque teſtata, ut ea mihi ſcribenti magis interdum veniat in mentem vereri, ne propter ingenii mei tenuitatem imminuta, quàm dubitare, ne propter benevolentiæ ſtudium amplificata eſſe videantur. Quamobrem graviſſima liberatus moleſtia, gaudeo P. C., *magnificèque lætor, oblatum mihi tempus, in quo grati animi mei pietatem Vos agnoſceretis, incorrupti fidem hiſtorici nemo deſideraret. Non enim eſſe arbitror, aut tam injuſtos,* Genuensium *qui fuerunt hoſtes, ut urgere calumniis velint, quos per-*

ſecuti ſunt armis, aut tam inſanos, qui ſunt invidi, ut vocare audeant in dubium, quod exploratum omnibus, certiſſimumque eſt.

Meorum verò laborum ſi qui ſunt obtrectatores, quos homines jejunos, atque ineptos ne ſummis quidem ſcriptoribus defuiſſe video, accuſent ii me licet ut rudem, ut inelegantem (nihil enim impedio) ut mendacem autem, atque infectum ſtudio partium jure nunquam certe accuſabunt, cum libertatem in ſcribendo meam acerbius etiam, quam oporteret, reprehenſam eſſe omnes ſciant, ego ſenſerim. Sed nullæ ſunt ſimultates, nulla præmia, non ſpes, non metus, qui poſſit conſtantem hominem, atque

Digitized by Google

ingenuum a propoſito deterrere: neque in Caſtris Borboniorum quòd fuerim, quòdque in acie ſteterim contra Auſtriacos, minus idcirco licere mihi ſum arbitratus, reprehendere in Borboniis, laudare in Auſtriacis, quæ reprehendenda, quæ laudanda videbantur. Non enim, cum ſcribimus, animum retinemus armatum, aut eamdem eſſe bellandi, & ſcribendi licentiam exiſtimamus. Nam militi, ſi adverſus hoſtem ferocius ſeſe gerat, etiam laudi datur, cum ſit hiſtorico turpiſſimum, non dicam adverſario maledicere, ſed paulo ſcribere cupidius. Maximè quidem vellem, ut mea qui legunt, animo legerent eodem quo ego ſcripſi, neque in ſcri-

ptorem culpam conferrent, quam ipſi ſuſtinent. Etenim dum nimis favent, nimis invident, mentiri me, ac maledicere dictitant, non quòd ita ſit, ſed quòd ad libidinem non ſcripſerim ipſorum, eorumque aut hoſtes laudaverim, aut amicos reprehenderim. Qua in re non illi ſtudium, aut libertatem meam coarguunt, ſed ſtultitiam, atque inſolentiam indicant ſuam; & cum iidem me cupidum, iidem liberum dicant, eſt certe quòd ſuſpicer eſſe me in utroque moderatum. Equidem, ad libertatem quod attinet, eam neque immoderatè exercui, quod arrogantis erat hominis, neque fregi ſerviliter quod erat abjecti, idque unum co-

Digitized by Google

natus ſum, & mihi videor perfeciſſe, ut omnia liberè, nihil ſcriberem contumeliosè in quenquam.

Quod ſi quis eſt, qui, dempta etiam contumelia, ne innocuam quidem ferat in ſcriptore libertatem, ne Principum videlicet fama, potentiaque lædatur, is mea quidem ſententia vehementer, in eoque ipſo errat, in quo cauſa, dignitatique Principum caveri maxime putat. Sublata enim libertate, generoſa extinguuntur ingenia, atque ejuſmodi extinctis ingeniis, hiſtoria aut nuſquam audet emergere, aut infuſcata ſordibus adulationis contemnitur ſtatim, & jacet; ipſaque propterea Principum fama, quæ præclaris rerum geſtarum monu-

Digitized by Google

mentis innititur, aut turpis, aut nulla omnino eſt. Potentia item illorum non modo non læditur libertate ſcribentis, ſed etiam confirmatur. Nam cum propter copiam, atque affluentiam rerum omnium nonnulli Principes, humanæ naturæ vitio, nimium ſibi indulgeant, multoſque ob eam cauſam circa ſe habeant aſſentatores viles, imperitos, callidos, longe ab illis perterrita refugit veritas; cujus ignoratione imperia exiſtunt ſæva, ignava, inimica virtuti, plena turpitudinis, plena calamitatis. Una eſt hiſtoria libere ſcripta, quæ repugnantem quaſi veritatem in Principum conſpectum audeat adducere, eoſque docere, quæ ſint officia diligentis,

Digitized by Google

& moderati imperii; quibus officiis manet vis dominationis firmiſſima, commemoratio nominis ſempiterna. Quæ duo ſi tueri Principes volunt, ut maxime debent, excitent oportet præmiis, non coërceant pœnis, famæ, imperiique eorum veluti cuſtodem, hiſtoricam libertatem. Cujus quidem libertatis P. C. *nihil eſt, de Vobis cum ſcribo, quod me pœniteat, nihil quod Vos pudeat. Gratiſſimum enim mihi, quas oſtendiſtis in liberanda Patria veſtra virtutes uſurpare ſcribendo, cum in eo ſimul poſſim & veritati, ut antea dixi, ſervire, & pietati ſatisfacere erga Vos meæ: Vobis porro honorificentiſſimum eſt mandari libere ſcriptis quæ multa,*

& præclara pro ejuſdem Patriæ ſalute, ac dignitate geſſiſtis, ut, non ſolum eorum hominum, qui nunc ſunt, teſtimonio, ſed etiam eorum, qui naſcentur, judicio comprobentur. Illos pudeat hiſtoriæ, qui bella aut iniqua ſuſceperunt, aut turpiter adminiſtrarunt: Vobis nunquam fides, nunquam fortitudo, nunquam animus, nunquam conſilium defuit, ne tum quidem cum omnia deeſſè videbantur. Nam cum eſſetis præter jus oppugnati, præterque fas deſerti, a quibus minimè par erat, cumque totius italici impetus belli ad mœnia veſtra conſtitiſſet, ita, prementibus tot undique malis, neceſſitati paruiſtis, ut nunquam dignitatis oblivisce-

Digitized by Google

remini: cum autem res ipſa, & quaſi naturæ vox populum ad arma veſtrum impuliſſet, qui vexari, ac diripi tacitus nollet, primum quidem motum fortunæ ſubitum, ac vehementem ratione quadam gubernaſtis, ut neque conſtantiæ, neque Reipublicæ deeſſetis; deinde cum populi Vos ſalus, quæ ſuprema optimis Principibus lex eſſe debet, ad bellum traheret neceſſarium, id ita geſſiſtis, ut omnis obliti periculi, unius memores libertatis videremini. Quo in bello tantum virtute, ſapientiaque præſtitiſtis, ut qui cauſa eratis, marte etiam ſuperiores eſſetis, fueritque conſilium magis veſtrum, quàm conſilii laudandus eventus. Non quin fuerit ille ſecundiſſimus, ſed

quia proſperi eventus plerumque fortunæ, ſemper virtuti præclara conſilia tribuuntur. Neque verò, quicunque belli eventus futurus fuiſſet, non eadem ſemper fuiſſet rerum a Vobis geſtarum laus, non eadem Nominis gloria GENUENSIS. *Nullis enim unquam adverſis virtus obruitur, quin etiam ſua interdum vi erecta frangit adverſæ impetum ſortis, eaque præſtat ipſa per ſe incommodo accepto, quæ ne ab incolumi quidem fortuna præſtari poſſe videbantur. Id quod ſi unquam alias, in veſtro certè bello victoriaque apparuit; quæ quidem victoria non caſus temeritate, ſed animi, conſiliique veſtri magnitudine parta eſt. Nam ferocientem armorum inſolentia plebis fæ-*

Digitized by Google

cem continere, eandem hoſtium reditu dejectam excitare, Sociis præſidium, Civibus afferre ſalutem, hoſtibus ipſis egregiam in fœdere fidem, ſingularem in bello conſtantiam oſtendere, hæc tanta, ex quibus victoria illa extitit admirabilis, non profecto incertæ, volubiliſque fortunæ munera, ſed fructus fuerunt magnæ cujuſdam, & corroboratæ virtutis. Quod ſi qui ſecus exiſtimant adhuc, ii, ut non ſint nimium pertinaciter GENUENSIBUS *infenſi, qui cum virtus emineat, atque appareat, fortunam malint admirari, e quibus maximæ illæ res ortæ ſint cauſis, ignorant quidem certè. Equidem ego, antequam Vos penitus noſſem, & mirabilia quædam de*

Digitized by Google

rebus veſtris nunciarentur, non tam primum (liberè ut, quod ſentio, dicam) ſapientiam ſum veſtram, quàm felicitatem admiratus, adeoque erant ardua, incredibilia, quæ tentata a Vobis, geſtaque dicebantur, ut exitum illum formidoloſi belli optandum potius, quàm ſperandum fuiſſe judicarem. Poſtea verò quàm veſtram Urbem ingreſſus, veſtrorum Hominum mores, inſtitutaque perſpexi, ſermones audivi prudentes, graves, authoritatem Senatus, Populi obſequium, nihil arrogans in Nobilitate, nihil in Plebe contumax, atque omnia plena juſtitiæ, manſuetudinis, diligentiæ, æquitatis, concordiæ, fortitudinis cognovi, tum autem non tàm ego Vos feli-

Digitized by Google

ces, quàm fortes, & ſapientes putavi, atque exiſtimavi magis eſſe Vobis gaudendum quòd illa acciderint, quàm mirandum cæteris quòd ita acciderint. Debebat enim in magno etiam fortunæ incurſu ſtare Reſpublica tantis fulta virtutibus, neque ullum ei a naufragio periculum eſſe poterat, cum tales ad gubernacula Viri tanto conſilio, & magnanimitate præditi ſederent. Atque animi magnitudo, difficillimo belli tempore, ita perſpecta eſt, ut obſcura eſſe non poſſit: conſilium verò eò magis laudandum, quò difficilius eſt cavere omnia, & nihil timere. Sunt enim qui timiditati, atque ignaviæ ſuæ moderationis & prudentiæ nomen inane prætendant

Verum nihil eſt, quod vehementius Principibus obſit, quàm poſſe impunè contemni, nihil quod in his contemnatur impuniùs, quam ignavia ipſa, quæ nervos elidit virtutis, pacis, belliqne artes extinguit ſubitam interdum perniciem, certam ſemper infert infamiam. Quis enim eos Principes aut omninò liberos ducat, qui otium ita ſunt amplexi, ut omnia perferant turpiſſimæ quietis cauſa? Sed ferant hi debitam hanc inertiæ ſuæ pœnam, ut prætereantur in hiſtoria, qui nihil hiſtoria dignum geſſerint. Vos autem P. C. *digniſſimi ſanè eſtis, quorum ſit in literis nomen illuſtre atque magnum, cum non ſolum ad tempus maximam Reipublicæ veſtræ utilitatem attuleritis, ſed etiam*

Digitized by Google

*ad exemplum, ut quicunque poſt-
hàc Vobis nocere voluerit, nullam
eſſe intelligat apud non timentes
minantis auctoritatem neque facile
nocere iis exiſtimet, hoc animo quos
eſſe vidit, ut nullam neque fa-
ciant, neque patiantur injuriam.
Scribatur igitur tantarum rerum
hiſtoria; maneat fama defenſæ, ma-
neat exemplum Patriæ defendendæ:
neque erit, opinor, quiſquam tan-
ta aut inſcitia, aut invidia depra-
vatus, ut, hunc tertium de Bello
Italico Librum quod Vobis quaſi
conſecraverim, quodque ejus libri
a principio res Veſtras dilauda-
verim, fidem idcircò, vel pruden-
tiam deſideret meam. Nam librum
cui potius donarem, quàm Vobis,
qui libro ipſi materiem dediſtis*

uberem , atque excellentem ? res autem quantæ illæ fuerint , ipſa declarabit luculentius hiſtoria ; in hiſtoria denique earum conſcribenda veſtrorum ego Civium P. C., *Sociorum , etiam hoſtium conſcientiam teſtor , omnia me veritati , nihil gratiæ dediſſe .*

Digitized by Google

CASTRUCCII BONAMICI

COMMENTARIORUM
DE
BELLO ITALICO
LIBER TERTIUS.

IMPERATORE in Germaniâ creato Franciſco Lotharingio conjuge, & Boruſco bello ingenti Sileſiæ totius jacturâ compoſito, alios in Italiam duces immittebat Thereſia Auſtriaca, alios exercitus; neque tot fatigata, deterritave adverſis multò ala-

Digitized by Google

crior ad Italicum bellum duabus magnis, gravibuſque domi curis liberata conſurgere videbatur. Quibus recreatus nunciis Lictestenius intra Novariæ Seſſitiſque amnis præſidia, quò Borboniorum impetus declinans confugerat, tenere ſe jam non poterat, & reliquias, quas habebat exercitus copiis, adaugere, quæ totos ex Germania dies confluere Mantuam dicebantur, iiſque Mediolanenſem recipere provinciam meditabatur. Sardiniæ item Rex minus eſſe animo ſollicito cœperat, adventantibus Germanorum auxiliis. Itaque, renovato bello, Campoſianum ſtatim colloquium diremere, paciſque causâ venientem ad ſe ex Galliâ Comitem Malibojum ſuis excedere finibus juſſerat, nequam daret Auſtriacis immutatæ voluntatis ſuſpicionem. Quanquàm non defuerint, qui collo-

colloquium omne temporis causâ, non diſſentientibus Britannis, quibus unis Sardiniæ Rex confidere videbatur, inſtitutum, neque veriſimile dicerent eſſe, ut iis Sardiniæ Rex conditionibus ſtare voluerit, quæ, dimiſſo Oneliēnſi tractu, & Philippi in Italiâ regno conſtituto, præcipuum illud ſuum terrâ, marique amplificandi imperii conſilium ſi non frangerent, retardarent quidem certè. Sed ſivè ex animo factum, ſivè ſimulatè illud fuerit (in animis enim hominum, maximèque regum multæ ſunt latebræ, multi receſſus) ad ejus certè colloquii, paciſque mentionem ita Galli obtorpuerant, ut indormire bello, atque hoſti viderentur. Ille autem nunquam non vigilans, & temporibus imminens Haſtam ſubitò Pompejam, uti ſuperiore libro demonſtravimus,

cæperat, alienâque lætus diſcordiâ, quæ naturæ diſſimilitudine, & tacitis alta ſuſpicionibus inter Hiſpanos, Galloſque ſerpebat in dies latiùs, non accepta ſolùm incommoda ſarcire, ſed celeriter majoribus utilitatibus ſanare ſperabat.

At Borbonii tectè primum inter ſe, deinde apertè, graviterque diſſidere cœperant. Erant Hiſpani, repugnantibus vehementiſſimè Gallis, Mediolanum profecti, & contrà quàm erat in concilio de communi ſententiâ conſtitutum, Mediolanenſis arcis oppugnationem urgebant: quæ res, & offenſionem illis non mediocrem ad ſocios afferebat, intempeſtivam detegendo cupiditatem, & nimiùm diſtrahendo vires, infirmiores reddebat ad reſiſtendum hoſtibus. Sed nihil commovebantur Hiſpani. Omnia omnibus

nibus viis ad oppugnandam arcem neceſſaria Mediolanum conferebantur: jamque, aggere jacto, collocabantur tormenta; neque minus interea duces, præfectique copiarum intrà tecta Urbis recepti ſcenis, ludiſque oblectabantur, prorſus ut videre eſſet, & belli apparatu, & otii deliciis eandem fremere Urbem, ac laſcivire. Poſteà verò quàm Campoſiani colloquii certus increbuit rumor, Gallicarumque ad Haſtam Pompejam cohortium deditio non ſinè obſcuro quodam conſilio, & quaſi prævaricatione, facta eſſe dicebatur, tum autem prodi ſe a Gallis, & circumveniri Hiſpani exiſtimantes Alexandrinæ arcis obſidionem repentè dimiſerant; veritique uno tempore & ſociorum, utì quidèm ipſis videbatur, infidelitatem, & hoſtium adventum a Mediolanenſis

item

item arcis oppugnatione tormenta deducta omnia, in naveſque ſubitò undique contractas impoſita ſecundo flumine, cæteraque terreſtri itinere impedimenta Ticinum ſummiſerant, eòque Philippus ipſe, & Dux Mutinenſium, Gagiuſque proficiſci quamprimùm cogitabant, in hiſque omnibus rebus conſilia, copiaſque a Gallis ſejungere velle videbantur. Atque hi deſeri ſe ab Hiſpanis cum viderent, ne ſuperfluentibus Auſtriacorum copiis ſoli objicierentur, neu Genuâ, Galliâque Narbonenſi intercluderentur, omni circa Tanarum, Padum, Bormiamque amnes relictâ regione, Novas ſeſe versùs raptìm receperant.

In Hiſpaniâ autem propter invidiam Campoſiani colloquii malè Galli audiebant, adeout Rex ipſe ſubitâ incitatus irâ, & Reginæ uxoris admonitu,

nitu,

nitu, non ſatis animadvertens quantam rem, quamque alieno tempore moveret, a Gallis diſcedere ſociis tam ambiguis, novaſque experiri amicitias conſtitueret, eâque de causâ Hyeronimum Grimaldum Genuenſem in excogitandis, gerendiſque rebus prudentem hominem, atque alacrem in Germaniam cum mandatis mitteret, quæ Regi maximè Sardiniæ officere, atque obſtare dicebantur. Erat Grimaldus, Aranqueſiano confecto fœdere, legatione functus Reipublicæ ſuæ, cui cùm inſervire ſe poſſe exiſtimaret, ſi quæ Viennæ agenda erant, quæque ad Italiam, atque ad Rempublicam adeò pertinere videbantur per ſe potiùs, quám per alios agerentur, ſuſceptâ legatione, ſtatim, ut erat juſſus, profectus eſt. Sed ea quoque legatio nimio ambitionis ſtudio ſuſcepta,

Digitized by Google

pta, ut multa alia Hiſpanorum, fruſtra fuit. Nam neque liberum erat Reginæ Ungariæ cum Hiſpanis adverſus Sardiniæ Regem conſentire, inſcientibus Britannis quos tamen Sardiniæ Regis commodis acerrimos videbat eſſe fautores; neque facilè Hiſpaniæ Regi initam cum Gallis ſocietatem, multiſque neceſſitudinis, atque utilitatis nominibus coagmentatam ſubitò diſolvere. Illa etiam Reginæ Ungariæ inſederat ſuſpicio, ſimulatâ legatione, hæc ab Hiſpanis mandata interponi, quo aut ſuos ad Italicum bellum impetus remorarentur, aut Gallorum animum Campoſiano colloquio ſopitum, alterius æmulatione colloquii repungerent, atque excitarent.

Genuenſes porrò, cum nova quædam in Italiâ miſceri, & concitari mala

mala viderent, dieſque adveniſſet, quo die Principem Civitatis (Ducem appellant) fieri ab ipſis in biennium per leges oportet, Franciſcum Brignolium-Salium, quem miſſum fuiſſe ad exercitum ſummo cum imperio demonſtratum eſt, Ducem crearunt, perſpectæ domi, foriſque virtutis hominem, ut, ſi qua eſſet formidoloſi temporis tempeſtas oblata, haberet in ſingulari viro magnum Reſpublica præſidium. Ita igitur omnia ſunt ſubitò mutata, ut trepidare, ac fugere Borbonii inciperent, qui vincebant; in ſpem autem victoriæ venire auderent Auſtriaci, qui fugâ ſeſe hactenus, & præſidiorum latebris occultaverant. Maximis enim coactis copiis alacres, ac fiduciæ pleni alterâ ex parte Lichteſtenius Viglebanenſem agrum parato, atque inſtructo exercitu tene-
 bat:

bat: alterâ Berenclavius, domitis ille Boiis, direptiſque nobilis dux cum x. hominum millibus, quos jam flumen Adduam tranſduxerat, expugnato in itinere Codoneo, quo in loco præſidium Hiſpani habebant; & Loveſtenius Laude occupatâ Pompejâ, fuſiſque aliquot, & fugatis ad Melignanum Hiſpanis, inſtabat: tum Brounius, & Pallavicinus Mantuâ profecti in Parmenſem agrum irrumpere conabantur, partemque hiſpanienſis exercitus, cui Caſtellarenſis præerat, a reliquis copiis intercluſam diſtinebant. Quibus rebus perturbatus Philippus tres modò menſes ex mediolanenſi regno lætatus maturavit Mediolano diſcedere, Ticinumque contendit, cum levis armaturæ equites nonnulli Auſtriaci, Lambro amne ſuperato, extremum ejus agmen malè habe-

Digitized by Google

haberent, & carperent. Sed Ticinum cum eſſet ventum, caſtra Gagius apud Chartuſianos habere eo conſilio inſtituit, ut ad Padum, Placentiamque oppidum aditum haberet expeditum, utque ſimul Fulvii Forum reſpiceret, cui Sardiniæ Rex expugnato Caſali, propiùs jam imminebat.

Magnopere etiam hortari per literas, nunciosque, & ſuadere Caſtellarenſem non deſiſtebat, denique imperabat, ad ſe quamprimum ut veniret, ne hoſtes, quorum in dies copiæ augebantur, illius iter impedire, ſeque ab eo excludere poſſent: idque valde ad communem ſalutem pertinere arbitrabatur, cum, diſtractis viribus, neque Caſtellarenſis ſatis firmus eſſet adverſus hoſtes, neque partem exercitus validam negligere ipſe poſſet. At Caſtellarenſis aut ſuâ nimium vir-

tute ferox, aut eâ fortaſſis gratiâ fretus, quâ plurimum apud Reginam Hiſpaniæ valere dicebatur, vehementer Gagium contemnebat, & parere homini recuſabat, omniaque ejus conſilia criminabatur, remorabatur; id quod erat bello, ſummæque rerum adverſarium maximè. Itaque a Gagio apertè diſſentiens a Parmenſi, & Guardiſtallenſi agro non diſcedere perſeveravit.

Brounius intercludi Caſtellarenſem a reliquo Hiſpanorum exercitu poſſe ſperans, Nadaſtium mittit, qui in ſiniſtrâ Padi ripâ oberrans nullo certo itinere ludificet hoſtem, pontemque ad Caſale majus ſimulet efficere. Quæ dum Nadaſtius exequi parat, Hiſpanorum ſtationes, ut omni deſtrâ fluminis parte erant diſpoſitæ inopinantes ab Auſtriacis nonnullis levis armaturæ, qui Padum ſilentio ratibus

tibus tranſgreſſi in eas impetum improviſò fecerant, opprimuntur. Brounius interim ad Burgumfortem effecto celeriter ponte, ſuiſque tranſductis copiis Luceriam occupat; tum inde Luceſius, & Novatus Auſtriaci exercitus decuriones Rhegiolo, Nadaſtius autem Valterio potiuntur: quibus occupatis locis Guardiſtallum, quod erat medium, circumvallare Auſtriaci, atque oppugnare, allatis tormentis, inſtituunt.

At Coraphæus præfectus caſtrorum Regis Neapolis, qui, ut antea diximus, oppido præerat, conatus eſt, eruptione factâ, oppidum defendere, eique ad auxilium ferendum Caſtellarenſis advolarat cum omnibus copiis. Sed Nadaſtius uno fere tempore, & compulſo in oppidum Coraphæo, & primo Caſtellarenſis agmine ad Cruſtulum

ſtulum amnem fugato, illum quidem, deſperatis auxiliis, in deditionem venire, hunc, amiſſo Guardiſtallo, ſeſe Parmam feſtinanter recipere coegit.

Quibus rebus Gagio nunciatis, omnibus conſiliis antevertendum exiſtimavit, ut Caſtellarenſi ſubveniret, ne tanta exercitus pars tam longè abſtracta in poteſtatem hoſtium veniret. Itaque Ticino cum omni ſtatim exercitu profectus Placentiam venit, magniſque itineribus progreſſus, ſubſiſtere ad Florentiolam cogitur, propterea quòd aſſiduis aucta tempeſtatibus Trebia pontes interruperat, partemque exercitus intercluſerat: cujus moræ beneficio uſi Licteſtenius, & Berenclavius ſuos & ipſi exercitus educunt, properantque Gagium præoccupare, ſi eſſet in perficiendis pontibus periclitandum, ut priuſquam ille Tarum amnem

Digitized by Google

amnem tranſiret, ipſi Brounio adjungerentur. Quo facto, & Pallavicino, qui Caſtellarenſem obſervaret, cum iii. equitum, peditumque millibus, & Pyrochitrophorûm centuriis ſex ad Parmam relicto, copias ad Tarum omnes contrahunt.

Gagius refectis pontibus, expeditoque itinere ad vicum pervenit, qui Sanguinaria dicitur; ibique non longe a Taro caſtra facit, loco non ſatis quidem idoneo ad commeatus parandos, ſed temporis brevitas, & rei cogebat neceſſitas. Poſtero die cum paucis equitibus ad exploranda loca profectus adverſam fluminis ripam obtineri ab hoſtibus conſpicatur: numero eſſe armatorum ad xxx. millia; Tarum autem nivibus ſolutis, & continentibus adeo pluviis creviſſe, ut propter aquæ vim, rapiditatemque amnis.

amnis omnino perficiendi pontis facultatem non daret. Itaque neceſſariò iter ſupprimit, eratque uterque utrique exercitus in conſpectu, neque alter alteri nocere poterat, prohibente flumine: & crebris Gagii literis Caſtellarenſis incitabatur, quoniam primò præcepta, monitaque ſua ſpreviſſet, ut, cognito ſaltem periculo, Parmam relinqueret. Enimverò ille relicturum ſe negare, neque ullo pacto commiſſurum, ut Hiſpaniæ Reginæ urbs clariſſima hoſtibus indefenſa prodatur; in eoque perſeverabat. Sed pertinaciam ejus fregit tandem Philippus literis ſeveriùs ſcriptis, quibus placere ſibi demonſtrabat, ut, nullâ interpoſitâ morâ, quamprimum Parmâ excederet.

Quibus acceptis literis Caſtellarenſis, ad ſpeciem præſidii, cum paucis

Digitized by Google

cis militibus Carolo Lanfranchio Protrib. mil. relicto, in noctem ipſe conjectus cum reliquis copiis omnibus celeriter e conſpectu urbis Parmæ ſilentio diſceſſit. Profectionem ejus primò non ſenſerant hoſtes, poſtea cognitâ re, equites pediteſque miſerant levis armaturæ, qui conſequerentur, & deprehenſum in itinere opprimerent. Turrim vix dum ille Mulactianam attigerat, cum repentè circumfunduntur undique hoſtes: omnes obſidentur viæ. Loca ſuberant aſpera, ſaltuoſa, omniaque erant nive, gelluque oppleta; cœlum coortis tempeſtatibus fœdum, nullum auxilium, ne ſpes quidem; fames urgebat. Tantis objectis difficultatibus non defecit animo Caſtellarenſis, ſed virtute, ac perſeverantiâ militum ſuorum ſummotis hoſtibus, factoque per

Apuanos montes itinere difficillimo, Spediam octavo tandem die venit, magnâ & jacturâ ſuorum, & admiratione hoſtium, qui ex tantis emerſiſſe illum anguſtiis perſuadere ſibi compertâ vix re poterant.

Gagius, poſtquam conjunctas, hoſtium copias, egreſſumque Parmâ Caſtellarenſem cognovit, a Sanguinariâ diſcedit, Placentiamque eodem, quo venerat, itinere exercitum reducit, caſtraque ad oppidum habere, & communire, pontemque in Pado facere inſtituit.

Captâ hoſtes Parmâ, neque Caſtellarenſis iter impedire noſtrorum virtute repulſi, neque regredientem inſequi Gagium tempeſtatum, & fluminis magnitudine detenti potuerunt. Itaque neceſſariò morabantur. Tandem, tranſducto Tarum exercitu, ad

hoſtem

hoſtem proficiſci conſtituunt, ſive illum in muniendis caſtris occupatum, & nondum Caſtellarenſis adventu confirmatum adoriri, ſive obſidione premere poſſint. Namque illi horum alterutrum ſpectare maximè videbantur. Sed quominùs adorirentur, aſſidui prohibuerant imbres, Gagiique effecerat ſolertia, qui, & pontes interruperat omnes, &, expugnando Codoneum, illos diutius etiam impeditos tenuerat. Pignatellius enim legatus de exercitu hiſpanienſi cum parte copiarum miſſus ad occupandum Codoneum, cum ad Lambri, & Padi confluentem perveniſſet, primùm quidem pedites, equiteſque nonnullos Auſtriacos, qui ibi erant in ſtatione, in fugam dedit, in ipſum deinde Codoneum vicum, quò ſeſe receperant fugientes, impetum celerrimè progreſ-

ſus fecit. Reſiſtebant acerrimè hoſtes, domiciliiſque occupatis repellere noſtros confidebant. Sed cum noſtri audacter ſuccederent, allatiſque ſecuribus portas perfringerent, domoſque ferreis palis ſubruerent, loco ceſſerunt, defenſorumque pars in ipſo certamine interfecta, fugataque, pars, Codoneo capto, capta eſt, in hiſque Groſſius fuit dux eorum. Quo facto Pignatellius ſeſe ad Gagium in caſtra recepit.

Noſtris ad Placentiam caſtris communitis, perfectoque in Pado ponte, relinquebatur Auſtriacis nihil, niſi ut obſidione Gagium premerent. Idque accidit.

Oppugnabatur interim Forum Fulvii a Durlacenſi Principe, eodemque Trib. mil. Regis Sardiniæ, & defendebatur egregiè ab Aſcoiſquio Hiſpa-

Digitized by Google

Hiſpanienſis exercitus Decurione, qui Philippi juſſu oppido præerat, præſidiumque ibi Hiſpanorum habebat, & Helvetiorum de exercitu Neapolitano. At Malibojus multùm ad belli rationem intereſſe exiſtimans, prohibere, ne in tantâ rerum perturbatione oppido potirentur hoſtes, firmo, atque opportuno, ſimul diſtineri profectione ſuâ hoſtium copias poſſe ſperans, cum omni exercitu ſuo, quem etiam cohortibus Hiſpanis ii. Dertonâ deductis, & Genuenſibus vi. adauxerat, relictis Novis, ſuperatoque flumine Bormiâ, fugatâque ad Caſtrum Bajanum Subalpinorum legione ad Foroſulvienſem oppugnationem diſturbandam omni celeritate, & ſtudio incitatus ferebatur. Sed accidit perincommodè, quod tantam Maliboji diligentiam, Præfectique conſtantiam com-

commota eluſit ab Helvetiis ſeditio magno rei militaris flagitio, qui ſive ſpe ſollicitati, ſive metu perterriti, ſeceſſione factâ, ſeſe, quodque ipſorum erat cuſtodiæ attributum, propugnaculum hoſti dediderunt, eodemque, tanto illato incommodo, utì arcem traderet, hominem ſtrenuum, & paratum defendere ſe Præfectum ipſum compulerunt. Quâ re nunciatâ, Malibojus pedem retulit, conceptamque ex tam inopinatâ deditione iram in Statellates effudit, quorum ex itinere Caſtellum expugnatum dirruit, atque in miſeros Irienſes, quos grandem ſibi, præſentemque numerare pecuniam præteriens juſſit.

Jam Caſtellarenſis a Spediâ profectus, & Genuenſium diligentiâ, commeatuque adjutus in Gagii caſtra pervenerat, & ſummiſſus a Malibojo cum

cum xii. Gallorum, Hiſpanorum, & Genuenſium cohortibus Mirapicenſis adventabat, auctiſque copiis repugnabat audacter Gagius, & cum equitibus, quorum magnum, & delectum habebat numerum, magis liberè vagabatur, agroſque trans Padum integros habebat ad copiam commeatus, prædamque tollendam. Auſtriaci, præſidiis noſtrorum Uxolengo, & Monteclaro rejectis, Ripaltam aggrediuntur. Ripalta vicus eſt a Placentia longè millia paſſuum octo in ripa poſitus Trebiæ, arce munitus, atque apud Gallos Ciſalpinos Landorum dominatu, & Aſcanii Sfortiæ Cardinalis fugâ, & deditione inſignis. Caſtellum ibi eſt aquæ fluminis Trebiæ, quæ depreſſis derivata foſſis Placentiam uſque deducitur, eratque magno Hiſpanis uſui. Eò majore tormentorum, & mi-

Digitized by Google

& militum vi arcem hoſtes aggrediuntur, duce Berenclavio. Præſidiarii milites omninò a tormentis imparati, quòd non tantæ eſſe arcem opportunitatis crediderant, ut defendi tormentis oporteret, cum ad horas octo fortiſſimè pugnaſſent, crebris tandem confecti vulneribus ſeſe, atque arcem dedere coguntur. Illam ſtatim Auſtriaci, deditione factâ, diripiunt.

Omnibus ad Trebiam captis locis, quæ dare aliquam Hiſpanis commeatus facultatem videbantur, & Lazariano occupato communitoque (ſuburbanum quod erat Alberonii Cardinalis, hominis utrâque fortunâ notiſſimi, atque abeſt a Placentiâ mille circiter paſſus) premere acriùs Lictenſtenius Gagium a fronte, atque a tergo, ejuſque caſtra, collocatis tormentis, olliſque jactis incendiariis, ipſam-

ſamque divexare Placentiam conatur. Gagius, quò arctius a fronte, atque a tergo premebatur, eò latius in Tranſpadanam regionem pabulatum equites mittebat, per quos commeatum omnem diligenter conquiſitum comportabat. Multum etiam ut eſſet frumenti, pabulique proviſum, & convectum curaverat, multarumque rerum facultates munitiſſimus ad Padum pons præbebat, quem cum interrumpere illi ſæpe tentaſſent, nunquam potuerant. Quanquam etiam contignationem ejus Padus interdum concuteret nimiis intumeſcens tempeſtatibus. Tanta erat operis firmitas. Adactis præterea ex oppidi muro telis, & protegebatur pons, & ipſi vexabantur hoſtes, qui totis diebus munitiones proferre, caſtraque caſtris convertere cogebantur. Ita alter alterum obſerva-

bat, magnâque vi in occupandis locis, præſidiiſque uterque utebatur: Lictelſtenius, ut quàm anguſtiſſimè Gagium contineret; Gagius, ut Lictelſtenium eluderet, & quàm poſſet latiſſimè pabularetur. Crebræque ob eam cauſam velitationes fiebant; id quod etiam neceſſe erat accidere in tantâ exercituum propinquitate, atque animorum contentione.

Valebat Gagius equitatu, loco præſtabat, defendebatur item pontis, atque oppidi munitione, adeout neque ad deditionem inopiâ, neque ad prælium oppugnatione cogi videretur poſſe. Frequenter etiam ex perfugis audiebat valetudine uti hoſtes non bonâ, propterea quòd in locis gravibus, atque apertis calorum intoleranda vis, & reſtagnantium æſtus aquarum corpora moverant eorum, Caſtrenſeſque mor-

morbos vulgaverant ; a quibus quidem afficiebantur noſtri minus, utpotè quos tecta urbis atque umbræ recreabant; his rebus adductus Gagius bellum ducere parabat. Intelligebat enim maximos Auſtriacorum conatus ad nihilum recaſuros, extracto in hyemem bello, viribuſque eorum levibus præliis, morbis, eâdemque attritis inopiâ, quâ noſtrum delere exercitum ipſi ſibi perſuaſerant. Verùm erant in ipſis Hiſpanorum caſtris, qui jam famem, cæteraſque obſidionis acerbitates miſerabiliter jactarent, Gagiique conſilium carperent, patientiam ejus obſeſſionem appellando. Ille autem in ſuâ permanebat ſententiâ, deque totius belli ratione dederat ad Philippum Regem literas uberes, ac diligentes.

At Philippus Rex per Hieronymum Grimaldum de compoſitione

agere, inſtareque de conditionibus cum Reginâ Ungariæ non deſiſtebat; quam minus, quàm vellet, poſtulatis auſcultare ſuis cum intelligeret, diſſuadentibus apertè Hiſpanorum ſocietatem Britannis, eique ſe de Campoſiano colloquio purgante per exquiſitiſſimas literas Rege Sardiniæ, ſtatuit ipſe ſummam rerum prælio committere, ſperans (proinde quaſi in Regum poteſtate eventus eſſent armorum) inſigni aliquâ victoriâ, aut Reginam Ungariæ ad interpoſitas conditiones compelli, aut dubios Gallorum animos confirmari poſſe. Inſtabat præterea uxor Regina Gallis infenſa, quos ſuis adverſari conſiliis arbitrabatur, atque aliquid prius agere cupiebat, quám, langueſcente irâ, & veteri, inſitâque emergente in Gallos benevolentiâ, Philippi Regis animus laba-

labaret, Noallienſis etiam Gallicæ militiæ Magiſtri officiis impulſus. Namque hunc propter flagrantiſſimam apud eundem Philippum gratiam Rex Galliæ judicaverat idoneum, quem cum mandatis de Campoſiano colloquio in Hiſpaniam mitteret. Recenti igitur adhuc illius invidiâ colloquii, & ſtimulante uxore, commotus Hiſpaniæ Rex ſcribit Gagio, Auſtriacos ut quamprimùm ſine ullâ dubitatione adoriatur. Ita, neglectis imperatorum conſiliis, abſentium plerumque regum nutu bella adminiſtrantur.

Gagius, quoniam Regi parendum erat, & quacumque ratione pugnandum, Philippi Regis de prælio mandata ad Philippum F. attulit. Philippus, quò firmior prodiret in aciem, omnibus ferè, quæ circum ea loca habebat, deductis præſidiis, etiam,

atque

atque etiam per literas ſuâ manu ſcriptas evocato Malibojo, qui prælio repugnabat maximè; cum eſſet, convocato concilio, conficiendi negotii dies, & ratio conſtituta; eos, qui aderant, hortatus eſt, quoniam fieret dimicandi poteſtas, ne uſu, manuque ſuam, Philippique patris expectationem fallerent: Philippum certè Regem eorum virtuti tantum tribuiſſe dicebat, ut, cum ad opprimendos hoſtes temporis forſitan opportunitatem expectare potuerit, virtuti maluerit eorum, quàm temporis beneficio confidere. Hæc cum facta eſſent in concilio ad ſuam quiſque exercitus partem inſtruendam, curandamque diſceſſerunt.

Quo die pugnatum eſt, dies fuit ad xvi. kal. Quint. Ratio autem, ordoque agminis erat ejuſmodi, ut

Digitized by Google

ut Galli, qui extra Antonianam Placentiæ portam caſtra fecerant, in tres diſtributi partes dextrum noſtrorum cornu obtinerent, iidemque in ſiniſtrum Auſtriacorum invaderent: ſubſidio iis adjungeretur Aramburus legatus cum xvi. Hiſpanorum cohortibus: ix. item Hiſpanorum cohortes mediam tenerent aciem: in ſiniſtro autem cornu reliquæ Hiſpanorum, Neapolitanorum, & Genuenſium cohortes in tres pariter diviſæ partes collocarentur. Omnes uno undique tempore, ſigno dato, concurrerent. Ex oppidi mœnibus, iiſque munitionibus, quæ propter viam, quâ ad Lazarianum itur, productæ erant ab noſtris, tormenta interim ne ceſſarent: quæ res, & noſtros protegeret in prælium proficiſcentes, & prodeuntes deterreret hoſtes,

ſtes, eorumque munitiones, & caſtra vexaret. Equitatus, quòd ejus inutilis opera propter interciſos foſſis campos non ſatis tamen prudenter videbatur, ab univerſâ acie ſecluſus, atque ad omnem rei eventum paratus conſiſteret, eique Viævillæus, de exercitu neap. legatus præeſſet. Ubî ea dies venit, ad eum modum, quem diximus, copias Borbonii ſuas inſtruunt, ſub occaſumque ſolis Auſtriacorum appropinquare caſtris incipiunt. Erant Auſtriacorum caſtra tormentis, propugnaculis, altiſſimiſque inductis aquis, foſſiſque munitiſſima, &, quòd per exploratores perfugaſque cognoverant, reſque ipſa oſtendebat, ſuorum oppugnationem caſtrorum a Borboniis parari, ſuas item ipſi copias contraxerant, magnaſque munitiones addiderant, ipſeque Lictenſtenius, quem in-

incommoda valetudo multos jam dies longè a caſtris tenebat, rei magnitudine commotus in caſtra venerat, ut prælio intereſſet. Caſtellâ, quæ erant ab illis poſita locis opportunis, noſtri, multis utrinque vulneratis, atque interfectis, expugnant, in iiſque expugnandis nocturnum omne tempus conſumitur. Primâ luce in ipſas irrumpunt munitiones, exuperatiſque aggeribus ad foſſas perveniunt, quarum tametſi quanta eſſet altitudo noſtri nondum duces perſpexerant, & ne ſarmenta quidem, quibus eæ explerentur, comportari per equites juſſerant, tamen earum difficilis, impedituſque tranſitus ardentes ſtudio pugnandi milites, præſertim Gallos, adeò non tenuit, ut ſeſe in eas audaciſſimè demitterent, ibique pars magna militum aut confoſſa telis, quæ cre-

berrima accidebant ex tormentis ad ſumma foſſarum labra conſtitutis, aut inductis hauſta aquis interiit. Sed nihil eâ re noſtri commoti per coacervata ſuorum corpora tranſgreſſi in ſuperioribus locis conſiſtunt: jamque Aramburus hoſtium munitione potitus viginti in eâ, & ſex collocata tormenta occupaverat: qui quidem, ſi in ipſo ſtatim negotio conſilium capiens erepta hoſtibus tormenta in ipſorum perniciem hoſtium vertiſſet, iiſque perturbatis, ſpatium noſtris dediſſet confirmandi ſeſe, accerſendique equitatus, qui auxilio laborantibus accurreret, maximum certè ad victoriam momentum attuliſſet; neque ipſe forſitan multis poſtea vulneribus confectus in poteſtatem Auſtriacorum veniſſet. Eodem tempore, &, quæ in mediâ erant acie, Hiſpanorum cohor-

hortes Caſtellum quoddam hoſtium egregiè munitum, atque defenſum, quanquam ſæpius repulſi, tamen ad extremum, redintegratis viribus, expugnaverant; & eodem impetu, eâdemque ſuorum atque hoſtium jacturâ, neque minus exploratâ victoriæ ſpe a ſiniſtro cornu Gagius irruperat, neque multum aberat, quin totis Auſtriaci caſtris expellerentur: cum cl. Eugenianæ alæ dracones opportuniſſimè ſummiſſi tantâ vi in Gallos irruerunt, ut, qui incredibilem a principio virtutem præſtiterant, improviſo eorum incurſu adeo exterrerentur, ut omnes protinus, turbatis ordinibus, & equitatus ſubſidium nequicquam implorantes terga verterent, præoccupatiſque animis vano quodam terrore, non ducum cohortationes, non preces exaudirent: ipſeque Malibojus, dum,

equo dimiſſo, fugientes increpat, & gladium intentans retinere conatur, reliquorum fugâ, & tumultu abreptus pedem referre cogeretur. Quo feroces ſucceſſu Auſtriaci milites, equiteſque non negligendam ſibi occaſionem exiſtimaverunt, & profligatis Gallis, confertiſſimo omnes agmine in Hiſpanos impetum fecerunt. At Gagius ubî fugere Gallos, trepidare ſuos, ſeque urgeri a fronte, nudari a dextrâ vidit, & Belgarum, atque Hiſpanorum Prætorianorum cohortes, quibus maximè confidebat, omnibus ferè ducibus aut vulneratis, aut occiſis ſuſtinere ſe diutius non poſſe, veritus, ne omnis circumventus deleretur exercitus, ſenſim cedendo furorem repreſſit Auſtriacorum, ſeſeque ad oppidum ſatis, ut in trepidâ re, quietè recepit. Biduo poſt cum nominatim ratio

Digitized by Google

tio confecta eſſet, qui numerus ex noſtris fuiſſet eorum, qui capti ab hoſtibus, & vulnerati eſſent, & item, qui in acie cecidiſſent; captorum ſumma reperta eſt iↄccccxv., vulneratorum iv. millia & ccccix., occiſorum iii. millia & ccxx.: quo in numero ex Gallis comes Broſtellius præfectus Fabrûm, Equeſque Teſſæus, ex Hiſpanis Duccæſius, & Romerius legati fuerunt, fortiſſimi viri. Virtius Helvetius de Neap. exercitu caſtrorum præfectus contrucidato corpore captus eſt. Atque hoc prælio ſatis conſtat excellentiſſimam virtutem militum fuiſſe, inſigni autem primorum ducum imperitiâ accidiſſe, ut, ſecluſô equitatu, quod unum eſt in præliis maximè neceſſarium, latera nudarentur, nullumque ſubſidium eſſet, quod ſummitti poſſet, ignoratâque foſſarum alti-

altitudine, maximum ex loci iniquitate detrimentum caperetur, fugaque propterea, & cædes militum, & totius rei perturbatio fieret.

Hâc victoriâ ſublati Auſtriaci tametſi ad iii. millia ceciderant, multò tamen erant alacriores ad continendos hoſtes, quos magno cum detrimento repulerant, omnibuſque modis huic maximè rei ſtudebant, ut pabulatione, commeatuque prohiberentur. Noſtris autem præter Cremenſem, & Laudenſem agrum, non regio, adituſve erat ullus reliquus ad copiam rerum neceſſariarum. Quibus ne intercluderentur, implicatique hærerent, Malibojus, Gagiuſque paucis a Placentino prælio diebus, Caſtellarenſi cum circiter iv. hominum millibus Placentiæ relicto, ut oppidum, eòque belli collatum apparatum, qui

Digitized by Google

erat maximus, tueretur, copias ipſi ſuas Padum transjecerant, intraque Lambrum, Adduamque amnes, munitis fluminum ripis, conſtituerant, ad Codoneumque Philippus progreſſus ſuum ibi prætorium conſtituerat.

Sardiniæ Rex, poſt imperatas Novenſibus pecunias, longo erat intervallo Malibojum inſecutus, atque in magis magiſque exploratam ſpem futurorum poſt Placentinum prælium ingreſſus, facto ad Parpaneſum in Pado ponte, ſuoque tandem cum Germanorum copiis exercitu conjuncto, ad noſtri exercitus reliquias delendas acceſſerat; eratque utriuſque exercitus imperator appellatus ſummâ omnium lætitiâ, & Subalpinorum, qui ab Rege ſuo imperatoriam ex Vormacienſi fœdere ſuſceptam dignitatem gratulabantur, & Germanorum, qui ejuſmodi

modi copiarum conjunctione Sardinienſis denique in bello animum nudari exiſtimabant.

At apud Borbonios adverſa erant, plenaque perturbationis, & mœſtitiæ omnia. Infirmitas virium, loci anguſtia, commeatuum inopia, magna in ducibus diſcordia, in militibus deſperatio, parum in omnibus animi, nihil conſilii: ut autem a principio belli aliud ex alio peccare non deſtiterant, ſic, pravis conſiliis ne adverſa deeſſet fortuna, aliæ aliis calamitates cumulabantur. Nam tantâ ærumnarum varietate jactatis acceſſit inopinatum ſubitò malum, omniumque maximum.

Poſt Placentinam enim pugnam tertio & vigeſimo die mortem repentè obiit Philippus is, qui primus in Borboniam familiam Hiſpaniæ regnum intulit,

tulit, & a quo nemo negaverit, aucto commercio, ſuſceptiſque bellis, ſeneſcentem propè ſub Auſtriacis Regibus Hiſpanorum induſtriam, atque virtutem eſſe commotam. Erat militarium facinorum cupidiſſimus rex, &, grande ad bella incitamentum, acceſſerat uxor altera, quæ ſive Parmam patriam ſuam ſervire Auſtriacis, ſive liberos, quos ex rege ſuſceperat, privatos vivere indignaretur, omnia certè ſuperiore Italico bello moverat, & præſenti movebat, utque belli jure Carolum Neapolis, ac Siciliæ regem tunc fecerat, ita nunc aliquod in Ciſalpinâ Galliâ regnum quærere Philippo conabatur. Sed novo ſub Hiſpaniæ Rege nova, ut plerumque fit, inibantur conſilia; & quanquam vetera diſplicebant, nondum tamen nova coaluerant, neque dum regni

 arti-

artibus, regnandique magiſtris aſſueverat Philippi ſucceſſor Ferdinandus, ex priore filius uxore, eâdemque Sardiniæ Regis ſorore. Interea novercam Ferdinandus verbis conſolatur amantiſſimis, datque ad Philippum fratrem literas, quæ bonum illum animum habere juberent, omniaque æquè ab ſe fore parata dicerent, atque erant a Patre. Facta hæc eſſe pro tempore nonnulli interpretabantur, ne metu perterrita mutationis noverca cum omnibus opibus ex Hiſpaniâ ſeſe proriperet, neve Gallorum amicitiæ Frater confiſus exercitum, ſummumque in Italiâ imperium arriperet. Sed in luctu acerbiſſimo neque Elyſæ tantum erat conſilii, neque Philippo animi, ut difficillimam, graviſſimamque rem auderent: & tanta eſt in Ferdinando Rege morum probitas, ut ab omni officii

Digitized by Google

ficii ſimulatione abhorreat, decipique ipſe facilius, quàm decipere alios queat.

At Ferdinandi literæ poterant illæ quidem Philippi animum confirmare, exercitum non poterant: quem recentis prælii metu perterritum, diminutis valdè copiis, non tam inopia præſentis, quàm futuri temporis angebat timor. Jamque Auſtriacorum pars Lambro, pars Abduæ appropinquaverat. Botta Præfectus Fabrûm (nam Lictestenius morbi causâ diſceſſerat) cum xx. hominum millibus ad oppugnandam Placentiam ſubſtiterat, & Lazarianâ domo, munitionibuſque diſturbatis, Goranum miſerat, qui cum parte equitum, peditumque levis armaturæ ab alterâ Padi parte iter faceret, repentinaſque noſtrorum eruptiones quàm dilgentiſſimè obſervaret, ac demoraretur.

 In

In his anguſtiis clamare Malibojus, deos hominesque conteſtans, non deſtiterat, iis quamprimum locis excedendum eſſe, &, dum vires ſuppeterent, eruptione factâ, Dertonam revertendum; quòd ibi propter loci opportunitatem neque eſſet commeatuum impedita ſubvectio, neque receptus, ſi quid durius accideret, adempta facultas. Quæ cum ille diceret non tam inopiæ periculo commovebatur, quàm incertâ novi Regis Hiſpaniæ voluntate, quem fama erat ab Italico bello, & Gallicâ ſocietate abhorrere. Quocumquè autem fortuna inclinaret, tutum ſibi, ſuiſque in Galliam receptum dari volebat. At Gagius neque adeo rem eſſe in anguſto dicebat, ut ſit ſub oculis hoſtium eruptionis utendum conſilio tàm deſperato, & quod ſemel jam nimium malè

malè ceſſerit; neque hoſtium copias eſſe tantas, vulgatis morbis, & recenti etiam, quod fuit neceſſe, acerrimoque prælio attenuatas, ut omnia longè, latèque loca inſidere, & cuſtodire poſſint. Non defore pabulum, non commeatum omnis generis, quæ ut anguſtiora fuerint, nimiam eſſe iſtam in milite mollitiem, non poſſe inopiam ferre pauliſper. Poſtremò ſeu manendum ſit, ſeu proficiſcendum, nihil ſe videre, cur temere quicquam, aut raptìm agatur: & maneri ſine incommodo, & perrumpi etiam, ſi neceſſe fuerit, ſine periculo poſſe; ſi modo tanta res temporis potius beneficio, quàm fortunæ temeritati committatur. Hæc conſiliantibus eis, nunciatur, ab Germanis Subalpiniſque cum duodequadraginta cohortibus, ſuperato flumine Lambro, Laudem peti Pom-

ti Pompejam. Tum verò Malibojus, quid cunctaris, inquit, Gagi? an expectas, dum, omni aditu præſepto, omnique conſumpto commeatu, aut fame intereamus, aut in contumeliam hoſtibus dedamur? Commemorat deinde quanto ſit æſtimanda momento totius exercitus, denique ipſius Philippi ſalus; cujus nullam, niſi in celeritate eruptionis, poſitam eſſe ſpem, dicit: premi jam undique, & penè teneri: quid futurum autem, Laude amiſsâ Pompejâ? Mirari porrò ſe, tantâ eſſe homines pertinaciâ, facere ut malint quod pœniteat, quàm videri minus rectè conſuluiſſe: quis verò dubitet, quin pœnitere eos quamprimum conſilii oporteat illius, in quo iniquiora fuerint omnia neceſſe eſt circumvallatis, fame confectis, erumpere fruſtrà, ſeròque tentantibus? nam,
ne

ne erumpatur, quis audeat ſuadere, niſi turpiſſimæ idem auctor deditionis? quod ad mollitiem attinet, non eſſe fas eum arbitrari difficultate rerum frangi, qui mortis periculo non terreatur. Verum, inquit Malibojus, in conſiliis capiendis, non quid pati miles poſſit, ſed exitus quid rei poſtulet, imperatori cogitandum eſſe arbitror, ne aut patientiâ militum abutatur, aut agendi tempora conſumat. Perſeveranti nihilominus in ſuâ ſententiâ Gagio literæ ab Hiſpaniâ redduntur, quæ placere Ferdinando Regi nunciabant, ut Dertonam ipſe cum omni exercitu adipiſci properaret. Quibus ille literis coactus rem ſuſcipit arduam, difficilem, & in quâ peragendâ, quo minus ineſſe conſilii videbatur, hoc majore peracta animo, atque admiratione fuit. Nam cum ab hoſtibus pene

nè circumdatus teneretur, iiſque invitis, ac repugnantibus flumen eſſet ipſi tranſeundum altiſſimum, latiſſimumque Padus, tantâ virtute, ac diligentiâ confecta ſunt omnia, ut incolumi exercitu erumpi potuerit, niſi unius temeritate legati ſatis in eâ re peccatum eſſet. Præmiſſus enim erat ad Tidonium amnem Pignatellius legatus, eique mandatum erat a Gagio diligenter Auſtriacos ne laceſſeret, &, ſi ipſe laceſſeretur, ſuſtineret, quoad eſſent impedimenta exercitus progreſſa, ſuumque copiæ omnes iter arripuiſſent. At ille ubî primùm hoſtes conſpicatur, quorum erat xii. millium numerus, cum ipſe non amplius iv. hominum millia haberet, inconſultè progreſſus prælium temerè committit. Malibojus, qui primo præerat agmini, incredibilique celerirate, atque animi ma-

magnitudine intra Tidonium amnem, Parpaneſumque vicum pontes perfecerat, tranſierat Padum, Goranum ſubmoverat, ſubitò ab inſtituto deflectere itinere, laborantique ſuccurrere Pignatellio cogitur. Interim Caſtellarenſis, ſigno cognito profectionis, quod inter eum, & Gagium convenerat, abductiſque, quæ poterat, tormentis, atque impedimentis, & tamen parte maximâ relictâ, proficiſcitur Placentiâ, pontem, pontiſque munitiones, ollis ſubjectis incendiariis disjicit, ſineque ullâ offenſione noctuabundus ad Gagium pervenit.

Quibus rebus Bottæ nunciatis, relicto Nadaſtio, qui Placentiam reciperet, mittit primò Goranum cum Pyrochitrophorûm delectâ manu, poſt cum equitatu Serbellonium, poſtremò ipſe omnem exercitum ſubſidio addu-

 cit.

cit. Auctis utrimque copiis atrox oritur prælium. Berenclavius effrænatæ homo ferociæ, & magnæ habitus auctoritatis, Auſtriacorum dux occiditur. Vulnerantur Pallavicinus, & Brounius, præſtantiſſimi viri. Multi ex noſtris milites, multi item cadunt duces, in his de Hiſpanienſi exercitu Trib. mil. Julius Deodatus Lucenſis ſummæ ſpei, nobiliſſimâque ortus familiâ adoleſcens. Auſtriacos certa jam propè victoria, & toties fugatus hoſtis, Borbonios poſita incitat in dextris ſalus, ſalutiſque ſpes deſperatione quæſita. Cum inſolenter irruerent hoſtes, impugnarent acerrimè Galli, reſque eſſet in ſummum deducta diſcrimen; Gagius, qui mediam curabat aciem, in quâ ipſe erat Philippus atque impedimenta omnia agebantur, juſſis extremi agminis militibus imminen-

nentem morari Sardiniæ Regem, accelerat ipſe, ut prælio interſit, laborantibuſque ſubveniat. Longiſſimum erat agmen, magnaque impedimenta, iiſque qui præerat ignorantiâ loci deerraverat a viâ. Quæ res, retardato Gagii ſubſidio, majoris fuit cauſa cædis. Irrumpit tandem Gagius, & licèt equo vulnerato dejectus, afflictuſque inſtruere aciem, inferre ſigna, cohortari milites, ne labori ſuccumbant; meminerint denique illo die, illâ horâ aut moriendum ipſis, aut ferro iter ad ſalutem aperiendum eſſe. Hoc idem facit Malibojus. Quorum virtute reſtituto prælio, repulſiſque hoſtibus, ſuperiores diſceſſiſſe noſtri videbantur: ire certè, quò intenderant, perrexerunt, ad Iriamque oppidum vulneribus, & laſſitudine confecti, perturbatique ſeſe receperunt. Hoſtes

ab inſequendo aut incredibilis audaciæ noſtrorum, aut ſuorum jactura, aut denique prædæ tenuit cupiditas, quâ, captâ Placentiâ, potiti erant ingenti, & de quâ, tormentorum maximè causâ, celeriter eſt inter eos orta diſſenſio, cum ſuam Subalpinus prædam, quæ ſuâ in urbe, ſuam item Germanus diceret, quæ ſuo labore, ſuoque ſanguine parta eſſet, atque iniquum videri vociferaretur, belli alios periculorum debere, alios velle præmiorum eſſe participes.

Dum hæc in Ciſalpinâ Galliâ geruntur, Rex Sardiniæ Philippum Marchionem Baleſtrinatem in provinciam irrumpere Genuenſium juſſerat ab eâ parte, quæ ſpectat in occidentem ſolem, & quam Ligures incolunt Ingauni. Hâc re fieri poſſe arbitrabatur, ut turbatis domi rebus,

ab

Digitized by Google

ab ſubminiſtrandis foris auxiliis Genuenſes retardarentur, & ſi Albingaunum Baleſtrinas, aliave ad mare loca occupaſſet, ut Borbonii ipſi receptu, commeatuque intercluderentur. Baleſtrinas acceptis cohortibus iii. legionariorum, quas ex legionibus Caſalenſi, & Nicæenſi, & item eâ, quæ appellatur Maritima, deduxerat, multoque majore tumultuariorum militum, montanorumque peditum coactâ manu, tum etiam Ciſano ex itinere caſtello expugnato, direptoque, atque aliquot miſſis, qui Caſtrumvetus obſiderent, ipſe cum reliquis copiis Saccarellum tribus ex partibus ſummâ vi oppugnare inſtituit. Ea ſunt Ligurum caſtella Ingaunorum. Anfrano Saulio, quem Genuenſes Albingaunum, in eamque provinciam miſerant cum imperio, cum

id re-

id renunciatum eſſet, conari Baleſtrinatem ea occupare caſtella, maturat aliquod iis auxilium ſubitò mittere: imparatus ab legionariis, quám maximum poteſt ex agris, viciſque tumultuariorum militum numerum cogit, eoſque eo ſtatim jubet proficiſci.

Erat fortè Albingauni Marchio Beriolenſis Gallici exercitus decurio cum cohortibus duabus, iterque ad exercitum habebat. Hominem Saulius appellare, & multis obteſtari verbis, aliquot e ſuis legionariis ſubſidio mitteret: occaſionis eſſe rem, non prælii; ad quam quoniam illum fortuna obtuliſſet, inſultare diutius in finibus Reipublicæ hoſtium colluviem ne pateretur: non de Borboniis ita Genuenſes meritos eſſe, ut aſtantibus, & inſpectantibus ipſis, agri vaſtari, caſtella expugnari eorum debeant. Negat

gat Beriolenſis ſui arbitrii rem eſſe aut iter intermittere, aut ſibi commiſſas diducere copias: proinde haberent ipſi per ſe Genuenſes periculi ſui rationem, ſibique conſulerent. Dejectus Saulius opinione Gallici auxilii, tamen animo non deficit. Evocat Aſtengium centurionem, qui non longè aberat. Aſtengius cum non amplius lxxxx. militibus partìm legionariis, partìm Pyrochitrophoris auxilium obſeſſis ferre contendit. Occurrit illi in itinere tumultuariorum manus, eique adjungitur. Interim caſtella arctè, graviterque, unoque tempore obſidione, & oppugnationibus premuntur. Reſiſtitur acerrimè ab præſidiariis. Accelerat Aſtengius, ut laborantibus ſubveniat. Francus Protrib. mil. de exercitu Genuenſi, qui Caſtroveteri præerat, eruptione factâ, Subalpinorum compluribus

ribus interfectis, & captis l. in arcem revertitur. Saccarellum autem cum longiorem ſuſtinere oppugnationem non poſſet in poteſtatem hoſtium venit. Habet illud Baleſtrinas contra fidem, & deditionis conditiones prædæ loco; pecunias imperat; qui forum ibi agebat togatum hominem, & gravem vexari indigniſſimè patitur ab ſuis. Montani verò pedites Subalpini aſſueti latrociniis, effuſi per agros omnia diripiunt, vaſtant. Appropinquat Aſtengius. Ejus cognito adventu, viſiſque militibus, quos ſe ſequi juſſerat, ſubito hoſtes timore commoti Caſtriveteris oppugnationem relinquunt, ac profugiunt. Hoc idem facere Baleſtrinas conatur. At, fugatis montanis, Aſtengius ſuorum magis virtute fretus, quàm memor paucitatis, proximos colles, & ſemitas præoccupari uni-

Digitized by Google

univerſas jubet, & trepidantem in arcem Saccarelli Baleſtrinatem compellit. Tum verò ille aquæ inopiâ confectus, frumento, commeatuque omni, & fugâ interclusus, neceſſariam ſubire deditionem cogitur. In his præliis vulnerati ſunt ex Genuenſibus tumultuarii milites nonnulli, & Pyrochitrophori omninò vi. deſiderati. Ex Subalpinorum copiis circiter lx. cecidere: ſed in deditionem venerunt milites cccc., & nobiliſſimus homo Baleſtrinas ipſe, & præterea duces xx. alii minores, inque his centuriones tres.

At Genuenſes, repreſſis jam ab alpium parte, maritimoque ad occidentem litore ſummotis hoſtibus, majore animo, ſtudioque in reliquum bellum incumbebant, novaque Mirapicenſi ſubſidia ad exercitum addu-

cenda ſubmiſerant, neque tamen non magnoperè perturbabantur, auditâ Philippi Regis morte, & cognitis iis, quæ ad Placentiam, Tidoniumque amnem erant geſta, verentes, ne tantæ aliquando calamitates ad perniciem ſerperent Reipublicæ.

Gagius defatigatum ex ſuperioris prælii labore, ac cæde exercitum ad Iriam oppidum contraxerat, confirmabatque, indeque Dertonam progredi, intraque ipſius Dertonæ, Serravallis, & Gavii præſidia locare caſtra cogitabat, quò faciliùs, muniſſimis, atque opportuniſſimis locis, quantaſvis magnas hoſtium copias repellere poſſet, intereaque ex Hiſpaniâ, Galliâ, Genuâque ſubſidia, & commeatus convenirent, atque ita ſe reliquam belli rationem explicare poſſe prudenter ſanè confidebat. Quæ dum

parat

parat, atque adminiſtrat; ecce tibi repentè Marchio Minenſis cum duabus apparet Ferdinandi Regis epiſtolis, quarum alterâ jubebat Rex Gagio, exercitum, atque imperium Minenſi tradere, alterâ Caſtellarenſi denunciabat, utì confeſtim Italiâ excederet. Atque ita virtute, quàm felicitate major Gagius in Hiſpaniam rediit imperator ſeveritate, uſu, conſilio cum veteribus comparandus. Erant tamen qui tardum, parcumque nimis eſſe dicerent: ſed tarditatis culpam longiſſima ab Hiſpaniâ uſque mandatorum expectatio minuebat, parſimoniam autem nulla de alieno præda etiam commendabat. Caſtellarenſi, qui & ipſe conſilio bonus, manuque ſtrenuus habebatur, contumacia obfuerat, quâ ferociùs Gagio repugnaverat, ne idem ſibi adverſus ſucceſſorem

licere arbitraretur, & ipſius apud Elyſam Reginam auctoritas, extincto Philippo Rege, criminis loco ponebatur.

Interim magna facta erat in Hiſpaniâ voluntatum, & ſtudiorum commutatio. Abhorrebat Ferdinandus naturâ lenis a vehementioribus novercæ conſiliis, & Campoſiano irritatus colloquio Gallis diffidebat: quædam etiam Philippi patris non probabat, inveteratâ ſucceſſorum libidine immutandi ſemper, quæ priores fecerint: & erat ipſe quoque uxori obnoxius, quæ viduæ Reginæ ſtudiis adverſabatur. Quippe hærebat animo, regnante Socero, contemptus ſui, multaque erumpebant jam diuturnâ diſſimulatione compreſſa. Novorum pars Purpuratorum obſequio erga Reges aſſentiri præſentibus, pars odio Gallorum, & æmulatione eorum, priore qui regno floruerant, damnare præ-

præterita, reique publicæ causâ ad privatam obrepere potentiam pro ſe quiſque cæperant. Nam quid aliud tot ſumptibus, tot exercitibus, tot commeatibus, ſupplementiſque quæſitum, quàm vulnera, fugas, luctus, opes paucorum, egeſtatem omnium? ſatis credulitate peccatum; ſatis Gallis inſervitum, qui quidem bellum alant ipſis opportunum, aliis pernicioſum: reſpicerent aliquandò vaſtitatem Hiſpaniæ, quæ facta eſſet Italicis bellis quærendo foris regna, & dominationes: denique commodiùs multò Philippo Regis Fr., quandò armis jam non poſſit, pactione, aut fœdere conſuli poſſe. Hæc jactabantur apud Regem, hæc edebantur in vulgus, hiſque de cauſis raptìm, atque turbatè educere Italiâ exercitum, relinquere ſocios, ad eaque conficienda, cum ſatis

tutò committi literis non viderentur, miſſus erat ſummo cum imperio Marchio Minenſis conſiliorum gnarus omnium, & mirâ homo in ſimulandis negociis ingenii altitudine, maximèque admodum inimico in Gallos animo.

Suſcepto Minenſis imperio Dertonam ſtatim progreditur; ad quem cum nonnulli de Hiſpanienſi exercitu Trib. mil. gratulatum veniſſent, ejuſque ductu ſeſe meliora ſperare dixiſſent: Quid vos, inquit ille, meliora? an quicquam hoc non exercitu, ſed exercitus nomine perfici poſſe ſperatis? Inſtantique Malibojo, ut Dertonæ ſubſiſteret propter ejus loci opportunitatem, aliter Regi ſuo videri reſpondit; &, ſigno dato profectionis, evelli ſigna, & caſtra moveri juſſit. Fortè autem, cum iter Borbonii facerent,

cerent, acciderat, ut Marchio Novatus, qui cum x. hominum millibus primum hoſtium agmen ducebat, in mediam noſtrorum aciem temerè illatus opprimi facili negotio poſſet; utque tanto ad vincendum fortunæ beneficio uteretur, magnoperè erat Minenſi auctor Malibojus. At illius mentem una occupaverat cura receptus. Itaque, ſpreto Maliboji conſilio, ultrà Liguſticas fauces ſeſe recipere properabat.

Interea Genuenſes magnâ afficiebantur ſollicitudine, ne in tanto rerum motu deſtituerentur ab ſociis, & variantibus ab ſpe, metuque animis, in partem diſputabant utramque. Cur enim alius ſubitò imperator? cur relicta Dertona? cur non oppreſſus Novatus? cur denique præceps adeò, inopinatuſque Minenſis rece-

receptus, ut conſimilis fugæ videatur? Movebat etiam eos auctoritas Gagii, cujus percrebuerat ſermo, quem decedens habuiſſe inter cœnam dicebatur apud Auguſtinum Grimaldum in Arenario ſuburbano. Cum enim illum Genuenſes nonnulli, qui ſalutandi hominis causâ convenerant, paulò curioſiùs de exitu rerum percunctarentur: Me quidem, inquit Gagius, depoſito imperio, Ferdinandi Regis conſilia neque ſcire, neque interpretari decet; ſed, ſi Dertonam, Gaviumque noſtri reliquerint, non veriſimile eſt, velle ab iis, aut omninò poſſe Liguſticas fauces teneri, ſed ulteriùs progrediantur oportet. Occurrebant illa contra: Erunt igitur fidei, & beneficiorum immemores? optimè de ſe meritos Genuenſes deſerent? Quid turpius? loci negligent opportunitatem?

Digitized by Google

tem? tantam commeatuum, tantam pecuniæ vim Genuæ collectam hoſtibus tradent? Regem Neapolis, cui, Genuâ amiſsâ, ſubmotiſque Italiâ Borboniis, nulla ferè ſpes, Regem ſocium, ſuorumque Regum fratrem, & conſanguineum deſerent? non veriſimile videbatur. Itaque ſuperabat ſpes, fore, ut circa Serravallem, Gaviumque conſiſterent, & Liguſticas ſaltem fauces tenerent. Verùm multa in hominum vitâ accidunt inopinata, & nihil eſt ſpei, perplexiſque hominum conſiliis credendum. Nam Borbonii, paucis ad Octavium vicum relictis centuriis ad ſpeciem defenſionis, omnem, citra Liguſticas fauces, ad Langienſes exercitum contraxerunt præter utilitatem ſuam, atque omnium opinionem; ipſorumque ſpe hoſtium maturior Serravallenſis arcis deditio fa-

cta eſt. Tum verò Genuenſes, ad ſuperiorum rerum metum additâ præſentium opinione, Borbonios fugere arbitrati, mittunt ad eos Dominicum Pallavicinum omni Italico bello legatione functum apud Philippum Ferdinandi Regis Fr., Philippoque ipſi, & Reipublicæ probatum, qui, ſi deſperarent, animum perterritis adderet, ſi labarent, fidei deſciſcentes admoneret. Eorum conſilio bellum Genuenſes ſuſcepiſſe: eorum causâ, ſubmiſſis auxiliis, patriam præſidiis nudaſſe: ſocios tam fideles hoſtibus tam incitatis conculcandos, diripiendoſque ne relinquerent: neu nimis valdè perturbarentur adverſis: loca, homines, commeatus ſupereſſe ad repugnandum, exercitumque commodè, & ſine periculo habendum: denique recordari debere, quoties ad pau-

Digitized by Google

pauciſſimos redacti, redintegratis mox viribus unâ virtute, & perſeverantiâ vicerint; quâ poſt Campoſanctenſe prælium, quâ ad Velitras conſtantiâ exultantem in victoriâ hoſtem repreſſerint: hoſtem ipſum aut inopiam non laturum in locis aſperis, atque impeditis, aut fractum difficultate itinerum, & levium crebritate præliorum longius receſſurum. Minenſis, tametſi vera Pallavicinum loqui intelligeret, tamen ipſe longè diverſa animo agitabat ea ſpectans, quæ erant apud Regem in Hiſpaniâ conſtituta. Itaque ingenio uſus ſuo in occultandis negociis, & fortaſſe ab Genuenſibus metuens, ne in receptu impediretur, conſilium profectionis quò diligentiùs obtegeret, ſtudium manendi vehementiſſimè ſimulabat. Pallavicinum ſuo, ſuique Regis nomine ſine curâ eſſe

jubet, de ſtatu belli, de locorum naturâ, Cecilienſi adhibito Genuenſium copiarum legato, conſultat, denique benè pollicetur.

Hæc a Minenſi, hæc a Muniaino, quicum ſummis de rebus Philippus communicabat, publicè, privatìmque inculcabantur, hæc eadem iterabantur a Gallis vel ignaris, vel neceſſariâ ergà Hiſpanos obſequentiâ, conniventibus quidem certè; eratque unus omnium ſermo, intercluſuros ſuomet ipſos ſanguine hoſtibus aditum, & pro Urbis Genuæ mœnibus tanquam pro patriâ pugnaturos. Quibus rebus confirmati Genuenſes, & eo decepti, quod neque cauſam viderent, quare ſuſpicarentur, neque ſine causâ ſuſpicandum putarent, defenſione urbis neglectâ, ad ſublevandas Borboniorum copias curam omnem, & diligen-

ligentiam conferunt; &, cum id Minenſis ſtudioſiùs expeteret, quas ad Urbis præſidium cohortes reſervaverant, eas etiam Savonem verſus ad continendos ab eâ parte hoſtes, ne, ut ipſe ajebat Minenſis, Borbonii intercluderentur, proficiſci jubent.

At Borbonii eâdem uſi ſimulatione Marchionem Villadarienſem Genuam mittunt, ut coram ipſe quoque defendendæ Urbis opinionem monendo, conſulendo, Feginum denique ad caſtra locum deſignando excitaret. Dum autem Genuæ, atque in caſtris ad Reipublicæ defenſionem multa conſuluntur, Reſpublica indefenſa relinquitur.

Sextum jam Philippus progreſſus Varum amnem, Galliamque Narbonenſem ſpectare videbatur. Erant omnes ad litus appulſæ actuariæ: tormen-

menta, commeatuſque exercitus convehebantur ad mare; imponebantur; mare omne, lituſque nautis, navibuſque, impedimentis, atque operis ſtrepebat, diſcedere properantibus. Quæ cum fierent, erat eadem in ore Gallorum, atque Hiſpanorum de Urbis defenſione affirmatio, Pallavicinumque Philippus, negotium ut tandem conficeret, poſtridie redire juſſerat.

Auſtriaci, dimiſſo in Ciſalpinam Galliam omni ferè equitatu, quòd ejus in montibus inutilis opera videbatur, neque ſatis eſſe pabuli poterat, & relictis, qui Dertonam, quique Gavium obſiderent, receptâ, ut diximus, in itinere Serravalle, occupatiſque Novis, bipartitò copias dividunt. Subalpini Savonem, Finariumque verſus eruptionem facere contendunt; Germani autem, Liguſticis primò

mò impetu faucibus potiuntur, cum, quæ præſidio ibi erat, Hiſpanorum manus, commiſſo vix dum prælio, ſeſe ad ſuos magis recipere, quàm aliena tueri cogitaret.

Poſtridie mane Sextum Pallavicinus redibat, ut, quò tantæ demum Borboniorum pollicitationes erumperent, videret. Atque ei millia paſſuum aliquot progreſſo nunciatur, paulò ante diſceſſiſſe Philippum, omnes duces, omnem exercitum properare, atque eſſe in itinere. Itaque, infectâ re, in Urbem revertitur. Paucis poſt diebus, cùm jam Auſtriacorum adventu in maximâ Genuenſes eſſent perturbatione, ac luctu, apparent a Muniaino literæ, quas ſcripſiſſe is dicitur Ovalii Hiberni callidiſſimi hominis admonitu, ut a Borboniis relictionis invidiam averteret in eos.

Digitized by Google

eos ipſos, qui relinquebantur. Inſimulabantur Genuenſes, per inde quaſi nimiâ libertatis curâ recipere intra Urbem auxilia noluiſſent, quæ maximè imploraverant, aut per quaſdam conditiones placare Auſtriacos tentaſſent a quibus duriſſima quæque patiebantur. Muniaino ex auctoritate Senatus Pallavicinus omnium earum rerum teſtis, atque actor reſpondit; iiſque eum ſententiis, rebus, & temporibus adeo repugnantibus ſcripſiſſe, quæ ſcripſerat, demonſtravit, ut liquido conſtaret intempeſtivam expoſtulationem longè plurimùm a vero abhorrere. Tam autem anxia profectionis occultandæ religio eò ſpectaſſe videtur, ut impeditis circa Genuam deditione, prædàque Auſtriacis, quietiorem Borbonii receptum haberent.

Auſtriaci Genuæ appropinquabant.

bant, in Arenariumque ſuburbanum perveneranr, magnaque erat in Urbe perturbatio, magna concurſatio ſciſcitantium quo loco Auſtriaci, quo Borbonii eſſent, & augebat tumultum agreſtium mulierum, virorumque turba, quam, adventantibus Auſtriacis, repentinus in Urbem pavor compulerat. Erat hoſtis ad portas, nullum foris auxilium, nullum intus præſidium, non pecunia, non milites, exhauſto ærario, diſtracto exercitu, paucis relictis cohortibus, iiſque ex transfugarum genere infideliſſimo ſuppletis. Urbana cum vocaretur ad arma plebs aut nomina non dabat, aut dilabebatur. Irritata enim Borboniorum receptu, & capta compendio, quod locandis operis, venalibuſque vendendis belli tempore fecerat, deteſtabatur magis ſociorum perfidiam,

quàm hoſtium horrebat adventum, minuſque ſervitutis quietæ opinione, quàm ancipitis belli metu perturbabatur. Apud Patres variæ erant ſententiæ, & erat magis in promptu, quid ſequerentur, quàm quid ſequi e Republicâ foret. Mittendum tamen Eſcerium caſtrorum Præfectum cenſuerant, qui Brounii eliceret animum; namque is Auſtriacis tunc copiis, abſente Bottâ, præerat. Sed cum acerbius eſſet Eſcerius tractatus, & negligenter auditus, miſſi ſunt Raynerius Grimaldus, & Auguſtinus Laumellinus, qui, Brounio convento, ita locuti ſunt: Bellum Genuenſes nemini, minimèque omnium Reginæ Ungariæ intuliſſe, quam ſemper ſingulari obſervantiâ coluerint: ejus rei teſtimonium eſſe, quòd eorum Legatus nunc quoque Viennæ apud ip-
ſam

ſam ſit, neque certè, niſi ſalvâ amicitiâ, liceret eſſe: ad Borboniorum ſocietatem coactos deſcendiſſe, atque omnia priùs de compoſitione expertos; arma ſumpſiſſe defendendi ſui causâ, ne ſua ſibi eripi ſi inermes ſinerent, ignaviſſimi mortalium haberentur. Quarè neque inſectandos videri, qui ſua defenderint, neque hoſtium numero habendos, qui nunquam ab amicitiâ diſceſſerint. Immo verò acerbiſſimorum hoſtium, inquit Brounius: quid enim ſinè vobis Borbonii potuiſſent? iis vos auxilia, vos commeatus ſubminiſtraſtis, & ſexennium ferè, fruſtraque nitentibus vos ſoli, Genuenſes, pateſeciſtis aditum ad ea conanda, quæ ſi valuiſſent, Auſtriacum in Italiâ nomen deletum eſſet. Irent properè, Senatuique renunciarent, omittendum eſſe in præ-

Digitized by Google

ſentiâ amicitiæ nomen; eaſque leges accipiendas, quas victoris ira impoſuerit. Miſſurum ſe cum iis Comitem Goranum, qui eas perferret, Senatuique deſcripto pronunciaret.

Biduo, quo hæc geſta ſunt, Novis Botta profectus ad exercitum advolavit, ne quis deditæ Urbis gloriam, prædamve alius interciperet, & improviſum accidit Auſtriacis incommodum. Nam cum in ipſo Porciferæ amnis alveo tetendiſſent, qui latiſſimus eſt, & erat a diuturnâ ſerenitate exſiccatus, tantus repentè imber coortus eſt, ut nunquam illis locis majores aquas fuiſſe conſtaret, & milites, tabernacula, equites, equique rapidiſſimo amne abrepti gurgitibus haurirentur, eâque tempeſtate homines ad mille perirent.

Bottæ adventus, ut in malis, gratus

gratus Genuenſibus fuerat, propterea quòd recordatione civitatis, quâ familiam ſuam cum ſuffragii jure honoris causâ donaverant, & affinitatis, quæ erat ei cum nonnullis Genuenſibus, facilem, mitemque ſperabant. Ad quem cum Auguſtinus Laumellinus, & Marcellus Duratius (nam valetudine Grimaldus impediebatur) in caſtra veniſſent, precibuſque ab eo petiſſent, ne hoſtis animo, qui civis eſſet, ad communem quodammodò patriam evertendam accederet, eum ingreſſos in ſermonem Botta interpellavit, & loqui plura prohibuit: Quid enim, inquit, verbis opus eſt? aut reſiſtendum vobis eſt, aut ſtatim facienda deditio. Si reſiſtitis, ego Urbis ruinam actutùm futuram puto; ſin deditionem facitis, accipite. Explicat codicillos, in quibus ejuſmodi

erant ſcriptæ conditiones: portam Urbis unam ſtatim traderent: quæ in arce Gavii, quæ item in Urbe præſidia eſſent, ſe utì Auſtriacis dederent, Senatus cenſeret: Auſtriacos bellum gerentes, eorumve ſocios oppidis, arcibuſque reciperent: omnes Reipublicæ portus, ſtationeſque Auſtriacis, ſociiſve nautis, Navarchiſque paterent, atque immunes eſſent: adversùs Auſtriacos, eorumve ſocios hoſtile quicquam ne tentarent Genuenſes, neu tentari paterentur ab ſuis: arma, commeatus, tormenta, quæ Gallorum, Hiſpanorum, ac Neapolitanorum eſſent, ſinè morâ traderent; qui item Galli, Hiſpani, Neapolitanive milites, duceſve eſſent apud ipſos, eorum ſinè ullâ exceptione nomina profiterentur: qui bello capti, quive transfugæ ax Auſtriacis eſſent, rectè omnes red-

redderent: Dux, cumque eo Senatores ſex Viennam proficiſcerentur, advolutique Reginæ pedibus clementiam ejus implorarent: obſides ea ità futura Senatores quatuor darent Mediolanum deducendos; & tricies HS., quod exercitui congiarii nomine donaretur, penderent in præſenti, & tantumdem præterea pecuniæ Comiti Cotechio Italici exercitus Quæſtori curarent, quantum conveniret: de his omnibus rebus xx. horarum ſpatium ad deliberandum haberent. Hoc a me, inquit Botta, beneficium habetis, ut aliquæ ſint conditiones, quibus vitam, ac libertatem paciſci poſſitis; quas non ademiſſe erit vobis argumenti loco, me nec humanitatis, nec, quando ita vultis, patriæ oblitum eſſe. Si cui verò conditiones latæ graves, atque acerbæ videantur, re-

reputet ipſe ſecum, quantò illa graviora æſtimanda ſint, expugnari domos, diripi fortunas, abſtrahi in ſervitutem, cædes fieri, incendia, rapinas, quæ omnia neceſſe eſt accidant victis, victoribuſque parere recuſantibus. Perlectis Legati conditionibus, auditiſque Bottæ minis ingemuere, & quò ſunt, quæ præter opinionem accidunt, acerbiora, eò vehementius Bottæ oratione commoti ſunt. Facilis enim qui putabatur, ad eas conditiones, quas Senatui Goranus ediderat, duriores ipſe multò addiderat: ut autem ſpatium intercedere poſſet, dum his malis remedium aliquod inveniretur, negarunt Legati xx. horarum negotium illud eſſe, in quo de totius Reipublicæ ſtatu ageretur, cum præſertim lege apud ipſos ſancitum eſſet diligenter, ut, nequid eâdem die de

de eâdem re & conſuleretur, & ſtatueretur, neve quid prius ſtatueretur, quàm Senatus antea cognoviſſet, & Concilium poſtea Minus approbaſſet. Tum Botta barbarè irridens, quam vos mihi, inquit, legem, quem Senatum narratis? una eſt hodie vobis lex parere victori, neque armatis hominibus cogitandum eſt, quid veſter ille Togatorum conventus decernat. Legati, deſperatâ re in Urbem revertuntur.

Habetur ſtatim noctu Senatus: ac tametſi plerique accipiendas confeſtim a victore leges, &, poſitâ ferociâ, fortunæ cedendum exiſtimarent, tamen non deerant, qui in extremis rebus ab animi magnitudine auxilium petendum eſſe arbitrarentur, conſtantiam, & fortitudinem, veterumque Romanorum non accomodata tempo-

Digitized by Google

ribus exempla uſurparent, præſtareque dicerent omnes perpeti acerbitates, quàm tantâ acceptâ ignominiâ, & libertate amiſsâ, precariâ ſalutis ſpe pendere. Vicerunt ii, qui neutrorum, neque approbatâ, neque improbatâ ſententiâ, placere ſibi cenſebant, utì antequàm quicquam de tantâ re ſtatueretur, evocarentur Præfecti copiarum, deque ſtatu mœnium Urbis, ac defenſorum interrogarentur. Evocati raptìm, interrogatique nùm his mœnibus, his militibus defendi Urbs poſſet, ad unum omnes non videri reſponderunt. Senatus, cum nihil in mœnibus, nihil in militibus præſidii eſſet, & præſenti vi cogeretur ad iniquè paciſcendum, moveretur autem miſericordiâ populi ſui, quem in expugnatione Urbis diripiendum, atque interficiendum videbat, neceſ-

neceſſitati parendum cenſuit. Sic fugâ ſociorum, infirmitate præſidii, terrore præſentis exercitus inducti Genuenſes, compulſi, coacti conditiones a Bottâ latas accipiunt. Fit in eam ſententiam S. C., quo ex S. C. Gavii arx muni-tiſſima Auſtriacis deditur, frementibus præſidiariis, ægrèque ipſo arcis Præfe-cto Joanne-Lucâ Balbo ferente, juſſu Senatus ad deditionem compelli, cum duodecimum jam diem ſummâ vi op-pugnantem Picolominæum contemne-rent. Mittit ipſe continuò Botta, qui portam occupent, quæ ad Pharum, novorumque mœnium ambitum per-tinet, neque eâ contentus mittit etiam, qui Thomaſianam portam obtineant, quæ in veteri Urbis muro ædificata eſt; cum Legati Reipublicæ infirmari conditiones fruſtrà teſtarentur, ſi duas prò unâ portas occuparet; ille autem

portam nequicquám tradi diceret, quæ introitum non daret in Urbem. Harum enim portarum ſitus is eſt, ut altera alteri includatur, neque adiri ad alteram niſi per alteram poſſit. Urbs autem ipſa duplici murorum ambitu veteri, novoque cingitur.

Oppreſsâ Genuâ, fugatis Borboniis, inſperatâ rerum commutatione elati Auſtriaci, nactique ex diuturnâ egeſtate copiam ſubitò rerum omnium majores ſumere ſpiritus, majoraque multo agitare animo cœperunt, neque poſſe ad ea conficienda quicquam deeſſe arbitrabantur, cum Urbem haberent refertiſſimam, quam primum conſilium erat penitùs exhaurire; & iis, quibus vitam, atque arma relinquebant, mala minitari, ſpoliaque omnia extorquere inſtituerunt.

Quæſtor Cotechius, cum in Arena-

narium ſuburbanum veniſſet, petiit ſtatim a Senatu per literas, utì nobiles ſibi aliquot daret, quibuſcum colloqui, & de ſummâ, quæ Reginæ Ungariæ nomine curanda eſſet, convenire poſſet. Graviſſimi viri, & ſummis honoribus uſi Joannes-Baptiſta Grimaldus, & Laurentius Fliſcus deſignantur, qui eâ de re cum Bottâ, & Cotechio agant: atque iis, cum ad Quæſtorem veniſſent, priuſquàm colloquerentur, ipſe ultrò Cotechius edictum obtruſit, quo Senatus compellabatur, & in quo de clementiâ Ungariæ Reginæ erga Genuenſes multa prædicabantur: ejus beneficio ſuis legibus vivere, quos in poteſtatem redigere belli jure potuiſſet; & ne nunc quidem id illam agere, ut omnia illata bello damna diſſolvantur ab Genuenſibus, & compenſentur pecuniâ, quod tamen eſſet æquiſ-

æquiſſimum; ſed multùm remittere, exiguâque eſſe parte contentam. Darent millies octingenties HS. tribus deſcriptum penſionibus æquis; quarum ex quâ die, quâve horâ hæc ſcripta, editave poſtulata eſſent, utì ex eâ die, eâve horâ intra viii., & xl. horas prima penſio, altera intra octavum diem, intra quintum decimum tertia ſolveretur. Ni id ad certam diem factum ſit, Reginam ſuæ oblitam manſuetudinis igni, ferro, omnique cladis genere in Genuenſes animadverſuram. Legati demonſtratâ, deploratâque ærarii inopiâ, orant hominem, atque obſecrant, ne civitatem atroci evertat edicto, quod futurum provideant, ſi tot malis confecta alio inſuper tributo, ac fœnore trucidetur; multaque & de iniquitate imperandi, & de acerbitate exigendi conqueſti ſunt.

Digitized by Google

ſunt. Ad ea nihil Cotechius, niſi parvulam temporis dilationem multis precibus expreſſam concedere. Re Senatui nunciatâ, cum propter negotii gravitatem, temporiſque anguſtias, exploratis omnibus rebus, quò confugeret, non eſſet, decurritur ad ultimum illud miſerum, & grave, quo ne turbulentiſſimis quidem Reipublicæ temporibus nunquam àntea ventum erat, utì pecunia, quæ eſt ad Georgii, efferatur, ex eâque prima penſio ſolvatur. Erat illa quidem publicâ ibi fide non ſolùm ab Genuenſibus, ſed etiam a reliquis pleriſque Italis, ac Tranſalpinis depoſita pecunia, eamque Georgianæ menſæ tuendæ Octoviri diligentiſſimè adſervabant; ſed extremis malis aliis malis remedia dabantur, Tot, tantique acervi nummorum partìm in triremem impoſiti, partìm plau-

plauſtris exportati terrâ, marique deferebantur in Arenarium ſuburbanum ad Auſtriacum Quæſtorem palam inſpectante populo, atque ingemiſcente. Et Botta flagitare pabulum, flagitare frumentum, tabernacula, vecturas non deſiſtebat increpitans, minitanſque, & cujus modò rei nomen reperire poterat, hoc ſatis eſſe illi ad cogendas pecunias, vexandoſque Genuenſes videbatur. Contrahebat naves, bellumque adversùs Neapolis Regem parari, idque Genuenſium commeatibus, atque auro adminiſtrandum eſſe dictitabat; ſeu quòd iſtud, ſi Genuam cepiſſet, a Reginâ Ungariæ mandatum haberet, ſive eo quòd deſiderium ejus interpretaretur, bellique apparatu præveniret. Namque Regina ardenti, veterique Neapolim cupiditate rapiebatur, quam cupi-

cupiditatem tot jacentem adverſis, tempus opportunum, & ſecundæ ſubitò res excitaverant, accendebantque turbandarum rerum nunquàm abjecta ſpes, irritique ſemel ad Velitras dolor conatus.

At Neapoli, hoc literis, nunciiſque divulgato rumore, trepidatur. Carolus Rex, etſi Ferdinandi Fr. egregiam in ſe voluntatem ex literis cognoverat Plumbini, Ilvæque Principis, quem ſuæ Præfectum domus, auditâ Philippi Patris morte, in Hiſpaniam miſerat; neque dubitabat, quin, illato bello, Hiſpanorum auxiliis defenderetur, tamen rei ejus moram, temporiſque longinquitatem timebat, quòd exercitus ſui receptu, noviſque regni conſiliis occupatus Frater non ita celeriter juvare eum poterat. Relinquebatur, ut ſuis ſe copiis tueretur: ſed

veteranæ Italico bello diſtractæ, ac vehementer erant diminutæ, reliquæ ex provinciali delectu ita recentes, ut neque expectandum ab iis ſolis, neque committendum iis quicquam eſſe videretur. Itaque non egredi regno, quod fuerat Veliterno bello utiliſſimum, neque hoſtibus, ſi adveniſſent, occurrere cogitabat, ſed communitis ad regni fines, defenſiſque arcibus, repugnare, intereàque veteranas ſuas, atque auxiliares Hiſpanorum copias, quæ infeſto Britannis mari, ægerrimèque coactis actuariis, Neapolim identidem commeatibus confluebant, expectare, &, ſi gravius accidiſſet, in Siciliam navigare conſtituerat. Verùm Auſtriacorum ſpem, metumque Neapolitanorum Caroli Regis videtur fortuna quædam diſpuliſſe, quæ aliam Britannis, Regique Sardiniæ, aliam Auſtriacis

ſtriacis mentem injecit. Britanni propiorem multò, atque infeſtiorem hoſtem Gallum perſequi, in Galliamque propterea penetrare Narbonenſem cupiebant, illâ etiam ſpe ducti, fore, ut adventu ſuo per cauſam religionis excitarentur in Occitaniâ ſeditiones, conflatoque domi bello, abſtraheretur Galliæ Rex ab oppugnando Belgio, ad ſuaque defendenda revocaretur. Sardiniæ Regi non iiſdem de cauſis eadem erat mens. Ille neque longiùs a finibus ſuis, hoſtem veritus, diſcedere Germanos; neque receptâ Neapoli, nimiùm convaleſcere ſuis utile rebus arbitrabatur, implicatiſque bello Gallis, magis libero ſolutoque animo Savonem occupare, eâque occupatâ (quod erat illi maximè propoſitum) optimo tandem portu potiri meditabatur. Villetius Britannorum, & Riccæcurtius Auſtriacorum

Legati in Arenarium ſuburbanum conveniunt, eòque Marcianenſem Comitem Sardiniæ Rex mittit. Cum Britanni Sardiniæ Regi cuperent, Auſtriaci autem Britannis obſequi cogerentur, conſtitutum communiter eſt, ut, depoſito invadendæ Neapolis conſilio, in Galliam quamprimùm Narbonenſem eruptio fieret, eòque Brounius proficiſceretur, ad quem ſumma imperii reſpiceret.

Rex Sardiniæ ex maximâ in Bormienſi valle itinerum difficultate Liguſticam nactus oram, quæ eſt ad occaſum ſolis, cum omni ferè exercitu ſuo Savonem oppidum ingreſſus, arcem ad deditionem compellere ſtatim non potuit. Defendebat eam Auguſtinus Adurnius Genuenſis excellenti virtute; neque ullà denunciatione periculi, aut deſperatione auxilii, aut de-

denique defenſionis iniquitate permovebatur. Nam, quod erat, ut diximus, in deditionis conditionibus adſcriptum, ut ne adversùs Auſtriacos, eorumve ſocios hoſtile quippiam Genuenſes tentarent, neu tentari paterentur ab ſuis, ejus uſi fœderis calumniâ Britanni poſtulaverant, ne, quæ adversùs arcem inſtituebantur, Subalpinorum opera a præſidiariis diſturbarentur, adeout jugulum armatis hoſtibus priùs Genuenſes dari cogerentur, quàm ſe defendere poſſent. Relictis Rex cohortibus, quæ allatis, & conſtitutis quietiſſimè tormentis arcem oppugnarent, ipſe Finarium progreſſus, receptis arcibus, oppido potitur, quæ cauſa imprimìs Italici belli fuerat. Aliquantum fuit ad Albintemelium moræ, quæ urbs eſt in finibus Liguriæ loco poſita excelſo, & arce

arce ſatis munitâ. Sed ea quoque advectis mari tormentis, octavo capitur die. Dejectis inde Montealbano, Villâque Francâ hoſtium præſidiis, Nicæam Rex venit, puſtularumque ibi morbo tentatus leniſſimo, paucíſque propterea diebus recreatus reliquam eo in oppido agere hyemem conſtituit.

Hiſpani, Gallique in fugam conjecti nihil de reſiſtendo cogitabant, ſub adventumque hoſtium omnibus ſtatim locis excedebant, Varumque flumen tranſgreſſi ſua ipſi, & aliena, necui eſſent Auſtriacis inſequentibus uſui, evaſtabant, parſque tandem in Galliam Narbonenſem ultimam penitùs receſſerant, pars intra Allobrogum ſaltus, monteſque ſeſe abdiderant. Ita Borbonii Italiâ ceſſerunt non tam hoſtium virtute, quàm ſuis devicti conſiliis.

Brou-

Brounius, præmiſſo terrâ Gorano, qui loca exploraret, extremumque carperet hoſtium agmen, quique ad Tropæam in ipſo expeditionis initio jaculo transfixus interiit, ipſe ab Arenario proſperâ tempeſtate ſolvens, Britannicâque ad Villamfrancam navi delatus, Nicæam biduo poſt pedibus pervenit: & cum intelligeret in illis locis ſibi bellum gerendum, ubi propter itinerum anguſtias, agrique minimè uberis naturam, & per quem etiam ſuperioribus diebus hoſtis prædabundus inceſſerat, futura eſſet in magnis res difficultatibus, atque undè xl. ante annis Princeps Eugenius tantæ auctoritatis imperator, gravi accepto incommodo, profugiſſet; non mediocrem ſibi diligentiam adhibendam intelligebat. Itaque, convento Rege Sardiniæ, communicatiſque conſiliis, cum

cum ſupportaturos Genuâ tormenta, commeatuſque Britanni in ſe recepiſſent, expectabat ipſe, dum reliquæ ex Subalpinis, Galliâque Ciſalpinâ, Liguriâque ad eum copiæ convenirent, iiſque augerentur, quæ, extremâ jam fame coactâ ad deditionem Dertonâ, adventabant; atque omnibus rebus paratiſſimus non dubitabat, quin bellum ex ſententiâ conficeret, ad eamque gloriam, eumque diem properabat, quo ipſe, perdomitâ Galliâ Narbonenſi, Principi Eugenio rei geſtæ famâ anteponeretur.

At Genuæ Auſtriaci jure belli, & patientiâ abutebantur deditorum. Nam Botta hibernorum inſtrumentum, aliaque multa, Cotechius alteram penſionem ſuo more flagitabant, cædem videlicet, incendia, rapinas, ni id eſſet celeriter factum, denunciantes. Se-

natus

natus jam a principio ſummos viros Cæſarem Cattaneum, qui biennio poſt Dux fuit, Matthæum Franſonium, Auguſtinum Gavottum, Auguſtinum item Laumellinum proficiſci Viennam juſſerat, qui Reginam de his rebus certiorem facerent, iratamque placarent Reipublicæ. Verùm ne hoc quidem juris obtinere potuit, ut clariſſimorum Civium legatione totius exitium Civitatis deprecaretur. Ademptâ ſpe deprecationis, calamitates augentur, efflagitationes, minæ. Tantæ conficiendæ pecuniæ ratio quærebatur. Treſdecim viri huic negotio præficiuntur. Tributum extra ordinem locupletioribus imperatur. Erat tamen ad id, quod vehementiſſimè flagitabatur, perexiguum. Effertur iterum ex Georgianâ mensâ argentum, eoque altera Auſtriacis penſio ſolvitur.

tur. Quâ vix dum ſolutâ, expoſcitur ſtatim tertia. Fit magnus dolor, & gemitus populi, totiuſque admiratio Italiæ, tam grandem, tamque impudentem Genuenſibus mulctam irrogari, neque aliud criminari, quàm voluiſſe ab ſeſe potentioris injuriam propulſare. Ipſe Benedictus XIV. non tam, quòd Pontifex eſſet, paternâ quâdam benevolentiâ, quàm quòd communem Italiæ fortunam miſeraretur, cujus periculum in Genuenſium calamitate agebatur, omni a Reginâ ſtudio contenderat, ut leniret ſe tandem miſeræ, atque oppreſſæ Civitati, imperatæque pecuniæ partem remitteret. Ac primò auctoritate Pontificis commota flectebatur animo Regina, Legatoque ejus partem remittere pecuniæ benignè receperat, poſtea verò vel inopiâ pecuniæ,

niæ, quæ erat ei ad maximum bellum neceſſaria, vel eorum adducta conſilio, qui Genuenſes oderant, præcisè negavit; &, quaſi facilitatis pœniteret, non ſolùm tertiam exigi ſubitò penſionem, ſed etiam ſexcenties HS. hibernorum nomine imperari juſſit. Tum verò nemini dubium fuit quin planè totius impenderet interitus Reipublicæ. Adeunt Bottam Legati, orant, atque obteſtantur, ut, ſi quis locus miſericordiæ relinquatur, det aliquam extrema tolerantibus veniam. Flecti Botta videbatur, at Cotechius concitabatur, cum interim miſeri jactarentur Genuenſes, & crudeliter illuderentur. Sed perſeverantibus Legatis Botta reſpondit: Nequicquam ejus Reipublicæ inopiam prætendi, qui cives habeat ditiſſimos: cum adeo patriam amarent, atque ejus incom-

modis tam vehementer commoverentur, ſatisfacerent illi de ſuo, qui maximam apud exteros populos pecuniam occuparint. Quæ Bottæ mandata contra jus omne publica privatis permiſcentis cum Senatui renunciata eſſent, extremumque, ſi rejicerentur, malum inſtaret; omnes autèm quibus Viennæ, Mediolani, reliquiſque in locis pecunia erat in nominibus, fortunas ſuas pro Reipublicæ ſalute libentiſſimè offerrent, iiſque caveri, oppigneratis Reipublicæ vectigalibus, æquiſſimum videretur, de his rebus omnibus Dux ad Concilium Majus retulit.

Quo in Concilio nonnulli nobiles, cum vel propriis impediti malis Reipublicæ non ſatis calamitate moverentur, vel rerum ignari in publicâ obligata fide bona quoque ſua, cor-

po-

Digitized by Google

poraque obligari falsò crederent, conati ſunt, cum perrogarentur ſententiæ, ſtrepitu, admurmuratione, turbatis denique ſuffragiis impedire, quominus decerneretur. At Philippuſ-Franciſcus Spinula grandis natu, juriſque conſultus, cum ſilentium feciſſet, conſenuiſſe ſe, dixit, in Republicâ, neque unquam ejuſmodi turbis nobiliſſimum Conventum agitari vidiſſe: debere quidem ferendorum ſuffragiorum libertatem ſervari, ſed turbandorum licentiam a dignitate loci, atque hominum, qui nihil ſapere plebejum deberent, longè abhorrere. Hìc tum Auguſtinus Gavottus ſurrexit, & placere ſibi cenſuit, ut cognoſcendæ rei ſpatium daretur iis, qui non ſeditionis cupidine incitati, ſed rei prolapſi ignoratione infremuerint. Viſa eſt æquior ſententia; itaque Concilium dimiſ-

Digitized by Google

dimiſſum eſt. Cum autem Botta, immutatâ repentè voluntate, non ſyngraphas ſibi dari, ſed numeratam appendi pecuniam juberet, res dilata eſt, totaque demùm, converſis temporibus, populari motu interpellata refrixit.

Non remittebat interim furor flagitantium, minitantium Auſtriacorum; neque in Urbe ſolùm, ſed in vicis, caſtelliſque ſingulis, ubi reliquæ Auſtriacorum copiæ ad divexandam Liguriam cum Bottâ relictæ hiberna conſtituerant, eadem denunciabantur, eadem imperabantur, acerbiſſimèque exigebantur. Ipſum in portum ingreſſa Britannica navis bellica Urbem, portumque inaudito prædandi genere habebat infeſtum; dicebaturque a Rege Sardiniæ, cujus arbitrio Britannica ad mare inferum claſſis adminiſtrabatur, eo conſilio ſubmiſſa, ne

Digitized by Google

ne opulentæ Urbis præda omnis Auſtriacis cederet: ægrèque is tulerat, illos, ipſo neglecto, cum Genuenſibus tranſegiſſe. Comes Chriſtianus Ligur, magnus Scriba Mediolanenſis, Genuam improvisò advenerat, certamque, non conſentiente Senatu, cujus erat is beneficio cum ſuffragii jure civis Genuenſis, tabellariis Mediolanenſibus ſedem conſtituerat, datâque iis immunitate, diſceſſerat. Damnati majeſtatis, vinctique Rivarolæ turbulentiſſimi in Corſicâ hominis filii, ſeditioſi ipſi ſolvuntur, exorante quidem Bottâ, ſed armati, & victoris preces imperantis habere vim videbantur. Erat in Urbe juſtitium quoddam, nihil invitis Auſtriacis Senatus, nihil reliqui poterant Magiſtratus. Movebat maximè multitudinem ſui Ducis, prout videbatur, ſpreta majeſtas.

Nam,

Nam, cum mos eſſet, quoties prodiret in publicum, ut inſtructi milites Reipublicæ fora, viaſque obſiderent, hanc honoris ſpeciem removeri Dux, ſive caſu juſſerat, ſive temporis iniquitate commotus: id tamen in Auſtriacorum importunitatem conferebat vulgus inquietum, ſuſpicax, &, præoccupatis ſemel animis, etiam fortuita duriùs accipiens. Contemnebatur nobilitas, maledictis omnes, contumelioſiſque vocibus inſectabantur; atque ita ad jacturam rei familiaris adjungebatur contumelia, quam pati Itali homines difficillimè poſſunt: eratque utrumque acerbum admodùm ferociſſimo populo, & lucri cupidiſſimo. Opifices, & tabernarii aut ſe ſuis artibus removerant, aut palam vi, malo, plagis adducebantur, ut merces venderent, non quanti eſſet æquum,
Digitized by Google

æquum, ſed quanti cogerentur. In his anguſtiis minuebantur ab opulentioribus ſumptus, egentiumque propterea, & perditorum numerus augebatur. Nonnulli ex nobilitate, & cujuſcumque loci honeſtiores, patriæ everſionem cum audire mallent, quàm videre, cum liberis, & uxoribus profugerant, multòque plures profugiſſent, niſi Concilii Minoris decreto fuga repreſſa eſſet, quo decreto Senatori, nobilive, qui Concilio Minori intereſſet, abeſſe ab Urbe ad annum vetabatur, mulctaque dicebatur, ſi abeſſet: adeo, deſperatis omnibus rebus, plena erant omnia mœroris, luctus, & triſtiſſimi cujuſdam ſilentii. Auſtriaci contrà milites, duceſque vagabantur paſſim læti, atque erecti cum ingentibus minis, & barbaro, atque immani terrore verborum, ocu-

lis, manuque loca, domoſque deſignabant, quas occuparent, quas prædarentur. Eſt Genuæ locus, extruſo mari, magnificè exſtructus, ubi publicè, privatìmque merces aſſervantur diligenter. Eò irrumpentes Auſtriaci inſolenter obequitabant, & mercatorum bona ſuam eſſe prædam dictitantes, omnium ejus ordinis odia in ſe ſtultiſſimâ jactatione concitaverant. Audiebantur voces quaſi vaticinantium: madefactum iri minus octo diebus Genuam ſanguine, futuramque ſtragem cæde ipsa fœdiorem. Ipſe imperator Botta Legatis Reipublicæ pro patriâ orantibus dicebatur dixiſſe, nihil ſe Genuenſibus præter oculos relicturum, quibus miſeriam poſſent Civitatis, atque Urbis flere vaſtitatem.

Brounius, tranſducto Varum flumen

men exercitu, cum lxiii. cohortibus, quo in numero xx. erant Subalpinorum, & xlv. equitum turmis in Galliam Narbonenſem eruptionem fecerat, &, cum mare tenere, commeatuſque vellet, qui Britannicis ab Genuâ navibus ſupportabantur, primùm omnium Antipolim oppugnare cogitabat; quâ captâ, reliquum facilè bellum explicare poſſe confidebat. Nulla erat Hiſpanis permanendi in Galliâ voluntas, nullæ Gallis eo loco ad reſiſtendum vires. Qui ex Italiâ redierant continuis præliis, atque itineribus attriti vix ſe ſuſtinebant: qui a Belgio abſtracti ſubſidio accurrebant, atque expectabantur acerrimè, aberant longiùs. Hoſtes imminebant; legebant littus Britanni; & ſeditioſis in Occitaniâ animus acceſſerat. His omnibus rebus

tantus, adventu Auſtriacorum, univerſæ provinciæ terror inciderat, ut alii res ſuas in Lerinam, Planaſiamque inſulas, quà minimè adire hoſtis videbatur, conferre properarent, alii, projectis omnibus, longioris fugæ conſilium caperent. Maſſiliæ, Telonis, atque ipſas ad Aquas Sextias, ubi Philippus Hiſpani Regis Fr. conſtiterat, metus erat ſummus, & de deditione ſermo nonnullus, jamque corrogabantur pecuniæ ad direptionem, cædemque redimendam.

Sed debebatur fatis, ut Galliæ ſalus, Italiæque libertas unâ Genuenſium virtute ſtaret. Nam, cum ad oppugnandam Antipolim tormentis opus eſſet, eaque aſportari, ſupportarique Genuâ placeret, miſit continuò Botta magis ad ſpeciem officii, quàm quòd denegaturos crederet,

qui

qui ab Duce, Senatuque peterent, utì ea ſibi confeſtim traderentur. Negavit Dux concedi cuiquam poſſe, quæ uni Reipublicæ in defenſionem reſervarentur; neque decere Senatum, qui ad patriæ cuſtodiam delectus eſſet, ipſum tradere aliis patriæ præſidia. Quando verò omnia vi, miniſque agerentur; quid Botta precibus peteret, quæ per vim poſſet auferre? Hoc accepto reſponſo, aliquot ſtatim milites proficiſci Botta juſſit, qui tollenda e mœnibus tormenta, aſportandaque curarent. Hìc tum populus, atque univerſa multitudo paulò apertiùs queri, & clamare cœperunt: ereptum argentum, ereptam libertatem; etiamne conſtituta a majoribus præſidia, atque ornamenta Urbis barbari eriperent? id enimverò agi, & parari ut, inermes cum fuerint

Ge-

Genuenſes, pecudum more jugulentur. Namque erat callidè vulgatum, & temerè creditum, futurum paucis diebus ut omnia ferro, flammâque delerentur: & nobiles, qui Minori intererant Concilio, ſueti antea ſeveriſſimâ religione occultare arcana Reipublicæ, nihil jam de Bottæ minis, immanique Auſtriacorum cupiditate reticebant. Ipſe Dux Brignolius in tantâ rerum perturbatione, incredibili animi robore, conſiliique præſtantiâ neque nimis populari concitationi indulgebat, neque ſatis repugnabat. Venientes enim ad ſe cujuſcumque generis homines, impotentiſſimumque Auſtriacorum dominatum, & plebis jam ex dolore inſanientis rabiem commemorantes leniebat magis, quàm coercebat, ne aut coercendo Auſtriacorum vim approbare videretur, aut inci-

Digitized by Google

incitando armati exercitus furori populum, totamque Rempublicam objiceret. Simul videbat populares motus, ſi leves ſint, facilè quieſcere, ſi implacabiliùs exarſerint, ambiguis verbis multò magis inflammari. Itaque moderabatur orationi ſuæ, temporique, & Reipublicæ ſerviebat.

Sed tot publicis, privatiſque de cauſis ingentem in populo irarum molem tacitè jandiù graſſantem inopinatus repentè caſus accendit. Aſportabatur æneum ab Auſtriacis mortarium, quo uti in bello conſuevimus ad ollas jaciendas incendiarias. Degravata fortè pondere via ſubſedit, mortariumque dejectum eſt. Illi plebem, ut educeret, accire, & repugnantem vi, verberibuſque cogere incipiunt. Agebantur hæc in frequentiſſimà Urbis parte, quæ Porta Auria dicitur,

erat-

Digitized by Google

eratque ingens multitudo, majorque multò rei cognoſcendæ ſtudio convenerat. Quâ ex frequentiâ proripit ſe ſubitò ſingulari puer audaciâ, &, incœptone opus eſſet, reliquos interrogans, ſaxum in milites jecit. Fit magna continuò lapidatio. Dant ſeſe in fugam malè mulcati milites; quibus fugatis, & clamore ſublato, excipit rurſus ex omnibus Urbis partibus clamor. Vocatur ad arma populus. Tumultuantur; direptâque odio gentis Auſtriacæ tabellariorum Mediolanenſium domo, ad fores Prætorii, in quo erat armamentarium, catervatìm convolant, arma ſibi dari poſtulant, arma clamitant. Habebatur eodem tempore Senatus, qui ferocientis multitudinis fremitu commotus, grandes natu cives, quos auctoritate, & populari gratiâ præſtare cogno-

Digitized by Google

cognoverat, ire ſtatim, plebemque blandiſſimè appellando ſedare juſſit. Quorum oratione, maximoque coorto imbri, plebis pauliſpèr impetus reſedit, cum potiſſimùm, nocte ingruente, timeretur. Mittitur etiam ab Senatu Nicolaus Jovius, qui Bottam commonefaciat; videret, quid ageret, quò progrederetur: ignoſcendum plebi, quæ militum commota injuriis dolorem ſuum vehementiori animi contentione perſecuta fuerit: tumultum vix potuiſſe heſternâ die ab Senatu comprimi internunciis nobiliſſimis viris: plebis patientiam ne ultra, quàm ſatis eſt, tentaret: orare, monere Senatum, & denunciare etiam, caveret, ne res neglecta maximæ denique Auſtriacis fraudi foret. Ad hæc Botta jam a principio plebem deſpiciens Genuenſem, neque ſe temeritate vulgi

commoveri reſpondit, neque arbitrari milites ſuos, qui graviſſima prælia fecerint, Borbonioſque devicerint, furentis plebeculæ ululatu poſſe terreri. Sed nihil in bello oportere contemni ea quoque res docuit, pravoque eſſe uſum conſilio Bottam, qui, dimiſſis in diverſa hiberna copiis, pauciſque apud ſe relictis cohortibus, deſpexerit imparatus tot hominum millia, tantoſque ſine armis terrores jecerit.

Poſtridie mane minaci vultu, intentiſque armis centum Urbem Pyrochitrophori ingrediuntur. Horum adventu redintegratur tumultus. Jaciuntur undique lapides, iterumque ad arma conclamatur. Fugam Pyrochitrophori arripiunt. Nacta plebs duces Bavam, atque Aſſeretium, audaces homines, nec infacundos, arreptis, quæ cuique

cuique ſors offerebat, armis, adductiſque tormentis vias, quæ ad portam pertinent Thomaſianam, occupat omnes, eaſque trabibus inductis præſepit, ſic parata, (ut videbatur) quidvis perpeti, & conari ut mallet, quàm non ſe a perpetuâ avariſſimorum hoſtium importunitate liberare.

Auſtriaci, redintegratis viribus; acriuſque in plebem impetu facto, eam repellunt, quâ repulsâ, unoque capto tormento, audaciùs jam cum parte equitatus ſeſe in viam, quæ appellatur Balba, effundunt. Sed lapidum, jaculorumque multitudine, quæ undique ex tectis etiam, ac feneſtris mittebantur, perterriti, rurſus ad Thomaſianam ſeſe portam recipiunt.

Senatus iterum per Legatos ſuos liberiùs jam, conſtantiùſque monere Bottam, ne incitatis militibus effera-

tam plebem, armorum ſuorum gloriam inſanienti plebi committeret: progreſſum præcipitem, regreſſum inconſtantem eſſe. Ille contra nihil niſi atrox, & ſævum cogitare, & loqui: ſuccenſere Senatui, contemnere plebem, minari omnibus. Ac ſpretis Legatorum monitis, quas Novis, quas in Liguſticis oris eſſe juſſerat, confeſtim ſibi copias adduci imperat. Portam firmari Thomaſianam, Benigni, quam vocant, munitionem, quæ Pharo imminet, mortariis inſtrui, itemque eum locum, quò animi causâ Philippei ſodales convenire ſolent, qui in Balbam viam devexus eſt, duobus communiri tormentis jubet, eo conſilio, utì Urbem, ollis jactis incendiariis, teliſque e loco ſuperiore dirueret, populumque tormentorum vi, atque Urbis ruinà perculſum ad deditio-

ditionem compelleret, omniumque ità rerum potiretur. Simul ab Senatu petit, quoniam ipſe a plebis conſiliis abhorreat, tumultuantem a tergo plebem a militibus concidi Reipublicæ jubeat. Exiſtimabat enim hoc facto aut adversùs Senatum, ſi repugnaret, cauſam quærere ſe poſſe inimicitiæ, aut, ſi concederet, plebem ancipiti periculo diſtractam faciliùs opprimere. Summâ Senatorum indignatione excepta eſt poſtulatio tam impudens, & conſtantiſſimè repudiata: neque enim poſtulandum ab Senatu, ut civibus vim, & manus afferat, & quaſi ſanguinem hauriat ſuum.

Auſtriaci, cum, multis in tecta dilapſis, infrequentiores excubare populares animadvertiſſent, concubiâ repentè nocte erumpunt, fanum, domumque occupant Equitum Jeroſolymi-

mitanorum, ibique ſe communiunt, quò tutiùs progredientem, averſamque percellere plebem ſuperiore ex loco poſſint. Ii verò, qui ex alterâ Urbis parte ad Biſamnatem vallem in Albarenſi ſuburbano conſederant, allato de plebe concitatâ nuncio, portæ Urbis, quæ Romana dicitur, appropinquabant, quòd neque a militibus Reipublicæ pro portâ excubantibus timerent, quos utpotè dedititios ſumere arma adversùs ſe non arbitrabantur, & eâ tranſgreſſi, perque ſpatium illud procedentes, quod inter veterem, novumque murum intercedit, circumire Urbem, ſuiſque ſeſe ad Pharum adjungere confidebant. Quod cum Albarenſes providiſſent, Genuenſium excitati exemplo prodeunt armati, locum præoccupant, intercluſoſque hoſtes, & diſſipatos diverſas in villas com-

Digitized by Google

compellunt, atque obſident. Quin confeſtim irrumperent, Auguſtini Ayrolii obſtitit auctoritas, qui Senatus juſſu iis erat in locis cum imperio. Hic dubitans, concurſanſque, neque gnarus reconditioris Senatus conſilii, acceptá fide, nihil Auſtriacos adversùs Genuenſes tentaturos, illos continebat a prælio. Sed auditis paulò poſt Albarenſes, quæ Genuæ erant acta, rursùs in Auſtriacos impetum fecerunt, iiſque, Petri Cancvarii Protrib. mil. legionis Liguſticæ, nobiliſſimi, fortiſſimique adoleſcentis interventu, deditionis uti conditionibus permiſerunt, atque Ayrolio iraſci ſimulantes, quod ſtetiſſe per eum quominùs cædem Auſtriacorum facerent, videbantur, cæterùm prædæ cupidi villam ejus incenderunt. Deditorum autem in numero cohors fuit legionis Cailianæ.

At

At populus audacior jam factus quòd complures nobiles, & militares viros patriæ charitate, atque Auſtriacorum injuriis permotos ſenſim in cauſam deſcendere, plebeiiſque obvolutos penulis conſilio, manuque adeſſe perſpiceret, alacer, ſpeique bonæ plenus hoſtes aggreditur. Botta, cùm contra, atque ipſe exiſtimaverat, augeri populo animum, numerumque videret, atque ex conſtantiâ Senatus aliquid ſubeſſe graviùs ſuſpicaretur, qui nihil primò timuerat, nimiùm poſtea timere, ſuiſque diffidere viribus cœpit. Itaque, ut ſpatium intercedere poſſet, dum milites, quos evocaverat, convenirent, aliquid interim agere de compoſitione conſtituit, Ocheliumque Trib. mil. ad Auriam mittit Melphitanorum Principem, quem populo acceptum, facillimiſque moribus cognoverat.

Digitized by Google

verat. Cum eo ita Ochelius egit: miſericordiâ Genuenſium commotum imperatorem, quibus extremum jam fatum impendeat, petere a Melphitanorum Principe, ut populum ad interitum ruentem voluntarium pro ſuâ ipſe auctoritate retineat, patriæque conſulat univerſæ. Quibus Auria rebus cognitis Ducem Brignolium extemplo convenit, & quanta ſit conciliandarum rerum oblata facultas, oſtendit, ſuumque ad eam rem ſtudium ultrò pollicetur. Dux, etſi rectè intelligeret, quo hæc omnia Bottæ conſilia pertinerent, neque ſine causâ nobiliſſimum, atque optimum virum productum exiſtimaret; tamen, ne videretur per ſe ſtetiſſe, quominùs componeretur, palam liberaliter Auriæ reſpondit, eumque collaudavit, ſui, ſuorumque Majorum memorem eſſe

juſſit: clam per certos homines, quos Reipublicæ causâ officiis, largitionibuſque allexerat, populum monuit, ne nimiùm hoſti crederet, neve ullam, niſi traditis ſtatim portis, omnique de argento exigendo, aſportandiſque tormentis ſublatâ mentione, conditionem probaret. Itaque, cum ad populum Auria, adhibito Auguſtino Laumellino, de conditionibus loqueretur, conclamat omnis multitudo denunciandum Auſtriacis eſſe, ut portas confeſtim traderent, tormenta ne attingerent, neve ullum unquam amplius de argento ſermonem inferrent. His Bottæ mandatis renunciatis, diem ille ex die ducere, quædam rejicere, nonnulla accipere, portas verò traditurum ſe negare; & tamen, ut manerent induciæ, non diſſimulanter petere. Populus, ubî ſe diutius duci intel-

intellexit, redire Auriam, Laumellinumque, denunciarique Auſtriacis jubet, ſi rem conditionibus, quæ eſſent allatæ, componere velint, ante horam v. alterius diei ſine periculo licere, poſt id tempus non fore Poteſtatem. Illi redeunt, iterumque populi mandata exponunt. Victus Botta conſentientis Populi pertinaciâ accipere ſe ait conditiones, & portam tradere. Agnovit Laumellinus verbum, verituſque, ne, quod ab Senatu poſtulaverat, in ſe Botta recuſaret, portamque tradens Thomaſianam, alteram ad Pharum teneret, non portam, inquit, Imperator, ſed portas tradi ſibi Populus poſtulat. Quo ille dicto adeò excanduit, ut Auriam, Laumellinumque retineri juſſerit; atque aliquot poſt horas, ne ſanctum ad omnes gentes Legati nomen vio-

laſſe videretur, dimiſit. Poſteaquàm in vulgus hominum elatum eſt, quâ iracundiâ uſus Botta Populi Legatos detinuiſſet, eaque res colloquium ut diremiſſet, nemini dubium fuit, quin per cauſam compoſitionis inſidiarentur Auſtriaci tempori, expellendique eſſent, priuſquàm illi ſeſe evocatis ſubſidiis confirmarent. Tota it ad arma Civitas. Non religio, non ſexus, non ætas ſatis eſt cuiquam cauſæ, quarè ſe domi teneat. Prodeunt armati, ſeſeque invicem adhortantur. Nemo imperat, omnes exequuntur. Rapiuntur e navalibus, mœnibuſque tormenta, atque opportunis locis collocantur. Arduus ad eum locum, qui Petraminuta appellatur, & ad viam Balbam pertinet, difficiliſque adeo eſt adſcenſus, ut expeditus ea homo vix poſſit repere. Illuc e veſtigio.

Digitized by Google

gio bajulorum, puerorumque multitudo, incitato curſu, mortarium advehit æneum maximi ponderis. Tanta vel patriæ charitas, vel puniendi doloris erat cupiditas, aut etiam, quæ permultùm valet apud mortales, exempli vis.

Ibì tum Viſettius Jeſuita, qui antea etiam privatìm cum Bottâ egerat quâdam notitiâ productus, quòd erat ei cum Bottæ Fratre amicitia, imperatorem convenit, eumque, neu ſe, neu populum in apertiſſimum deducat diſcrimen, monet, atque obſecrat, & de conditionibus loqui incipit. Cujus mediam orationem interrumpunt undique ſubitò tela immiſſa. Omnia ſtatim e ſacris turribus repulſa æra perſonant, exceptuſque longè, latèque fragor perturbat hoſtes tanto obſtupefactos ſtrepitu.

Acerrimo contenditur prælio. Deturbare Auſtriacos e fano, domoque Equitum Jeroſolymitanorum cum Genuenſes jaculis non poſſent, adactis procul a maritimo propugnaculo telis, fani turrim concutiunt: quâ concuſsâ, qui ibì ſunt Auſtriaci projicere arma, & deditionem facere coguntur. Botta poſt Thomaſianam portam in areâ, quæ eſt ante Principis Auriæ domum, equitum, pedítumque aciem inſtrui jubet. Tela accidunt creberrima, ſuperincidentibuſque e Petraminutâ ollis incendiariis perturbatur equitatus. Interim, quà eſt inter veterem Urbis, novumque murum aditus, inſtructi proruunt Genuenſes, refractâque Thomaſianâ portâ dant reliquis, qui in Urbe erant, erumpendi ſpatium. Hoc omnibus audacius viis Genuenſes ſuccedunt.

Digitized by Google

dunt. Multi ex Auſtriacis capiuntur, multi interficiuntur. Ipſe, dum in foro Nigriano milites retinere, atque inſtruere fugientes conatur, Botta impacto ad murum quendam telo, lapideque disjecto levitèr in faciem vulneratur; eodemque ictu Comes Caſtaleo, qui Bottæ aderat, perfoſſo equo dejectus magnum adierat vitæ periculum. Tum verò popularium multitudine, ſuorumque cæde perterritus imperator terga vertit, eodemque acti, perturbatique timore permixti cum equitibus pedites Pharum petunt. Genuenſes ab ſummis, noviſque mœnibus proximos nacti colles horribili & multitudine, & ſpecie deſcendentes cernebantur. Illi, ne a tergo circumvenirentur, veriti Pharum ipſum, Benignique munitionem relinquunt, ſeſeque ad Arenarium

narium fugientes recipiunt. Ea ſtatim loca Genuenſes occupant. Nox appetebat, & totius diei labore, & pugnâ defatigati ab inſequendo deſiſtunt. Portas valido præſidio firmant, & tanto alacres ſucceſſu in Urbem revertuntur. Unus de plebe homo Joannes Carbo, ut erat a prælio horridus, & cruore oblitus Prætorium ingreditur, atque ad pedes accidens Ducis, portarum traditis clavibus, victoriam ejus diei Duci, Senatuique gratulatus eſt.

Eodem ferè tempore qui Recci, quique Nervii erant, nonnullique item, qui, ut ſe Bottæ adjungerent, accelerabant Auſtriaci novâ re perturbati, interclуſique in Genuenſium poteſtatem venerunt. Qui verò a Claverino ad Segeſtam Tigulliorum litus omne præſidiis tenebant, periculum veriti,

Digitized by Google

veriti, quòd ejus homines oræ Genuenſis prælii famâ excitati ad vim, atque ad arma ſpectabant, diſcedere properarunt, Sergianumque profecti, Sergianiolum ſi arcem ſatis naturâ munitam occupaſſent, ibi ſubſiſtere cogitabant. Sed cum fortiter defenderet Petralba Protrib. mil. de exercitu Genuenſi, nullaque illis propter aſſidua, quæ ex arce adigebantur, tela, ſuſpectumque oppidanorum animum conſiſtendi in oppido facultas, nulla item commeatus, omnibus circa locis infeſtis, nulla effugii ſpes eſſet, pactis, quas Petralba voluit, conditionibus, datiſque obſidibus, inde emiſſi ad Aullam ſeſe, omni dimiſsâ Liguriâ, contulerunt.

Botta, cum in fugâ a ferociſſimis hominibus, qui Porciferam vallem incolunt, opprimi facilè ad angultias

guſtias locorum potuiſſet, dum alii morantur, & dubitant, quid ſit capiendum conſilii, alii exitum rerum ignorant, incolumis evaſit. Erat eo prætereà uſus dolo, ut, antequam rei fama latiùs manaret, pronuntiari juberet: omnia conveniſſe; ipſum, factâ cum Genuenſibus pace, diſcedere. Quâ ſimulatione deceptis, & nonnullâ largitione permulſis ruſticorum animis, ipſe, relictis ægris, abductâ pecuniâ, Liguſticas raptim fauces tranſcendit, mutilatumque Novas exercitum reduxit. Ita Auſtriaci, converſis ſubitò rebus, maximam ſpem, maximamque utilitatem amiſerunt, Genuâque pulſi ſunt ab iis, quos neque inimicos tollere, neque amicos parare cognoverant.

Finis Partis I. Libri III.

292748

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

4062w
ad 20

Digitized by Google

